

איסר הראל
נגד
ממשלת ישראל

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק

[17.8.1969]

לפני הנשיא ש' אגרנט, מ"מ הנשיא מ' זילברג והשופט מ' לנדוי

תשובה למתן-צו-על-תנאי.

א' שמרון, י' אדרת, י' טוניק, י' ש' צמח – בשם העותר;
בן-זאב, נ' סלומון, מ' חשין – בשם המשיבה.

מיני-רציו:

* משפט מינהלי – רשות מוסמכת – ממשלת ישראל

* סמכות הממשלה לאסור על פרסום ספר המתאר את המבצע ללכידתו של אייכמן

עתירה שנדונה בשנת 1969, ואשר הוגשה ע"י ראש המוסד לשעבר - איסר הראל, כנגד החלטת הממשלה דאז שלא להתיר את פרסום ספרו המתאר את המבצע ללכידתו של אדולף אייכמן.

ביהמ"ש דחה את העתירה וקבע:

נימוקי המשיבה להחלטה, שנגעו להשפעת פרסום הספר במישור היחסים של ישראל עם ארגנטינה (ועם שאר מדינות אמריקה הלטינית); במישור של שלום יהדות

- ארגנטינה; ובמישור הביטחוני בנוגע להרעת היחסים עם ארגנטינה הם סבירים ואין כל יסוד להתערבות של ביהמ"ש בנימוקים אלה.
- א אין יסוד לטענות העותר בדבר חוסר תום-ליבם של ראש-הממשלה לשעבר לוי אשכול ושר החוץ אבא אבן. כמו כן, טענת העותר המייחסת חוסר תום-לב לראש המוסד לא הוכחה. ביהמ"ש רואה בעין רעה את העלאתן של האשמות מופרכות אלה.
- ב ראש-הממשלה הוא שהיה הרשות המוסמכת לבטל את ההיתר שנתן בזמנו לעותר, ומשהחליט שלא להכריע בעצמו בשאלת הביטול, הרי שלצורך זה יכלה לבוא במקומו הממשלה כולה או ועדת הממשלה, היא ועדת השרים לענייני ביטחון. ביהמ"ש העליון לא יתערב בהחלטת הרשות המוסמכת שלא להתיר את הפרסום המבוקש, אלא אם החלטה זו ניוונה ממניעים הנעוצים בחוסר תום-לב או הנוגדים בעליל את האינטרס הציבורי, דבר הגובל בחוסר תום-לב.
- ג בין עפ"י הוראת סעיף 27 לחוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים), תשי"ז-1957 ובין עפ"י עקרונות המשפט הפרטי החלים בסוגיה זו, אין לקבל את טענת העותר כי הדברים הכתובים בספרו ידועים בעולם הרחב במידה שאיש אינו מטיל עוד ספק בהם, והמחייבת לפוטרו מהחובה שלא לפרסמם בלי היתר תקף לעשות כן.
- ד ההחלטה הייתה פגומה בכך שלא ניתנה לעותר הזדמנות הוגנת להביא בפני הממשלה את טיעונו נגד ביטול היתר הפרסום. עם זאת, הממשלה לא אסרה על פרסום הספר לצמיתות אלא רק "עד להחלטה אחרת", ואם יפנה העותר עכשיו לממשלה יהיה עליה לשקול מחדש את שאלת פרסום הספר, לאחר שתיתן לו הזדמנות להביא בפניה את טיעונו. מבחינה זו לא יהיה זה אפוא מעשי לשלול את החלטת הממשלה בשל פגם זה.

פסק־דין

הנשיא ש' אגרנט

ד

העותר שימש בזמנו בתפקיד של ראש המוסד המרכזי למודיעין ולביטחון (להלן – המוסד) וכמומנה על שירותי הביטחון. בתורת שכזה ארגן את המבצע, וכן ניצח עליו,

א של לכידת הצורך אדולף אייכמן במאי 1960 בפרבר של העיר בואנוס איירס, במדינת ארגנטינה, והבאתו לישראל לשם העמדתו למשפט. העותר כתב ספר (מוצג ע/20), ובו תיאר את המבצע על פרטיו, כגון הפרטים על הבירורים שנעשו לשם איתור מקום מגוריו של אייכמן; תיאור פעולת לכידתו ואופן החזקתו בדירות מחבוא; פרטים על ארגון טיסתו של אווירון "אל-על" מנמל התעופה של העיר הנ"ל ולגבי דרך העלאתו של אייכמן לאווירון והטסתו בו לישראל בצורה מוסווית ובשמירה. כפי שיובהר להלן, מתוך המסופר בספר עולה ברורות – ועניין זה תואם את האמת – כי בכל שלבי המבצע השתתפו, בהנהגת העותר, אנשי השירותים החשאיים של מדינת ישראל, וכן שלצורך זה שיתפו פעולה ביודעין טייסי חברת "אל-על" ואנשיה.

ב בשיבת הממשלה מיום 25.3.1968 הוחלט שלא להתיר את פרסום הספר עד להחלטה אחרת של הממשלה (מוצגים ממש/31; ממש/38; ע/19). בעתירתו, מושא הצו-על-תנאי, קובל העותר שהחלטה זו נתקבלה ללא סמכות. הנימוקים לקובלנה יובאו בהמשך הדברים, אך כדאי לציין כבר כאן שאחד מהם הוא הנימוק שהחלטת האיסור הנדונה נגרמה, וכן הושמעה, על-ידי התנהגות שיסודה במניעים שלא בתום-לב מצד ראש-הממשלה לשעבר, המנוח לוי אשכול; מצד שר החוץ אבא אבן; מצד ראש המוסד דאז, האלוף מאיר עמית (ראה בייחוד סעיף 65 לעתירה). דברי העתירה משתרעים על יותר מ-60 עמודים, וכדי לאמתם הגיש העותר – נוסף על הסתמכותו על תצהירו ועל שני תצהירים של אנשים אחרים, הנוגעים בנקודות מצומצמות – יותר מארבעים מסמכים הכוללים, בין השאר, ספרים אחדים (וקטעי ספרים) שחוברו על-ידי אחרים והנוגעים בנושא הלכידה, וכן לקט של כתבות ודברי ריאיון, שנתפרסמו בעיתונות בארץ ובחוץ-לארץ. המטרה שמאחורי הגשת דברי הפרסום הללו הייתה להראות כי עובדת היותו של העותר האדם שניצח, בגדר תפקידו, על ביצוע משימת הלכידה הייתה ידועה ברבים ובעולם הרחב. הוא הדין לגבי כל פרט חשוב אחר שסופר על המבצע בספרו. גם באי-כוחה של המשיבה לא טמנו ידם בצלחת, ולשם אימות תשובתם השוללת והמכחישה, וכנראה גם בהתחשב בכובד ההאשמה של חוסר תום-לב, הגישו מטעמה לא פחות מ-11 תצהירים ו-109 מסמכים בקירוב, הכוללים, בין השאר, פרוטוקולים שונים של דיוני הממשלה ומוסדותיה לעניין פרסום הספר וכן מסמכים המשקפים את פרטי הסכסוך שפרץ בין ממשלות ארגנטינה וישראל בעקבות הלכידה, ובה ראתה הראשונה משום פגיעה בריבונותה; את הדיונים שהתנהלו במועצת הביטחון של האו"ם לגבי קובלנת ארגנטינה בעניין זה; את צורת חיסול הסכסוך.

ג יצוין כי אין בתיאור הנ"ל למצות את מהות המסמכים הרבים שהוגשו על-ידי בעלי הדין, אך די בו כדי להראות כי התופעה של הגשת חומר מרובה שכזה חורגת מהמסגרת

העובדתית הצרה, שבה מתקיים ברגיל הדיון בבית-המשפט הגבוה לצדק, ולעניין האחרון מתווספת העובדה כי להשמעת סיכומי הטענות של הפרקליטים המלומדים הוקדשו 14 ישיבות. בנסיבות אלו אין תמה שבאי-כוחם של הצדדים לא ביקשו רשות לערוך חקירת שתי וערב לבעלי התצהירים, ברם חובת ההוכחה העובדתית הייתה מוטלת על שכמ העותר, ולכן אם היו קיימים הבדלי גירסה בין בעלי התצהירים בשאלה עובדתית מסוימת, ולא נמצאה לה תשובה במסמכים שהוצגו, לא היה מנוס מהעדפת דברי המצהירים מטעם המשיבה. מאותה סיבה לא ראינו להטיל ספק באמיתות דבריהם של האחרונים, כל עוד לא נסתרו על-ידי הוכחה בטוחה או אובייקטיבית או מכוח עובדות שלא הוכחו או שהודו בהן. יושם לב, שעוד אינני קובע כאן כי נקיטת הגישה האחרונה, היא לבדה, היה בה כדי לחרוץ את גורל המשפט.

I

השתלשלות העניינים, שקדמה להחלטת הממשלה מיום 25.3.1968 היא כלהלן:

1. בזמנו קיבל העותר היתר בעל-פה מאת ראש-הממשלה דאז דוד בן-גוריון לכתוב ספר מהימן על פרשת המבצע הנ"ל ולפרסמו. ביום 31.3.1963 פרש העותר ממשרתו כראש המוסד וכממונה על שירותי הביטחון ואז פנה לעניין כתיבת הספר. לאחר שהחל לוי אשכול המנוח – ביוני 1963 – לכהן בתפקיד ראש-הממשלה, סיפר לו העותר על מתן ההיתר הנ"ל על-ידי קודמו וביקש ממנו להורות לשירות הביטחון הכללי, למוסד ולמחלקות הממשלתיות האחרות להעמיד לרשותו את החומר הדרוש. המנוח (להלן – ראש-הממשלה) נענה לבקשתו ונתן את ההוראה המתאימה ובכך סמך את ידיו על מתן ההיתר, אך בכפוף לתנאי כי "לפני שהספר יראה אור, יוגש לצנזורה", והעותר הסכים לתנאי הזה (ע/2, ע/3). בהתאם להוראה זו, נמסר חומר לעותר על-ידי הרשויות, והוא גם ראיין אנשים שהיו קשורים למבצע. ביום 12.9.1965 נתמנה העותר על-ידי ראש-הממשלה למשרה של יועץ כללי ויועץ מיוחד לענייני מודיעין ופעילות חשאית. בזמן כהונתו במשרה זו נתערערו עד למאוד – בשל פרשה אחת, שאין היום צורך לעמוד עליה – היחסים בין העותר לאלוף עמית (להלן – ראש המוסד), וכן נתגלע מתח רב ביחסים שבין ראש-הממשלה לעותר, וביום 29.6.1966 התפטר העותר ממשרתו. גם לאחר מכן המשיכו היחסים בין העותר לבין ראש-הממשלה וראש המוסד להיות מעורערים עד היסוד.

2. לאחר שהתפטר כאמור, חזר העותר לעניין כתיבת הספר והמשיך לאסוף חומר מתיקי המוסדות הממשלתיים ולראיין אנשים. בנובמבר 1966 הוסכם בין העותר

להוצאת "מעריב" שזו תוציא לאור את המהדורה העברית של הספר, וכי בעיתון "מעריב" יפורסמו קטעים נבחרים ממנו.

א

3. פרשת הטיפול בפברואר – מאי 1967 בפניות העותר בגין קבלת חומר מהמוסד ובגין כינון "פורום" שיעבור על הספר לפני פרסומו:

ב

בשיחה שנתקיימה ביום 23.2.1967 בין העותר לד"ר יעקב הרצוג, המנכ"ל של משרד ראש-הממשלה, ביקש הראשון שיתמנה איש המוסד להיות קצין קשר, אשר ירכז לו את החומר הנוסף, השמור בתיקי המוסד, ויאפשר לו לראיין את אנשי המוסד האחרים שהיו קשורים למבצע.

ג

עוד העלה העותר את השאלה אם שומה עליו להציג את המבצע בספר כפעולה שנעשתה על דעת הרשויות הממלכתיות של מדינת ישראל (להלן – הגירסה של אישור רשמי), או שמא הגירסה צריכה להיות שהלכידה בוצעה על-ידי יהודים מתנדבים ללא ידיעת הרשויות הנ"ל (להלן – גירסת המתנדבים). באותו תאריך – כנראה אחרי השיחה הנ"ל – נתקיימה התייעצות בוועדת המודיעין המצומצמת בעניין הספר, ובה השתתפו ד"ר הרצוג, המנכ"ל של משרד החוץ (א' לבבי), ראש אגף המודיעין בצה"ל (אלוף יריב) וראש המוסד. בהתייעצות זו הביע ראש אמ"ן התנגדות עקרונית לכתיבת ספר על "נושא מבצע מודיעיני על-ידי מי שעוסק בו בהיותו בתפקיד", ואילו מנכ"ל משרד החוץ חיווה דעתו ש"אין השעה כשרה לטיפול בנושא ויש לייעץ על דחיית הכתיבה למספר חודשים", וזאת כנראה מתוך ההנחה שעד אז תחלוף הפרשה שהביאה לערעור היחסים בין העותר לראש-הממשלה וראש המוסד (מוצג ראש/1).

ה

ביום 6.3.1967 הובאו בקשותיו הנ"ל של העותר לדיון על-ידי ראש-הממשלה כאשר בפניו לא רק שתי חוות-הדעת האמורות אלא גם טענתו של ראש המוסד, שהוא חושש שהעותר ינצל את הפגישות עם עובדי המוסד כדי להסיתם נגדו. בהחלטתו קבע ראש-הממשלה שיש לכבד את ההבטחה שניתנה לעותר בעניין הספר, וכי לצורך זה יאופשר לו לעיין בחומר המוסד ולראיין את עובדיו "באמצעות ובנוכחות קצין קשר של המוסד". בולט הוא כי התנאי האחרון נקבע כדי להסיר את טענת ראש המוסד. עוד החליט ראש-הממשלה – ובזאת העדיף את חוות-דעתו של מנכ"ל משרד החוץ על זו של ראש אמ"ן – כי העותר יוכל לעסוק בעיון בחומר ובראיון האנשים "רק כעבור מספר חודשים". אשר לשאלה מהי הגירסה שיש להציג בספר, החליט שיביא עניין זה בפני ועדת השרים לענייני חוץ וביטחון (מוצגים ראש/2, ראש/3).

ט

א בעוד שהעותר קיבל את שני התנאים האחרים, הוא הביע התנגדות להחלטת הדחייה לחודשים מספר, ובמשך שבועות אחדים לחץ כי תנאי זה יבוטל. בדרישה זו בא גם מר אריה דיסנצ'יק, חבר ההנהלה של המו"ל המיועד להוצאת הספר, בפגישה שנתקיימה בינו לד"ר הרצוג. על כן ביום 20.4.1967 הובא העניין להכרעה מחדש בפני ראש-הממשלה. לצורך זה קיים ראש-הממשלה התייעצות, ובה השתתפו – נוסף על ד"ר הרצוג, מנכ"ל משרד החוץ, ראש המוסד וראש אמ"ן – גם שר החוץ אבא אבן והרמטכ"ל דאז רב-אלוף י' רבין (מוצג ראש/5). בדיון הזה הסתייג שר החוץ מעניין פרסום הספר ("מבחינה מדינית כל הענין לא נחוץ לנו" (שס, עמ' 14)), וכן הביע התנגדות עקרונית לכך רב-אלוף רבין ("במדינת ישראל – לא היה בדיעבד מצב שבו איש שהיה מבצע מטעם המדינה של פעילות חשאית... כתב ספר על המבצע... אני לא מכיר תקדים כזה. יהיה זה תקדים שיכה את כולנו בכל" (שס, עמ' 19)). אף ראש אמ"ן חזר על התנגדותו הקודמת ("זה תקדים מסוכן", (שס)).

ב חרף הסתייגויות אלו אך גם בהתחשב בהן אמנם החליט ראש-הממשלה לכבד את ההחלטה הקודמת לעניין פרסום הספר ואף להסיר את תנאי הדחייה בגין הרשות לעיין בחומר ולראיין את עובדי המוסד, עם זאת התנה – נוסף על התנאי הקודם בדבר הגשת כתב היד לצנזורה ביטחונית – כי "הממשלה משאירה לעצמה הזכות להוציא קטעים מהספר, מתוך שיקולים מדיניים-ציבוריים" (ראה סיכום ההחלטה במוצג ראש/5). לפי הפירוש שניתן במכתבו של ד"ר הרצוג לעותר מיום 24.4.1967, כוונת התנאי האחרון הייתה שהעותר יסכים מראש ש"יימסר כתב היד לפני ההדפסה לראש-הממשלה או למי שהוא ימנה מצדו כדי לשקול צדדים הנוגעים במדיניות חוץ והנוגעים לצד הציבורי שבהצגת הדברים", וכן יסכים לקבלת הכרעתם (ראה לעניין זה מוצג ע/5).

ג בתשובתו לד"ר הרצוג מיום 28.4.1967 (ע/5) הביע העותר את אי-הסכמתו המוחלטת לתנאי האמור, ועוד הודיע שהוא עומד לסיים את כתיבת הספר. עם זאת קיימו השניים שיחה ביניהם ביום 12.5.1967, ובה העלה ד"ר הרצוג – מתוך מגמה להביא לידי הסכם מוגמר – הצעה חדשה, שעליה חזר במכתבו לעותר מיום 17.5.1967. לפי הכתוב שם (ראה סעיף 30 (ג) לעתירה), הוצע עתה כי תוקם ועדה שתהיה מורכבת מהשר גלילי, מד"ר הרצוג וממנכ"ל משרד החוץ (א' לבבי), ואשר תקיים "בירורים" בנושאים של "עניני חוץ, עניני יהודים, דמות הממשלה, מדיניות והצדדים בהם נקטה, אישים שהיו בממשלה או שהיו קשורים בה". עוד אמרה ההצעה כי "סמכות זו בענינים הללו תהא כסמכות הצנזורה בענינים בטחוניים". העותר לא השיב על המכתב הזה, וההצעה הכלולה בו הייתה נפל.

כדי למנוע את הצורך לשוב אל פרשת הדברים שהתרחשו בתקופה הנ"ל, רצוני לקבוע כאן שאין יסוד לטענת העותר (סעיף 18 לעתירה) שהם מעידים על "התנכלויות הדרגתיות" מטעם ראש-הממשלה להכנות שעשה אז לשם כתיבת הספר, התנכלויות "שהודרכו מטעמי טינה ונקמנות אישית בלבד", כי אם ההפך מזה נכון: עובדה היא כי במשך כל הזמן האמור לא זו ראש-הממשלה מהבטחתו הקודמת בעניין זה חרף ההתנגדות לפרסום הספר מצד גורמים ממלכתיים. גם ראינו כי ראש-הממשלה פתר את חששותיו הנזכרים של ראש המוסד בהחלטתו כי חומר ירוכז עבור העותר באמצעות קצין קשר, וכי ראיון עובדי המוסד ייעשה בנוכחותו. אמת, בשלב אחד נקבע על-ידי כי העניין האחרון יידחה לכמה חודשים, אך גם תנאי זה, אשר כשלעצמו איננו מעיד על חוסר תום-לב, בוטל. הסיבה העיקרית אשר בגללה לא נתאפשר לעותר באותה תקופה להשתמש באמצעי המחקר האמורים, הייתה נעוצה בלבטיו של ראש-הממשלה בשאלת ההשלכות המדיניות של הספר, בעיקר על מדיניות החוץ, השלכות שבינתיים התרחבו בעיניו. ולעניין זה נצטרפה ההתנגדות הכללית לכתיבת הספר שהובעה על-ידי גורמים ממלכתיים שונים גם בישיבה מיום 20.4.1967 גם מחוצה לה. בתצהירו (סעיף 19(ו)) ציין ד"ר הרצוג (לעניין אחת השיחות שקיים עם העותר בזמן הנ"ל):

"בשיחות עם כמה שרים, ביניהם שר המשפטים, הובעה התנגדות גם כן. נוצר, איפוא, מצב שמצד אחד רציתי לעזור לעותר, בעיקר, משום שקיבל הבטחה בשעתו מראש הממשלה, ומצד שני נתעוררו בלבי ספיקות שמא יבולע לאינטרסים ממלכתיים חשובים. בשיחות עם ראש הממשלה לאחר פניית מר דיסנצ'יק... התברר לי שגם ראש הממשלה נתון באותה צבת של שיקולים מותרים".

כמו כן (שם, פסקה ז'): "הנקודה המרכזית היתה בתחום שיקולי מדיניות חוץ".

וכן (פסקה ח'): "ענין זה של 'הגירסה' איננו ענין צר, כלומר: אם ייכתב בספר שהמוסד עסק בחטיפת אייכמן או שהדבר נעשה על ידי המתנדבים בלבד... המדובר הוא בענין שיש לו השלכות על אופיו של הספר כולו... המדובר הוא במסכת יתרה של עניינים ציבוריים, לרבות ענייני חוץ".

על רקע לבטיו האמורים של ראש-הממשלה יש להבין את החלטותיו השונות בשאלת סמכות ה"פורום" שיחליט בנוגע לאופיו של הספר ולגבי הרכב הפורום, ומן הנמנע אפוא להסיק שהחלטות אלו הושפעו על-ידי מניעים של חוסר תום-לב ורצון

לסכל את כתיבת הספר. הלא במשך כל הזמן הזה לא חזר בו ראש-הממשלה מהבטחתו לכבד את ההיתר שנתן קודמו, דבר שגם העותר לא חלק עליו (סעיף 31 לעתירה).

א

אשר לטענה של "התנכלות הדרגתית" מצד ראש המוסד למאמציו של העותר לקבל חומר ולראיין אישים בתקופה הנדונה, הרי הדברים שהובאו לעיל מעידים כי לא הוא שגרם לכך שמאמצים אלה לא נשאו פרי. הראיה שנטענה על-ידי העותר לעניין זה, דהיינו כי בסוף ינואר 1967 סוכלה על-ידי המוסד בקשתו לראיין את צבי אהרוני, עובד שהיה קשור למבצע (סעיפים 22 ו-23 לעתירה), הופרכה כליל על-ידי התצהיר של העובד הזה ועל-ידי התצהירים של חיים ישראל (מנהל לשכת שר הביטחון) ואלוף עמית, אשר מהם עולה כי ראש המוסד נתן את הרשות המבוקשת, וכי הוראתו זו הועברה לאהרוני, אלא שהריאיון לא יצא לפועל מפני שכבר ביום 30.1.1967 נאלץ הלה להמריא לחוץ-לארץ בשליחות המוסד. אמת, בעקבות עניין זה ביקש העותר שייקבע קצין קשר לצורך קבלת חומר ולראיון עובדי המוסד (סעיף 23 לעתירה), ואילו ראש המוסד הביע, בפני ראש-הממשלה, את החשש, פן ינצל העותר את הפגישות עם אנשי המוסד לשם הסתה נגדו, אולם העניין האחרון מצא את פתורו בהחלטת ראש-הממשלה מיום 6.3.1967, ולא עוד, אלא התנאי כי ראיון אנשי המוסד ייעשה בנוכחות קצין הקשר, נקבע – כך נאמר בתצהירו של אלוף עמית (סעיף 7(ה)) – לפי דרישתו הוא. על כן גם אם יש להניח שלא הייתה הצדקה להעלאת החשש האמור, מכל מקום העובדה שראש המוסד מצא בעצמו את הדרך להתגבר עליו מוכיחה כי אין לראות בעניין זה משום ראייה לרצון נקמני מצדו לסכל את כתיבת הספר. יוזכר גם כי כבר החל ביום 23.2.1967 הסתייגו גורמים אחרים מהספר, דבר שהצריך כי בעיית מסירת החומר והראיון תובא בפני ראש-הממשלה לשם הכרעתו. אכן, נכון אני להניח שכבר בתקופה זו לא היה ראש המוסד שלם בלבבו עם ההיתר לפרסום הספר, וכך שראש-הממשלה ידע על כך. עדיין אין בזה הוכחה מספקת להתנכלות בפועל מצד הראשון להכנות שעשה העותר בזמן שהוא בקשר לכתיבת הספר. שאלה אחרת, שבה אדון להלן, היא אם ההתנגדות לפרסומו, שהביע ראש המוסד לאחר מכן, הודרכה על-ידי מניעים שלא בתום-לב.

ב

ג

ד

ה

כאן חוזר אני לסקירת העובדות:

ו

4. ביום 17.5.1967 מסר העותר את החלק הראשון של הספר לידי הצנזור הראשי לעיתונות ולרדיו, אלוף משנה א' בר-און (להלן – הצנזור הראשי), וביום 25.7.1967 מסר לידי את החלק הנותר. בעשותו כן נהג בהתאם לתנאי שקבע ראש-הממשלה (לוי אשכול) עוד בשנת 1963, עת נתן את הסכמתו לפרסום הספר. משנוכח לדעת שהספר דן

בפעולות חשובות של המוסד, העביר הצנזור הראשי עותק של הספר לאלוף עמית וביקש את הערותיו לעניין הפרסום.

א

5. בקבלו את עותק הספר העבירו אלוף עמית לאנשי המוסד הבקיאים בנושא לשם חוות-דעתם על פרטים אופרטיביים המופיעים בו באשר לדרך פעילותו של המוסד. כמו כן ביום 8.8.1967 כתב לראש-הממשלה מכתב, ובו נאמר שכראש המוסד מתנגד הוא "להצגת לכידת אייכמן בצורה שתקשור את המבצע רשמית לשרותי הבטחון והמודיעין הישראליים", כפי שזה נעשה בספר; ש"הצגה כזו תגרום נזק לעבודתנו", וכי הוא מציע "שיקויים דיון מיוחד בנושא עקרוני זה" (מוצג מופ/1). העתק המכתב נשלח לצנזור הראשי.

ב

6. משנקבל ערעור זה, וכיוון שלא רצה אישית לטפל בו, החליט ראש-הממשלה להעביר את העניין כולו לוועדת השרים לענייני ביטחון, וביום 20.8.1967 החליטה ועדת השרים הזאת, לפי הצעתו, בדבר הקמת ועדת משנה, שתפקידה יהיה "לקרוא את טיוטת הספר... ולחוות את דעתה בענין פירסומו".

ג

ד

עוד הוחלט כי ועדת המשנה תהיה מורכבת מחמישה שרים (מוצג ממש/1), אולם ביום 24.8.1967 צומצם ההרכב, לפי הצעת ראש-הממשלה, לשלושה שרים: י' גלילי, מ' בגין וא' ששון (מוצג ממש/3). יצוין כי ראש-הממשלה הביא אז לידי צמצום ההרכב, הואיל ובפגישה שנתקיימה בינו למר דיסנצ'יק, בא-כוחו של המו"ל המיועד, ביום 23.8.1967, סיפר לו על הקמת ועדת המשנה, ומה יהיה תפקידה, ואז טען הלה כי העותר עלול להרהר אחרי האובייקטיביות של שניים מחמשת השרים, שנועדו (לפי ההחלטה מיום 20.8.1967) להיות חברי ועדת משנה, ונוכח ערעור זה הסכים ראש-הממשלה לפעול לשם צמצום ההרכב לשלושת השרים האחרים בלבד (תצהיר ד"ר הרצוג, סעיפים 26(1), 26(2)).

ה

ו

העובדות הללו מדברות בעד עצמן, והן מראות כי ראש-הממשלה עשה כרי להרחיק את עצמו מההכרעה בשאלת פרסום הספר ושדאג להבטיח שלא תהיה לעותר סיבה להתלונן על הרכב ועדת המשנה, שעליה הוטל התפקיד לחוות את דעתה בשאלה זו.

ז

7. ביום 23.8.1967 הודיעה מזכירת הממשלה לצנזור הראשי על הקמת ועדת המשנה, ולפי בקשתה, הוא הביא זאת לידיעת העותר (תצהיר אלוף משנה בר-און, סעיף 5(ה)). בחודשים אוגוסט וספטמבר 1967 עסק הצנזור הראשי בבדיקת הספר וקיבל מהמוסד את הערותיו על הדברים שיש למחוק ממנו או לשנותם (שס, סעיפים 6(א),

6(ב); מוצג צנ"ז/7). אלוף משנה בר-און מבאר בתצהירו (סעיף 2(ג)) שהוא נוהג להפעיל את הסמכות הניתנת לו לפי תקנה 87(א) לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, רק אם הוא משוכנע שהדבר דרוש לשם הגנה על ענייני ביטחון מובהקים, להבדיל מעניינים מדיניים. על כן נוכח המפנה שחל עם הקמת ועדת המשנה של השרים הוא נמנע, לפי שעה, מלהשיב לעותר בשאלת הצנזורה של הספר בסוברו שאין טעם שיעשה כן עד שיראה מה שנקבע בעניין פרסומו (שם, סעיף 5(ז)).

8. דיוני ועדת המשנה של השרים

הוועדה הקדישה לעבודתה שורה של ישיבות שנתקיימו בתקופה 6.9.1967-14.12.1967. בשלב מסוים חלה הפסקה בדיוניה מסיבה שתובהר להלן. במהלך הדיונים, שבהם נכח גם ד"ר הרצוג, נשמעו דבריהם של סגן מנהל משרד החוץ (א' לבבי), ראש המוסד, הצנזור הראשי (על טיפולו בספר), אלוף יריב והיועץ המשפטי לממשלה (מר בן-זאב). כמו כן שמעה הוועדה, בשלוש ישיבות, את דברי הטיעון של העותר, והוא גם הגיש לה תצהיר מפורט (מוצג ע/1). יצוין כי כל שלושת חברי הוועדה קראו את טיוטת הספר לפי גרסתה דאז.

משנתכנסה הוועדה לישיבתה הראשונה הגיש לה מר לבבי חוות-דעת בכתב (ממש/4) של שר החוץ, שבה הביע את המסקנה שהגיע אליה אחרי עיון בספר והיא זו: פרסומו של הספר יפגע ביחסים הבין-לאומיים של מדינת ישראל, ובייחוד ביחסיה עם מדינת ארגנטינה ומדינות אמריקה הלטינית. הטעם העיקרי לכך הוא "לכידתו של אייכמן בארגנטינה הביאה לידי משבר ביחסינו עם אותה מדינה, עד כדי גירוש שגרירנו והגשת תלונה נגד ישראל במועצת הבטחון, וממשלת ישראל דאז השמיעה גרסה מפורטת על נסיבות הלכידה תוך הדגשה כי הממשלה לא פגעה בריבונות ארגנטינה", אולם אם יתפרסם הספר, יתגלה כי ההודעה של ממשלת ישראל, מפי ראש-הממשלה דאז ומפי שרת החוץ, והודעותיה האחרות לא היה בהן אמת. ממשלת ארגנטינה, הדגיש שר החוץ:

"לא תוכל לעבור בשתיקה על הודעה רשמית כזאת שישראל רימתה אותה בעצם מעשה הלכידה וכן בהסברותיה והתנצלויותיה לאחר מעשה. מתיות ביחסים עם ארגנטינה תהיה בעוכרינו במיוחד לקראת העצרת. אולם, גם אחרי העצרת אין להניח שנרצה לפגוע חינום ביחסינו עם אותה מדינה העומדת בראש הקבוצה הלטינית".

אחרי הגשת חוות-הדעת החזיק בה מר לבבי והשמיע בפני הוועדה פרטים עובדתיים הנוגעים לסכסוך שהיה בין שתי המדינות בעניין הלכידה, ובהם העובדה כי באיגרת הדיפלומטית של ישראל מיום 3.6.1960 לארגנטינה, וכן בנאום שנשא שרת החוץ במועצת הביטחון לגבי תלונתה של אותה המדינה, הסתמכה ישראל על גירסת המתנדבים וטענה שלא הייתה פגיעה בריבונות ארגנטינה, אך שהיא מתנצלת על הפגיעה, אם הייתה כזאת. עוד אמר שהוא היה שגריר ישראל בארגנטינה בעת הסכסוך, ולכן "הוא מכיר היטב את הארגנטינים, ובטוח שהפרסום [של הספר] יוציא אותם מהכלים". לבסוף הזהיר:

"ישראל עומדת בפני דיונים קשים בעצרת או"ם כאשר עיקר משענתה הוא גוש מדינות אמריקה הלטינית אשר בראשו עומדת ארגנטינה. אין כל סיכוי שמדינות אלה תעבורנה על פרסום כזה בשתיקה" (ממש/6, עמ' 2).

כוונת דבריו האחרונים הייתה לדיוני עצרת האו"ם שעמדו להתקיים באותם הימים בסכסוך ישראל-ערב בעקבות מלחמת ששת הימים. בישיבתה מיום 6.9.1967 שמעה הוועדה, מפי אלוף עמית, את חוות-דעתו השלילית על פרסום הספר, שאותה תמך בשני נימוקים עיקריים: נימוק אחד הוא שאין להרשות, עקרונית, למי שהיה ראש השירותים החשאיים של ישראל לפרסם ספר המבוסס על חומר שאוב מתיקי המוסד; אחרת, לא תהא סיבה שלא להרשות לעובדים אחרים במוסד לפרסם ספרים על המבצעים שהשתתפו בהם, והמבוססים על חומר שכזה. בקשר לנימוק האמור הזכיר שאחד מהעובדים הללו כתב ספר "הסוכן לפרסום" על מבצע חשוב אחר – ספר אשר "יאדיר שם ישראל ויפאר מעשי שרותי הבטחון" – אך טרם הורשה לפרסמו. כזכור, נימוק דומה נגד פרסום ספרו של העותר הושמע בפני ראש-הממשלה עוד ביום 20.4.1967 על-ידי הרמטכ"ל דאז ועל-ידי אלוף יריב (ראש אמ"ן). ואכן, בישיבת הוועדה מיום 3.12.1967 (פרוטוקול ממש/22 עמ' 7) חזר עליו זה האחרון באומרו: "לא יתכן שראש שירות מודיעין חשאי יפרסם ספרים על מבצעים שלנו".

הנימוק האחר והמעשי שהעלה ראש המוסד הוא כי הספר מכיל ריכוז גדול של פרטים המגלים את שיטות העבודה וטכניקות של המוסד עד כדי שהוא הופך להיות ספר שימושי ("הנד-בוק") של פעילות חשאית, ונוכח העובדה שהוא נושא את הגושפנקה של אדם הידוע בעולם כמי שהיה ראש השירותים החשאיים של ישראל, יהיה בפרסום הספר – מחמת "הריכוז הזה והאכסניה הזאת" – כדי להזיק לעבודת המוסד בחוץ-לארץ או להערים קשיים בפניו. אמנם, על שיטות עבודה מעין אלו כתבו אחרים שאינם מומחים לדבר, אך עדיין אין לזה אותה משמעות חשובה ואותנטית אשר

מתבקשת מספרו של העותר. לא רק "שזה חוסך לאויב פעולת-ליקוט עצומה", אלא פרסום הספר עלול לפגוע ביחס האמון וההערכה שבו מתייחסים, תוך עצימת עיניהם, השלטונות בארצות ידידותיות ל"דיסקרטיות" של אנשי המודיעין שלנו הפועלים שם, ואילו בארצות "שאינן משתפות פעולה אתנו, בהן עובדים אנו בלי ידיעת השלטונות – פרסום הספר יגביר את הערנות שם". אמנם, אלוף עמית הסכים בדבריו שאין בספר "גילוי ספציפי", ועוד אמר שאם הוא יתפרסם לא תהיה בכך משום "קטסטרופה", ולא ייגרמו "נזקים עצומים", אך בכל זאת, לפי הערכתו, "יגרם נזק ויתערמו קשיים" (פרוטוקול ממש/7 וכן פרוטוקול, ממש/12).

9. חוות-דעת ביניים

אחרי שהוועדה שמעה את דברי טיעונו של העותר בישיבות מיום 12.9.1967 ומיום 14.9.1967, היא החליטה ביום 17.9.1967 להגיש לראש-הממשלה חוות-דעת ביניים, ובה נאמר (ממש/11):

"(א) הועדה טרם סיימה את עבודתה.

(ב) הועדה מחווה את דעתה כי מחמת טעמים מדיניים ראשונים במעלה לא רצוי כי הספר יראה אור, בשלמותו, או בקטעים, בימי דיוניה של עצרת האו"ם וכל עוד העצרת מתקיימת.

(ג) הועדה תשוב ותתכנס בסמוך לסיומה של עצרת או"ם כדי לסיים בירוריה ולהגיש המלצתה לשולחיה".

אין ספק כי הדברים של שר החוץ ושל מנכ"ל משרד החוץ, שדובר עליהם לעיל, ואשר התריעו שפרסום הספר עלול להשפיע, לרעת האינטרס הישראלי, על ההצבעה הקרובה של ארגנטינה ושל שאר מדינות אמריקה הלטינית בעצרת האו"ם, הם שנתנו אותותיהם בחוות-הדעת הנ"ל (ראה להלן). אכן, ביום 21.9.1967 הוחלט על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון לאשר את חוות-הדעת (ממש/13). כתוצאה מכך שלחה מזכירת הממשלה ביום 24.9.1967 מכתב לעותר (ממש/14), שנוסח על-ידי היועץ המשפטי דאז של משרד ראש-הממשלה ואושר על-ידי ראש-הממשלה ושר המשפטים, ואשר בו כתוב:

"... ועדת השרים לענייני ביטחון דנה בשאלות... הנובעות מכוונתך לפרסם ספר על לכידת אייכמן ונתנה דעתה – גם להסבריך, כפי שהושמעו בפני

א ועדת השרים המיוחדת... ועדת השרים לענייני בטחון החליטה כי, בשלב זה, אין להעניק לך סמכות לפרסם... את הספר האמור ואת החומר הכלול בספר, המבוסס כולו על ידיעות הנוגעות לבטחון המדינה וליחסי חוץ שלה, שהגיעו אליך בתוקף תפקידך כעובד הציבור... ההחלטה מבטלת כל הרשאה או הענקת סמכות, שניתנו על ידי גורם רשמי לפני מועד ההחלטה הנזכרת. ועדת השרים לענייני בטחון החליטה, כי הנושא יידון מחדש בעוד חדשים מספר".

ב

העתק מהמכתב ממש/14 נשלח לצנזור הראשי, והוא מצדו החזיר לעותר ביום 28.9.1967 את שני עותקי הספר בציינו שאם תשונה ההחלטה המוזכרת במכתב, יוכל להודיע לו את החלטתו הצנזורלית תוך ימים מספר (צנז/11).

ג

בעתירתו (סעיפים 40, 41, 43 ו' 6) טען העותר כי אכן המכתב ממש/14 אינו משקף כלל את החלטת ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 21.9.1967, שבה אושרה חוות-הדעת של ועדת המשנה, ואילו החזרת עותקי הספר כאמור באה מתוך לחץ שהופעל על הצנזור מטעם ראש-הממשלה.

ד

הנני דוחה טענה זו. אמנם, מן הכתוב ברישה של המכתב הנ"ל עולה הרושם כי ועדת השרים לענייני ביטחון קיבלה מסקנה לגופו של עניין באשר לפרסום הספר, ולפיכך החליטה שאין לפרסמו בשלב זה, ושכל הרשאת פרסום שניתנה בעבר מתבטלת בו בזמן שמשמעותה האמיתית של ההחלטה היא כי מחמת החשש פן יבולע לישראל אם הספר יראה אור בימי עצרת האו"ם, יש לעכב את פרסומו עד לאחר שוועדת השרים תסיים את בירוריה סמוך לתום דיוני העצרת ותחליט סופית בנדון. אולם אין בכך כלום, הואיל וברור כי המטרה שעמדה מאחורי ניסוח המכתב כפי שניסחוהו – והיא הקובעת כאן – הייתה ברוח ההחלטה הנדונה, והמילים הבאות בסיפה: "ועדת השרים לענייני בטחון החליטה כי הנושא יידון מחדש בעוד חדשים מספר" – יוכיחו. אין זה אלא כי האחראים לניסוח המכתב חששו פן לא ייאות העותר, נוכח ההיתרים שקיבל בעבר, לחכות עם פרסום הספר, כאשר ייודע לו שוועדת המשנה הפסיקה בינתיים את עבודתה. בהקשר זה כדאי להזכיר את הדברים האלה:

ה

ו

ז

(א) בהחלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 24.8.1967 (ממש/3), שלפיה צומצם הרכב ועדת המשנה, נאמר כי ועדה זו "מתבקשת להביא חוות דעתה לוועדת השרים לענייני בטחון בהקדם האפשרי"; (ב) בהופיעו לראשונה בפני ועדת המשנה הצהיר העותר כי אמנם הוא נכון להיות "עד" בפניה ולשרתה כדי שתוכל

א "להגיע למסקנה" ו"להכיר טוב יותר את הנושא", אך אינו יודע מה תהיה עמדתו "אם תיפול איזו הכרעה באיזה מקום אחר" (ממז/9, עמ' 2); (ג) ביום 20.8.1967 כתב הצנזור הראשי למשרד ראש-הממשלה כי בימים האחרונים חזרו ופנו אליו העותר והמו"ל שלו ודרשו במפגיע שיודיע להם את החלטת הצנזורה לגבי הספר, וכי יקשה עליו "להתמהמה זמן נוסף במתן תשובתו" (צנז/9). נוכח הדברים הללו יש להבין כי המניע שמאחורי ניסוח המכתב ממז/14 היה נעוץ ברצון להודיע לעותר, בצורה שאינה משתמעת לשני פנים, שאסור לו, לפי שעה, וחרף ההיתרים הקודמים, לפרסם את הספר, וזאת כדי למנוע את הסיכון שממנו חששה ועדת השרים לענייני ביטחון אותה שעה, מזה, וכדי להבטיח שהספר לא יראה אור כל עוד לא גמרה הוועדה מלאכתה, מזה.

ב אינני מחשיב את טענת העותר באומרו כי שריה של ועדת המשנה לא ידעו על תוכן המכתב ממז/14 לפני שנשלח (סעיף 40(א)), מפני שבישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון, שבה התקבלה ההחלטה הנדונה, קבע ראש-הממשלה, ללא התנגדות, את הפרוצדורה שתינקט בעניין זה, דהיינו: "מישהו ינסח את המכתב ואני אחתום עליו; זה יהיה תפקידי בעניין זה" (ממז/13, עמ' 39). בהתאם לכך נוסח המכתב על-ידי היועץ המשפטי של משרד ראש-הממשלה ואושר על-ידי ראש-הממשלה ועל-ידי שר המשפטים, הגם שנחתם על-ידי מזכירת הממשלה. יצוין כי העותר לא הפנה את ההאשמה של חוסר תום-לב כלפי שר המשפטים.

ג אשר להחזרת עותקי הספר על-ידי הצנזור הראשי, בהסתמכו על המכתב ממז/14, שהעתק ממנו נשלח אליו בתשובה למכתבו צנז/9 (ראה לעיל), הרי הסביר הלה בתצהירו (סעיף 7(ד)) כי הוא נהג כך לאור גישתו הכללית, שלפיה ציפה קודם לראות מה יוחלט סופית על-ידי ועדת השרים בעניין הפרסום.

ד לדברים הנ"ל יש להוסיף כי אחרי שנודע על התרעומת של העותר בפרשה זו, נתכנסה ועדת המשנה ביום 10.10.1967, ואז פתח השר גלילי באומרו לעותר כי נתעורר בלב הוועדה חשש שמא יש כאן מקום לאי-הבנה, והוא קרא בפניו את מסקנות הביניים, שאושרו על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון (ממז/13), והבהיר לו את משמעותן, דהיינו: "שטרם קבלנו כל החלטה מריטורית בנושא, מתכוונים אנו להתכנס בסמוך לסיום העצרת, ומקווים שעד סוף שנה זו יהיו סיכומינו מוכנים ומומלצים לשולחינו" (פרוטוקול ממז/15, עמ' 3, עמ' 4). גם השר בגין הדגיש כי "לא הגענו לשום מסקנה מהותית ביחס לחוות דעתנו על פרסום הספר בשלב זה של עבודתנו. אבל ברור לכולנו... שכל עוד העצרת ה-22 יושבת – לא צריך לפרסם את הספר... לו היה הספר... מתפרסם תוך כדי ישיבת העצרת – היה מישהו יכול להגיב עליו במקום, אם נציג מדינה

לטינו-אמריקאית או מדינה כלשהי אחרת. קיים חשש... שדבר זה ישפיע על ההצבעות... מספיק לדעתנו החשש, כדי לקבוע שעד תום דיוני העצרת לא יתפרסם ספר זה" (שם, עמ' 4-5).

א

לאחר ששמע דברי הפירוש וההבהרה הנ"ל לעניין מסקנות הביניים, נחה דעתו של העותר לגביהן, והוא אמר שאין לו ספק באשר לתום-לבם של חברי הוועדה, ושאלו אמרו לו קודם לכן את אשר אמרו לו בבירור עתה, וכי יסיימו עבודתם בחודש דצמבר, כי אז "הייתי מקבל זאת". עם זאת הדגיש שהוא מבדיל ביניהם לבין "אחרים", ובייחוד הטיח דברי האשמה על חוסר תום-לב כלפי ראש-הממשלה. אכן, על דבריו אלה הוכיח אותו השר בגין באומרו כי "אין שחר" להאשמה האמורה (ממש/15, עמ' 14).

ב

על יסוד הדברים הנ"ל הריני דוחה את הטענה של חוסר תום-לב כלפי ראש-הממשלה בפרשת המכתב ממש/14.

ג

10. בישיבת ועדת המשנה מיום 10.10.1967 (ממש/15) טען העותר לעניין קובלנתו בדבר החזרת עותקי הספר על-ידי הצנזור הראשי, שיש להבדיל בין התפקיד של הטיפול הצנזורלי לבין דיוני הוועדה, ושמיילוי התפקיד הראשון אינו תלוי בתוצאת הדיונים הללו. בתגובה לכך חזר אלוף משנה בר-און, שנכח בישיבה, על עמדתו הנזכרת, אך אמר שהוא מוכן לשקול את העניין מחדש. ואמנם ביום 12.10.1967 הודיע לעורכי-הדין של העותר על נכונותו לסיים כבר עתה את בדיקת הספר (צנז/13). לאחר מכן מסר לעותר מה הם הדברים בספר שנפסלו על-ידי מבחינה ביטחונית, ובהתאם לכך עשה העותר את התיקונים הדרושים (צנז/14, צנז/15, צנז/16).

ד

11. בישיבת ועדת המשנה מיום 1.11.1967 (ממש/19) הביא יושב-הראש, השר גלילי, לידיעת חברי הוועדה את תוכן שיחתו עם שרת החוץ לשעבר, גב' גולדה מאיר (היום ראש-הממשלה), שבה הביעה את עמדתה לגבי פרסום הספר, והיא זו:

ה

"כשלעצמה לא היתה מבטיחה אישור לפרסום הספר בגלל הגילויים שטרם הגיעה שעתם. היא סבורה כי לפני עבור עשר-חמש-עשרה שנה אין הממשלה צריכה לפרש את הזהות שלה ואת האחריות שלה על המבצע. היא עצמה אינה רוצה, שזיפו עכשיו את הודעתה במועצת הבטחון בנדון. טרם הגיע הזמן להודות בכך. היא מבינה שניתנה הבטחה ומילוי ההבטחה צריך לדעתה להיות מסוייג באופן שלא יהיה אישור לאחריות ולזהות של הממשלה. כיצד עושים זאת אינה יודעת".

ו

ז

12. ביום 11.12.1967 נמסרה לוועדה תשובת שר החוץ לשאלה שהוצגה לו אז מטעמה, ובה אמר שגם אחרי עצרת האו"ם לא חל שינוי בחוות-דעתו מיום 1.9.1967, וכי "למרות העצרת, בעיית ארגנטינה נשארת חמורה כפי שהיתה" (ממש/25).

13. בתאריך 26.12.1967 חתמו כל שלושת שריה של ועדת המשנה על חוות-דעתם הסופית, והיא הובאה לדיון בפני ועדת השרים לענייני ביטחון בישיבתה מיום 10.1.1968. לאחר דיון הוחלט, ברוב קולות של חמישה כנגד שלושה, לאשר את חוות-הדעת כפי שנוסחה, ולמעט עניין אחד שאין לו חשיבות בשבילנו. בישיבה זו, שבה ישב בראש השר פ' ספיר, לא השתתף ראש-הממשלה בשל נסיעתו קודם לכן לחוץ-לארץ. יושם לב – ואף עובדה זו מדברת בעד עצמה – כי בתחילת הישיבה הודיע השר גלילי שלפני צאתו הראה לראש-הממשלה את חוות-הדעת של ועדת המשנה, ושהלה הביע את הסכמתו בלי לנקוט עמדה לגופו של דבר, שוועדת השרים לענייני ביטחון תדון בחוות-הדעת בהיעדרו. עוד אמר שיכבד כל החלטה שתתקבל על-ידיה (ממש/28, עמ' 19).

וזהו לשון ההחלטה הנ"ל:

ד "בהתחשב בעובדה שראש הממשלה ושר הבטחון, לשעבר דוד בן גוריון וראש הממשלה ושר הבטחון מר לוי אשכול, התירו למר איסר הראל לעיין במסמכים הסודיים השמורים במוסד המרכזי למודיעין, לשם כתיבת ספר על לכידת אייכמן;

ה בהתחשב בערך הלאומי החינוכי שנודע לספר אוטנטי על הנושא הזה, בהתחשב בעובדה שהמחבר הכניס בכתב היד את כל השינויים אשר נדרשו על ידי הצנזור הראשי –

ו מחווה הועדה את דעתה, כי אין לאסור את פרסום הספר של מר איסר הראל, וזאת בתנאים המובאים להלן.

1. לא ייאמר בספר כי לכידת אייכמן הוצאה לפועל על פי החלטה של ממשלת ישראל, או על ידי מוסדותיה המבצעים של ישראל.

2. לא ייאמרו בספר דברים הסותרים את ההודעות המוסמכות שנמסרו בשעתן מטעם ממשלת ישראל בענין לכידת אייכמן.

3. לראש הממשלה, שרת החוץ, שר המשפטים, היועץ המשפטי לממשלה ונציגי ישראל באו"ם, לא תיוחס כל אחריות שהיא על לכידת אייכמן.

- א 4. כל איש מישראל או מחוץ לארץ אשר לא יסכים לפרסום שמו מתוך קשר של אחריות ללכידת אייכמן – שמו לא יפורסם.
- א 5. ייבדק עם הנהלת חברת "אל-על" ושר התחבורה אם להתיר אזכרת שם החברה בספר.
- ב 6. להסמיך את מר א. בר-און להתיר פרסומו של הספר, לאחר שיוודא כי קוימו התנאים האמורים לעיל.
- ב הוועדה מעלה את דאגתה שלפרסום הספר יכולה להיות השפעה שלילית, מחמת התקדים של פרסום ספר על ידי מי שהיה ראש המוסד לביון ולמודיעין, בסמיכות קרובה כל כך לפרישתו מן השירות ובטרם עברו אפילו עשר שנים מאז התרחשו המאורעות בהם מטפל הספר.
- ג הוועדה מדגישה כי את ההיתר שינתן יש לראות כיוצא מן הכלל וחד-פעמי בהתחשב עם הנושא הסגולי של לכידת אייכמן ובהתחשב באמור לעיל.
- ג המותר ממליצה לפני הממשלה לקבוע, בהקדם האפשרי, כללים בדבר המותר והאסור בפרסומים העלולים לפגוע בבטחון המדינה וביחסי חוץ שלה, לרבות פרסומים מפרי עיטם ואחריותם של שריה ועובדי מדינה" (ממש/29).
- ד לפי החלטה זו ניתן אפוא לעותר היתר לפרסם את הספר בכפוף למילוי התנאים האמורים בהחלטה.
- ה 14. ביום 21.1.1968 כתבה מזכירת הממשלה לעותר על ההחלטה (ממש/30), וביום 2.2.1968 הודיע לה העותר שהוא מאשר את הסכמתו לקבל עליו את תנאיה (ממש/33). בהתאם לכך, הכניס העותר לטיוטת הספר את השינויים הדרושים, ואחרי שוידא הצנזור ראשי, בהתאם לתפקיד שהוטל עליו בהחלטה, שהדבר נעשה, הוא אישר לעותר ביום 18.2.1968 שכל התיקונים "משתקפים בעותק טיוטת הספר שבידך" (צנז/21). יצוין כי לאחר שנתברר ששר התחבורה אסר על הזכרת השם של חברת "אל-על" ושמות אנשים שהיו קשורים במבצע (ראה פסקה 5 להחלטה), שינה העותר את הקטעים הרלוונטיים בכך שבמקום "אל-על" כתב "חברת תעופה", ואילו במקום השמות האמיתיים של אנשי החברה הזכיר שמות פיקטיביים (צנז/21, סעיפים ב', ג', ד').

15. עתה, שנתמלאו כל התנאים, היה מותר לפרסם את הספר, אלא שביום 24.3.1968 ערער שר החוץ על החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968, בהסתמכו על מכתב שכתב לו ביום 11.3.1968 השגריר משה אלון, נציג ישראל בארגנטינה (ממ/ש/36), ואשר בו דרש לעשות כל שיש ביכולתו "למען מניעת פרסומו". הטעמים שהובאו לדרישה זו במכתב הם אלה: (א) פרסום הספר יביא נזק אישי חמור לאותם היהודים בארגנטינה שסייעו בגילוי הצורך ובחטיפתו, הואיל ויהיה אפשר לגלותם גם אם בספר יוזכרו בשמות בדויים; (ב) הוא יעורר מחדש את הגל הפשיסטי-נקמני ויגביר את פעולות האנטישמיות של החוגים הלאומיים עד כדי ניסיונות מעשי אלימות חמורים ביהודים בקנה מידה רחב, ולא עוד, אלא שפעילי משרד הליגה הערבית ינצלו את הספר לשם הגברת תעמולתם הארסית נגד ישראל; (ג) הספר יעכיר את יחסינו עם ארגנטינה דווקא בשעה שזו מצליחה לבצר את מעמדה כבעלת משקל בארצות אמריקה הלטינית ובזירה הבינ-לאומית, והיא להוטה לשחק תפקיד נכבד בענייני ישראל-ערב כפי שעשתה בימי עצרת החירום האחרונה ובדיוני מועצת הביטחון. בסוף המכתב השגריר מזהיר: "לעורר מחדש 'פרשת אייכמן' יהיה בבחינת 'שיגעון' מדיני הרה אסון".
- הערעור הנ"ל הובא לדיון הממשלה עוד בישיבתה מיום 24.3.1968 (ממ/ש/35), ואחרי ששר החוץ קרא באוזני חברי הממשלה את תוכן המכתב של השגריר אלון ומילא אחריו בדבריו שבעל-פה, הוחלפו דעות בשאלה אם יש מקום לערוך דיון בערעור לגופו. בתום הישיבה לא נתקבלה החלטה בעניין זה.
16. המשך הדיון בערעור נתחדש בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 (ממ/ש/37). בישיבה זו לא השתתף שר החוץ עקב נסיעתו בינתיים לחוץ-לארץ, אך נכחו בה הצנזור הראשי וראש המוסד, בהתאם לבקשתו של ראש-הממשלה בתום הישיבה הקודמת ("כדי לברוק מה הוצא ומה לא הוצא" – ממ/ש/35, עמ' 88). תחילה ענו לשאלות שהוצגו להם, והאלוף עמית חזר בקצרה על התנגדותו הקודמת לפרסום הספר באומרו שהוא מכיל הרבה מקורות הקשורים לעבודת המוסד, ושהוא נושא את הגושפנקה של מי שהיה ראש המוסד, ומכאן שפרסומו יגרום קשיים, הגם שלא יהיו בכך "קטסטרופה או אסון לאומי" (ממ/ש/37, עמ' 6, 7). עם זאת ציין כי "מבחינה בטחונית צרה, הנקודות שאנחנו ביקשנו להוציא, המחבר הוציא אותן" (שם, עמ' 6). לאחר זאת עזבו השניים את הישיבה, והוחלט להיכנס לדיון בערעור לגופו. במהלך הוויכוח שנתקיים בעניין זה הביעו השרים ששללו את פרסום הספר את נימוקיהם לכך, וגם הוצע על-ידי אחדים מהם לפצות את העותר בתשלום כספי.

17. אחרי שתם הוויכוח הוחלט ברוב של 12 קולות שלא להתיר את פרסומו של הספר "עד להחלטה אחרת" וכן להטיל על שרי המשפטים, הבריאות והדתות להודיע לעותר על ההחלטה (ממש/37, עמ' 26, 27).

א

יצוין שגם אם במהלך הדיון העיר ראש-הממשלה הערות מספר לעניין פרסום הספר, הוא לא השתתף בעצם ההצבעה על ההחלטה.

ב

18. ביום 27.3.1968 נתקיימה ישיבה בלשכת שר המשפטים. העותר הוזמן לישיבה, והשתתפו בה גם שלושת השרים הנ"ל. בפגישה זו הודע לו על החלטת האיסור של הממשלה מיום 25.3.1968 ועל הנימוקים לכך (תצהיר משה ארד, מנהל לשכת שר המשפטים ופרוטוקול הישיבה שהוא ערך, מוצג משפ/1). כמו כן הודיעה מזכירת הממשלה לעותר, בהתאם לבקשתו, על ההחלטה הנ"ל במכתב מיום 29.3.1968 (ממש/38), ובו צוין גם שהממשלה נתנה דעתה על האכזבה ועל הנזק העלולים להיגרם לו עקב ביטול ההחלטה של ועדת השרים לענייני ביטחון, וכי "הובעה נכונות – אם כי לא נתקבלה החלטה בנדון" – לפצותו על הנזק הישיר שנגרם לו בשל פעולות שעשה מתוך הסתמכות על ההחלטה האמורה של ועדת השרים לענייני ביטחון.

ג

ד

עד כאן סיכום העובדות העיקריות, ועוד יהיה עליי להזכיר פרטים אחרים, הצריכים להכרעה.

II

ה

לפני שאפנה אל נימוקי הממשלה להחלטה מיום 25.3.1968, חשוב לתאר בקיצור את אופיו של הספר בשים לב למטרות שרצה העותר להשיג באמצעותו, ואשר לשמן נתן לו (לדבריו) ראש-הממשלה לשעבר, דוד בן-גוריון, את ההיתר הנזכר. יש להבין כי גם לאחר עשיית השינויים שנדרשו ממנו כאמור, לא נגרע מאומה, בעיני העותר, ממטרות אלו. יושם לב שהטיוטה המתוקנת (ע/20) היא אשר שימשה נושא הדיון, ורק לטיוטה זו אפוא יהיו מכוונים דבריי הבאים.

ו

אשר למטרות, הרי מן האמור בסעיף 9 לעתירה נובע שהעותר ראה ערך היסטורי-חינוכי בהצגת המבצע של לכידת אייכמן באורו האמיתי, דהיינו כמעשה ממלכתי של עם ישראל בארצו; "בשל הערך החינוכי שבדבר" (שם). מטרה נוספת, העולה מדברי ההקדמה לספר, הייתה להמחיש את דמותם האמיתית והאידיאליסטית של אנשי המוסד – להדגים שהם רואים במילוי תפקידם משום שליחות לאומית, ושאינן בפעילותם

ז

א המבצעית "שמץ הרפתקנות", שלא כדוגמת אנשי השירותים המיוחדים שתוארו בספרים דמיוניים ובסרטי מתח. בסעיף 71 לעתירה מוזכרת גם המטרה הלאומית: שהספר ישמש אות אזהרה לשונאי ישראל ולאנטישמים למיניהם, הזוממים להתנקש ביהודים שבתפוצות או להפעיל לחצים עליהם, שיד שירותי הביטחון הישראליים תשיגם במוקדם או במאוחר.

ב אשר לאופיו של הספר, רצוני להצביע על תכונת ריבוי הפרטים שבו, ואכן, כפי שאמר מר בן-זאב, בזה גם כוחו. עקב תכונה זו בולטות בספר ארבע נקודות מרכזיות, ואלו הן:

א) הוא מציג, ביסודם של דברים, את הגירסה של אישור פעולה רשמית, לאמור: מבצע הלכידה בוצע בידיעתם, אם לא בהסכמתם המפורשת, של גורמים ממלכתיים חשובים בהנהגתו ובניצוחו של מי שהיה אז ראש שירותי הביטחון והמודיעין, הוא המחבר, ובאמצעותם של חברי השירותים הללו; (ב) חברת התעופה הלאומית של ישראל – "אל-על" – שיתפה פעולה ביודעין לשם הבאתו של אייכמן באווירון החברה מארגנטינה לישראל; (ג) למרות ניסיון ההסוואה שנעשה בספר גם הקורא התמים יכול להתרשם שיהודי דרום-אמריקה המוזכרים בספר כמסייעים למבצע היו תושבי ארגנטינה; (ד) הבלטת האמצעים האופרטיביים והטכניקות למיניהם, שהשתמשו בהם בכל הנוגע להתחקות על עקבותיו של אייכמן, איתורו ולכידתו.

בנוגע לנקודה הראשונה: (א) הספר נכתב בגוף ראשון, וכבר בהקדמה העותר מציג את עצמו כאדם שזכה "לעמוד בראש המבצע" והבא עתה לתארו (זולת פרטים אחדים) "תאור-נאמן-לעובדות", אלא שהאנשים שהשתתפו עמו במבצע מופיעים בשמות מושאלים. עם זאת הוא מציין שהם היו "מתנדבים שמקורם משורות אנשי הפעולות המיוחדות בישראל" (עמ' 2-1). והנה, בפרקים הבאים ימצא שפע של פרטים המזהים את האנשים ההם, רובם ככולם, כעובדי המוסד שפעלו אז במסגרת שירותם הרשמי; המתארים את סגולותיהם ואת ניסיונם המיוחדים בענייני חקירה, מבצע, ארגון ומינהל, אשר הכשירו אותם למלא את התפקידים שיועדו להם במבצע הלכידה; המראים שהם התנדבו לעשות כן רק במובן זה שהדבר היה תלוי בבחירתם החופשית שלהם, ולא מפני שקיבלו צו מאת הממונים עליהם. והרי דוגמה אחת לפרטים כאלה (ע/29, עמ' 85-86):

א "את הצוות המבצעי של כוח המשימה אפשר היה לגייס ממקור אחד בלבד. מתוך קבוצה של אנשי מבצעים שהכרתיה היטב... פניתי מיד לחגי וביקשתיו שיעמיד לרשותי את האנשים הדרושים לי לצורך המשימה..."

א והציע לי את ראש היחידה המבצעית עצמו... מיד הזמנתי אלי את ראש היחידה, גבי אלדד... שכושרו המבצעי הרב, סגולותיו כמפקד וכאדם, שיקוליו הנבונים ותושייתו הרבה היו ידועים לי היטב... בן 18 התגייס לפלמ"ח וגם טעם לראשונה טעם מבצעים נועזים... ביום הכרזת המדינה... נפצע ברגלו בקרבות הגליל... השתתף במבצע 'דני'... ב-1950 סיים גבי את שירותו בצבא והצטרף אל היחידה המבצעית.

ב מבחינה אחת – אמרתי לו – המבצע הזה שונה מכל אשר עשינו עד כה. הפעם אין כל שליחות על פי צו. הפעם מצטרף אל שולחינו המצפון היהודי. לכן רוצה אני שיפעל בו רק מי שלבו שלם עמו לחלוטין. ההשתתפות במבצע חייבת להיות על בסיס התנדבות... – איש לא יהסס – קבע גבי את בטחונו".

ג (א) בהקדמה (עמ' 2-3) כתוב שהמחבר לא הקל ראש "בכורח לפעולה חשאית בשטחה הריבוני של ארץ יידידותית", אך כי "בעצה אחת עם אחרים" הגיע למסקנה "שאין ברירה אלא ללכוד את אייכמן במבצע חשאי". כאן סתם ולא פירש מי היו ה"אחרים". אולם מצירופם של שני פרטים, שמסופר עליהם בהמשך הדברים, ניתן להתרשם, או לפחות לנחש, שראש-הממשלה בן-גוריון ידע על המשימה מתחילת הדברים. כוונתי, ראשית, לפרשת השאילתה בכנסת של חבר-הכנסת פ' ברנשטיין בסוף דצמבר 1959 (אם ראש-הממשלה מוכן לנקוט צעדים כדי לסייע לתפיסת אייכמן) ולדרך הטיפול בעניין זה על-ידי מר בן-גוריון ועל-ידי העותר, דבר שהביא להסרת השאילתה על-ידי מר ברנשטיין (עמ' 28-29); שנית, לעובדה כי ערב נסיעתו לארגנטינה, ביום 28.4.1960 (כדי לנצח על פעולת הלכידה במקום), עלה העותר לירושלים על-מנת ליטול ברכת פרדה מראש-הממשלה באומרו שהוא מקווה לחזור תוך שלושה או ארבעה שבועות. אכן, חשובים מהדברים האחרונים הם הפרטים המספרים כי זמן קצר אחרי ביצוע הלכידה – ולכן ימים אחדים לפני הטסת אייכמן לישראל – הוברקה מטעם העותר הידיעה על תפיסתו ועל זהותו של הצורר לאחד מפקודיו במשרד הביטחון, וזה הביא ידיעה זו, בהתאם למתוכנן מראש ובמהירות האפשרית, לראש-הממשלה, לשרת החוץ ולראש המטה הכללי, רב אלוף חיים לסקוב (עמ' 167-168). היוצא מהדברים הללו כי שלושת גורמים ממלכתיים אלה ידעו על לכידת אייכמן עוד בהיותו על אדמת ארגנטינה. לא זו בלבד, אלא בסוד המבצע הוכנס, ערב נסיעת העותר לארגנטינה, גם המפקח הכללי של המשטרה מר נחמיאס (עמ' 111-112).

בנוגע לנקודה השנייה ("אל-על"): כזכור, בספר כתוב רק על "חברת תעופה", ואילו אנשי החברה שהשתתפו במבצע הטיסה מוזכרים בשמות בדויים, ברם הצטברות הפרטים היא כה גדולה, עד כדי אי-הטלת צל של ספק בעיני הקורא כי המדובר הוא בחברת התעופה הלאומית של ישראל – כי זו האחרונה, על מנהליה ועל עובדיה, שיתפה פעולה עם העותר ביודעין, ואכן, הייתה צד ל"קשר" המבצע. אפשר להיווכח בעניין זה על סמך הפרטים דלהלן הכתובים בספר:

א (א) אחרי שהחליט העותר שהדרך להביא את אייכמן לישראל היא להטיסו לכאן באווירון, ולאחר שעשה גישושים בעניין זה אצל אחד ממכריו בחברה, הוא בא בדברים עם מנהלי החברה, גילה להם את מטרת הטיסה וקיבל את הסכמתם המלאה שהחברה תבצע לשם כך טיסה מיוחדת באווירון שלה מלוד לבואנוס איירס וחזרה, אף-על-פי שמסלול זה לא היה בקו הנסיעה הרגיל של החברה, אשר מטוסיה לא טסו לחלק זה של העולם (עמ' 38, 87-88).

ב (ב) כדי להסוות את מטרת הנסיעה יזם העותר את התכנית שבאווירון זה תצא משלחת רשמית מישראל על-מנת להשתתף בחגיגות היובל של 150 שנה לעצמאות ארגנטינה, שעמדו להיערך במחצית השנייה של חודש מאי 1960, דבר שמשרד החוץ היה מעוניין בו, והוא הסדיר עם מנהל החברה כי ייענה לבקשת משרד החוץ להטיס את המשלחת (עמ' 88). כך אמנם קרה, ובעקבות משא ומתן שהתנהל בין משרד החוץ לחברה נקבע מועד הטיסה ליום 13 במאי. "רק מעטים". כותב המחבר, "ידעו שאני מלאתי תפקיד פעיל בקביעת מועד הטיסה".

ג (ג) פקידי החברה "קדם" ו"לזר", שעליהם הוטל לארגן את ההכנות ואת הסידורים לטיסת האווירון בשני הכיוונים – תחילה בלוד ולאחר מכן בנמל התעופה בבואנוס איירס – ידעו על מטרת הנסיעה ופעלו בכול לפי דרישותיו של העותר (עמ' 94, 122, 125). העותר סיכם עם מנהלי החברה ש"קברניט המטוס יהיה אחד מבכירי הטייס בחברה – יואל מגד", והוא הזמינו אליו וגילה לו את טיב הנסיעה (עמ' 109). לפני העלאת אייכמן למטוס הוכנסו בסוד זה גם אנשי הצוות הבכירים (עמ' 238).

ד (ד) אל אנשי הצוות צורפו שלושה מעובדי המוסד, כשהם לבושים במדי הצוות ומצוידים בתיעוד המתאים. לאחד מהם היה התפקיד לשמש "כפיל" של אייכמן (בטיסה לארגנטינה ולפני העלאתו למטוס), ואילו לשניים האחרים – התפקיד ללוותו אל המטוס ולשמור עליו בדרך חזרה (עמ' 111, 212, 213).

א (ה) בהתאם לתכנית, הועלה אייכמן למטוס אחרי שהורדם למחצה, כאיש צוות "חולה". גם הרופא שטיפל בהרדמתו וליווהו אל המטוס ובדרך לישראל, ואשר לא היה מאנשי החברה, היה לבוש במדי הצוות (שם).

ב (ו) כדי להסוות את מטרת הטיסה בחזרה לישראל נתבקשו שניים מאנשי המקום (הזוג רוזן – ראה להלן) לדאוג לקבלת רשות מהשלטונות להטסת נוסעים בתשלום מבואנוס איירס. רשות כזאת הייתה דרושה לחברה מפני שהמסלול בין שני נמלי התעופה לא היה בקו הנסיעה הרגיל שלה, כאמור. לצורך זה שיתף פעולה עם השניים, לפי הנחיית העותר, איש החברה "קדם" (עמ' 124, 136).

ג (ז) המשלחת הרשמית, שיצאה במטוס הנ"ל לחגיגות ארגנטינה, כללה את אלון פיקוד הצפון ואת שגריר ישראל המיועד לאורוגוואי (עמ' 214).

בנוגע לנקודה השלישית (עזרת אנשי המקום):

ד בעמוד 44 כותב המחבר שלפני צאתו של עובד המוסד "נתן קנת" (מ"טובי החוקרים") לארגנטינה לשם איתור מקום מגוריו של אייכמן נעשו הסידורים הדרושים "כדי לרכז סביבו עוזרים ממדינות הסמוכות לארגנטינה", מפני "שהיה ברור לי שקנת לא יוכל לפעול לבדו בעיר גדולה ולא מוכרת כבואנוס איירס". בהמשך הדברים מסופר שקנת התעכב בשתי מדינות באמריקה הדרומית ונפגש עם ארבעה אנשים, שהסכימו לעזור לו במשימתו, ושכולם היו "תושבי היבשת, שלטו שליטה מלאה בלשון הספרדית, והכירו את ארגנטינה בכלל ואת בואנוס איירס בפרט" (עמ' 45). עוד כתוב שם ש"קנת קבע אתם את סדרי נסיעתם לבואנוס איירס" וכן "את המקומות שבהם ייפגשו", וכי "בהדרכתו הצטיידו הארבעה בתעודות חדשות, שבהן הופיעו שמות מושאלים".

ה סבור אני שהבא לקרוא את הדברים האמורים עשוי לראות בהם ניסיון שקוף להסתיר את העובדה שארבעת האנשים הללו היו תושבי העיר בואנוס איירס.

ו זאת ועוד, הנחתו של המחבר בדבר הצורך להסתייע באנשים המכירים היטב את תנאי העיר בואנוס איירס, כוחה יפה גם לגבי השלב המבצעי של המשימה, ואמנם, כך גם יוצא מהפרטים הכתובים על העזרה שנתנו גב' רוזן ובעלה לאנשי "חברת התעופה" בענייני הטיסה המיוחדת ובאכסון אחד מהם, וכן מהפרט שהם התגוררו אז בבואנוס איירס (עמ' 124).

אכן, הפרטים לגבי אנשי המקום שסייעו למבצע הם מעטים, אך די בהם כדי שהקורא יוכל להתרשם שהם היו תושבי העיר הזאת.

א

בנוגע לנקודה הרביעית: רבים הם הפרטים המתארים את אמצעי החקירה והמבצע – הטכניקות – שבהם השתמשו לשם הגשמת המשימה. אמנה כאן פרטים אחדים כאלה:

ב

(1) אמצעי הזיהוי ששימשו לצורך קיום המגע עם "מר קלר", אשר ידיעותיו עזרו לאתר את אייכמן (כרטיסי ביקור חתומים; שתי מחציות של שטר כסף ארגנטיני) (עמ' 19);

(2) השימוש ב"תיק צילום", שבו צילמו את ביתו של אייכמן (עמ' 64);

ג

(3) השימוש במכונת טנדר, המכוסה באברזין ובו אשנב, אשר דרכו השקיף איש המוסד על אייכמן במשקפת (עמ' 70);

(4) שכירה והחלפה, בלתי פוסקות, של מכוניות;

ד

(5) "תיעוד" כוזב ושינויי "חזויות";

(6) ה"סליק" בדירת המחבוא;

ה

(7) שיטת הפגישות בבתי קפה רבים בין העותר לפקודיו ביום האחרון של המבצע לצורכי דיווח ומתן הוראות.

אין זו רשימה ממצה, אך היא מספקת כדי להראות כי התיאור המפורט של הטכניקות הנדונות – ויהיה ערכן המודיעיני אשר יהיה – נותן תמונה חיה של הפגיעה שפגעו השירותים החשאיים הישראליים בריבונותה של ארגנטינה במשך החודשים שבהם פעלו על אדמתה.

ו

III

ז

נימוקי המשיבה להחלטה – האיסור מיום 25.3.1968 – וכבר נרמז עליהם – נוגעים להשפעת פרסום הספר בשלושה מישורים: במישור היחסים של ישראל עם ארגנטינה (ועם שאר מדינות אמריקה הלטינית); בזה של שלום יהדות ארגנטינה; במישור הביטחוני. אלה הם הנימוקים בתמציתם:

1. בעקבות המבצע הנדון ונוכח התרעומת של שלטונות ארגנטינה על פגיעה בריבונותה פרץ משבר אמון חמור בין שתי המדינות. בזמן הסכסוך הסתמכה ממשלת ישראל בהודעותיה השונות לארגנטינה – והוא הדין בהודעת שרת החוץ לשעבר במועצת הביטחון – על גירסה של פעולת מתנדבים, שלפיה בוצעה הלכידה, ללא ידיעתה ואחריותה, על-ידי יהודים מתנדבים, הגם שאלה כללו אזרחים ישראלים שלא הייתה להם שליטה עליהם. אף הפשרה הדיפלומטית שלפיה חוסל הסכסוך הייתה מבוססת על נוסחה אשר לא השתמע ממנה בהכרח שלמדינת ישראל הייתה יד בלכידה או ידיעה מראש עליה. לעומת זאת ספרו של העותר מבליט את הגירסה של "אישור פעולה רשמית" במובן זה שהמשימה בוצעה על-ידי השירותים החשאיים הישראליים, בידיעת גורמים ממלכתיים חשובים של המדינה, וכיוון שהוא נכתב על-ידי האדם שעמד אז בראש אותם שירותים, ואשר ארגן את הפעולה וניצח עליה, הרי שהגירסה האמורה בו נושאת אופי אותנטי. והנה, אם יתפרסם הספר לא רק שיהיה בכך כדי להעמיד, קבל עולם, את ההודעות של נציגי ישראל דאז באור של דברי כזב ולעשות פלסטר, בעיני הרבים, את יסוד הפשרה הנזכרת, אלא גם – וזה העיקר – לפגוע בפומבי ביוקרתה של ארגנטינה ולעורר את זעם השלטונות שם על הזלזול ברגשות העם הארגנטיני, דבר העלול להביא לערעור מחדש של היחסים בין ישראל לארגנטינה ואף לגרום להרעת יחסינו עם שאר מדינות אמריקה הלטינית, הרגישות אף הן להפרת עקרון הריבונות הטריטוריאלית. משמעות הטענה הזאת היא שישראל עלולה להפסיד את תמיכת ארגנטינה והמדינות האחרות של היבשת ההיא במאבקה עם ערב בזירה הבין-לאומית, תמיכה שנעזרנו בה – ובצורה מכריעה – אחרי מלחמת ששת הימים בהצבעה בעצרת האו"ם ובמועצת הביטחון.

2. פרסומו של ספר שנכתב על נושא לכידת אייכמן מפני "הגבורה", ואשר הפרטים האמורים בו מראים כי מדובר בפעולה רשמית שבוצעה בשטח הריבוני של ארגנטינה על-ידי מדינת ישראל ומוסדותיה החשאיים, עלול לגרום שם להתפרצויות אנטישמיות ולמעשי אלימות פיזיים נגד אנשי הקהילה היהודית ומוסדותיה ואף לסכן את ביטחונם של יהודים יחידים בארגנטינה, שעזרו במבצע. בנוגע לנימוק זה הודגש שהדאגה לשלום קהילות יהודיות בעולם היא אחד מיסודותיה של מדיניות החוץ של מדינת ישראל מאז הקמתה.

3. מבחינה עקרונית, בשל התקדים המסוכן שבדבר אסור להרשות כי לחבר שירותי הביטחון והמודיעין של ישראל – ולא כל שכן אם הוא שימש ראש המוסד הזה – לפרסם ספר המגלה את פרטי המבצע שהיה קשור בו. מבחינה מעשית, אין להתיר

זאת באשר לספרו של העותר, הואיל ונוכח חשיפת שיטות הפעולה של המוסד וריכוזן, בצירוף הגושפנקה של כותב הספר, עלול פרסומו להזיק לעבודת המוסד בעתיד.

א

בבואי לבקר את הנימוקים האמורים אראה לצאת בשלב זה מתוך שתי הנחות יסוד, והן אלה: (א) העיון בפרוטוקול של ישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 (ממש/37) מעלה כי בוויכוח שקדם להצבעה הסופית בעד ההצעה שלא להתיר את פרסום הספר כאמור, היו שרים, מבין תומכי ההצעה, שאמנם הסתמכו על כל שלושת הנימוקים (ראה דברי השר ברזילי בעמ' 14-16), ואילו שרים אחרים הצביעו רק על שני נימוקים (דברי השר י"ש שפירא בעמ' 15-16 או שמו את הדגש על אחד מהם (דברי השר פ' ספיר בעמ' 22-21)), כיוון שמדובר בקבלת החלטה על-ידי גוף קולקטיבי, תהא הנחה שכל אחד מהנימוקים ההם – או לפחות משקלם המצטבר – עמד מאחורי הצבעת הרוב; (ב) בולט הוא כי הנימוקים הנדונים הם אך הערכות לגבי מה שעלול לקרות מחמת פרסום הספר בעתיד, הערכות הצופות שעניין זה יביא בעטיו נזק מדיני וביטחוני לאינטרסים אשר למדינת ישראל עניין בהם. כיוון שכך, מתבקשת הגישה – והיא תשמש נר לרגליי – כי השאלה שיש להשיב עליה איננה אם בעיניו של בית-משפט זה קיימת הצדקה אובייקטיבית לאותם הנימוקים, אלא רק אם עומדים הם, בנסיבות העניין, במבחן הסבירות. לאור שתי ההנחות האמורות אעבור עתה לדון בשלושת נימוקי ההחלטה אחד אחד.

ב

ג

ד

הנימוק בנוגע להרעת היחסים עם ארגנטינה

ה

דעתי היא שנימוק זה הוא סביר.

א. אין ספק כי בכל שלבי הסכסוך עם ארגנטינה בגין הלכידה עמדה ממשלת ישראל על הגירסה של פעולת מתנדבים, ואף נוסחת הפשרה שלפיה חוסל הסכסוך, לא סתרה גירסה זו. עניין זה עולה ברורות מהסקירה להלן:

ו

(1) כאשר נודע לשלטונות ארגנטינה מפי העיתונות, שאייכמן נלכד על אדמתה והובא לישראל לשם העמדתו למשפט, ביקש שר החוץ הארגנטיני משגריר ישראל (לבבי) הסבר לעניין זה. בתשובה לבקשה הוברקה האיגרת הדיפלומטית של ממשלת ישראל מיום 3.6.1960, ובו ביום מסר אותה מר לבבי לשר החוץ הארגנטיני. באיגרת זו הוסבר: (א) "קבוצת מתנדבים הסיעה אז את אייכמן ברצונו הטוב מארגנטינה ומסרה אותו לשרותי הבטחון הישראליים"; (ב) "במידה שקבוצת המתנדבים הפרה חוק ארגנטיני או פגעה בזכויותיה הריבוניות של ארגנטינה הרי ממשלת ישראל מביעה צערה

ז

על כך"; (ג) "ממשלת ישראל מבקשת לקחת בחשבון המשמעות היוצאת מן הכלל של הבאתו לדין של איש הנושא באחריות לרצח מיליונים מבני עמנו ולשים לב לכך שמתנדבים מבין ניצולי השואה העמידו שליחות היסטורית זו מעל לכל שיקול אחר" (נספח א לתזכיר אחיאל פן, עוזר ראשי במחלקת אמריקה הלטינית במשרד החוץ, המצורף לתצהירו). במוסרו את האיגרת לשר החוץ הארגנטיני הסביר מר לבבי כי המילה "מתנדבים" המוזכרת באיגרת פירושה "אנשים פרטיים שאינם כפופים למשמעת ישראל". האיגרת פורסמה על-ידי שר החוץ הארגנטיני ביום 6.6.1960 (שם).

(2) באיגרתו מיום 8.6.1960 של ראש-ממשלת ישראל לנשיא ארגנטינה (פרונדיזי), שנמסרה ביום 10.6.1960, הרחיב מר בן-גוריון את הדיבור על משמעותה ההיסטורית, בשביל העם היהודי, של הבאתו למשפט בישראל של האדם שהיה אחראי במישרין לביצוע פקודות היטלר בעניין "הפתרון הסופי" ואשר ארגן רצח המוני של יהודים באירופה. בהמשך דבריו מזדהה ראש-הממשלה עם עצם הלכידה באומרו: "איני מקל ראש בפגיעה הפורמלית שפגעו מוצאי אייכמן בחוקי ארצך, אבל אני בטוח שרק אנשים מעטים בעולם לא יבינו לרוחם ולא יעריכו התוקף המוסרי העליון של פעולתם... אנו מעריכים הנימוקים העליונים שהניעו בכוח מוסרי ורגש אדיר למצוא ראש המרצחים ולאחר שזה הביע הסכמתו – הביאו אותו לישראל". לענייננו חשוב הוא שכבר בתחילת דבריו מר בן-גוריון קובע כי באיגרת הדיפלומטית של ישראל מיום 3.6.1960 "תמצא כל עיקרי גישתנו למקרה" (נספח ב).

בתשובתו לאיגרת ראש-הממשלה כתב הנשיא פרונדיזי שארגנטינה אמנם מבינה את רגשות העם היהודי, אך עם זאת היא אינה יכולה להשלים עם פגיעה בריבונותה (תזכיר פן).

(3) ביום 8.6.1960 השיב שר החוץ הארגנטיני לאיגרת הדיפלומטית מיום 3.6.1960. בתשובה זו נאמר כי באיגרתו לא צוין אם "המתנדבים" (group of "volunteers" – המירכאות במקור) שלכדו את אייכמן נחשבים כאורגן של ממשלת ישראל או כסוכניה, אך אפילו פעולת המתנדבים היא אינדיווידואלית ובלתי תלויה במדינת ישראל, הרי לישראל אחריות למעשה בתוקף תמיכתה המפורשת (express approval). עוד צוין כי ממשלת ארגנטינה מוחה על פגיעה בחוקיה, והיא מצפה שישראל תפצה את ארגנטינה על-ידי החזרת אייכמן עוד באותו שבוע ותעניש את החוטפים, ואם ישראל לא תיענה לתביעות אלה, יובא העניין בפני העולם (נספח ג).

א (4) ביום 12.6.1960 עזב שגריר ארגנטינה את ישראל לפי הוראת ממשלתו, וביום 15.6.1960 ביקש נציג ארגנטינה באו"ם לכנס את מועצת הביטחון כדי לדון בקובלנה שהגישה על פגיעה בריבונותה.

ב (5) הדיון בקובלנה התנהל במועצת הביטחון בימים 22, 23 ביוני, ובו חזר נציג ארגנטינה על הטענות ועל הדרישות לפיצוי ולענישת החוטפים, שהועלו באיגרת ממשלתו מיום 8.6.1960. בדבריו הדגיש שגם אם החטיפה בוצעה על-ידי אנשים פרטיים, שהיו כביכול "מתנדבים", מכל מקום הזדהה ממשלת ישראל עם הפעולה הזאת והצדיקה אותה מבחינה מוסרית, ואכן, הכריזה על כוונתה להעמיד את אייכמן למשפט בישראל. הדברים הללו בצירוף ההתנצלות שהביעה די בהם כדי להטיל עליה אחריות כשותפה לאחר המעשה בשל הפגיעה בריבונות של מדינת ארגנטינה ובחוקיה. אלה דבריו (נספח ו, עמ' 5):

ג

ד "In its communication of 3 June, the Embassy of Israel felt obliged to explain the fact by saying that the so-called volunteers 'placed this historic mission' – the capture of Eichmann – 'above all other considerations'. The letter of the Prime Minister Ben Gurion to President Frondizi contains an expression of the most sincere regret for any violation of the laws of the Argentine Republic which may have been committed under great and unavoidable pressure. This justification of the incident and the need to apologize for it constitute a full confession of responsibility and make the production of further evidence unnecessary... This responsibility is not affected by the Government's of Israel contention that the act was done by private individuals who acted without prior consent... Thus, by accepting the act by announcing its intention to try the prisoner the Government of Israel *ipso facto* became an accessory to, and ultimately responsible for the act itself".

ה לדברים הללו השיבה שרת החוץ, גב' גולדה מאיר, בנאום מפורט, שבו חזרה ביתר שאת על נקודות הטענות שנטענו באיגרת הנזכרת של ממשלת ישראל ובאיגרתו של מר בן-גוריון. לכידת אייכמן, הדגישה, מהווה מעשה של צדק היסטורי ומוסרי, אשר לא היה מנוס ממנו, אך לא הייתה זו מדינת ישראל שפגעה בריבונות ארגנטינה, כי אם היה זה מעשה של יהודים שכללו אזרחים ישראלים. היא הוסיפה שממשלתה מביעה מחדש

את צערה על כל פגיעה שפגעו אזרחיה בחוקי ארגנטינה, וכי יש לראות בהתנצלות זו פיצוי נאות. לענייננו חשובים דבריה להלן (נספח ח עמ' 9):

א

"A considerable part of the address we heard this morning was devoted to elaborating the charge that the State of Israel has violated the sovereignty of Argentina. *I emphatically deny this charge. The State of Israel has not violated the sovereignty of Argentina in any manner what soever* and there is nothing in the record to enable the Security Council to make any such findings. The Government of Israel has made clear in official communications to the Argentine Government... *that certain of its nationals in the course of their efforts to bring Eichmann to justice may have committed infringement of the law of Argentina* and it has already twice expressed its regret for this. I wish to repeat...my Government's regrets at any infringements of the law of Argentina *which may have been committed by any national of Israel. But... the representative of Argentina is in complete error... in confusing the illegal actions of individuals, for which regrets have been expressed, with the non-existent international violation of the sovereignty of one Member State by another*".

ב

ג

ד

ה

(6) בתום הדיון קיבלה מועצת הביטחון החלטה ובה הצהירה כי "מעשים כמו אלה שהם נשוא הדיון, ואשר נוגעים (affect) בריבונותה של מדינה-חברה ולכן, גורמים לחיכוכים בינלאומיים, עשויים, אם יחזרו עליהם, לסכן את השלום והבטחון הבינלאומי", ביקשה שממשלת ישראל תיתן לארגנטינה פיצוי נאות והביעה את התקווה שהיחסים הידידותיים המסורתיים בין ארגנטינה לישראל יטופחו (נספח יא). יושם לב כי אין משתמע מהחלטה זו שהיא מתבססת על הגירסה שסוכני מדינת ישראל חטפו את אייכמן באישור הממשלה או בדיעתה, ויש להבין אפוא כי ההחלטה הושפעה על-ידי הדעה שהביע נציג ארגנטינה; שאפילו אם החטיפה הייתה פעולה אינדיווידואלית של אזרחים ישראלים, גם אז יש להטיל על מדינת ישראל את האחריות לפגיעה בריבונות ארגנטינה, הואיל ובדיעבד הזדהתה עם אותה פעולה וסמכה את ידיה עליה. פירוש זה מתקבל על הדעת לא רק בגלל הלשון הכללית של ההצהרה האמורה בהחלטה, אלא גם מפני שבדיונים שקדמו לכך לא נקטו הנציגים האחרים (למעט נציגה של צילון) כל עמדה באשר לגירסה שנטענה על-ידי נציגת ישראל, כך שהשאלה אם יש בה אמת, לא

ו

ז

נתבררה. ראה דברי נציג אנגליה (נספח ח עמ' 15): "שמענו מפי שרת החוץ של ישראל כי לכידת אייכמן היתה למעשה של אזרחים ישראלים ולא של ממשלת ישראל"; דברי נציג אקוודור (נספח ט, עמ' 8): "פרטים מלאים על התקרית טרם נתגלו".

א

(7) ביום 20.7.1960 מסר משרד החוץ הארגנטיני איגרת למר לבבי, ובה התייחס להודעת "אל-על" כי השגרירות היא שביקשה רשות טיסה לארץ בשביל כמה אנשים מסיבות הומניטריות ורפואיות. במוסרו על האיגרת למשרד החוץ שלנו ציין מר לבבי שיש בה רמז שקוף שהבקשה הנ"ל באה לשם הסוואת העלאתו של אייכמן למטוס. עוד אמר שהשגרירות אמנם ביקשה את רשות הטיסה כאמור (תזכיר פן).

ב

(8) ביום 22.7.1960 הודע למר לבבי על-ידי השלטונות שהוא איננו רצוי, ושעליו לצאת את ארגנטינה. באותו יום פרסם משרד החוץ של ישראל הודעה, ובה נאמר שלא היה כל קשר בין הזמנת המקומות במטוס "אל-על" לבין פרשת אייכמן. כעבור ארבעה ימים עזב מר לבבי את ארגנטינה.

ג

(9) בינתיים הגיע לשם מר שבתאי רוזן, היועץ המשפטי של משרד החוץ, וכתוצאה מהמשא ומתן שניהל עם נציג משרד החוץ הארגנטיני, הוסכם על נוסח הודעה משותפת של שתי המדינות בדבר חיסול הסכסוך. להודעה זו ניתן פרסום ביום 3.8.1960, ובה נאמר כי ממשלות ארגנטינה וישראל "מחליטות בזאת לראות כמחוסלת את התקרית שנבעה מהפעולה שבוצעה על-ידי אזרחים ישראלים ואשר היה בה משום פגיעה בזכויות היסוד של המדינה הארגנטינית" (תזכיר פן).

ד

(10) בזה חוסל הסכסוך רשמית, אלא שבמשך תקופה ארוכה לאחר מכן – כן מציין מר פן בתזכירו – "היו גלויי הסתייגות מצד ממשלת ארגנטינה וברור שהיתה זו תופעת לוואי של המשבר. הדבר התבטא אף ב-1962, בין השאר בקשיים בקבלת אשרות עבור שליחים ישראלים". יצוין גם שרק בשנת 1965 ביקשה ממשלת ארגנטינה מהמזכיר הכללי של האו"ם למחוק את הנושא הנדון מרשימת הנושאים שעל סדר היום של מועצת הביטחון.

ה

ב. אם מסכמים את הדברים העולים מהסקירה הזאת, כי אז מתקבלת התמונה הזאת: (1) משבר האמון שפרץ בין שתי המדינות בעקבות הלכידה היה משבר חמור, ובו הוכיחה ארגנטינה את רגישותה היתרה לפגיעה בריבונותה ובחוקיה עד כדי קריאת שגרירה בחזרה מישראל וגירוש שגריר ישראל מתחומיה; (2) בהודעות הרשמיות שניתנו מטעם ממשלת ישראל באמצעות ראשיה ודובריה הן לממשלת ארגנטינה הן

ו

במועצת הביטחון, היא דגלה תמיד בגירסה של פעולת מתנדבים, ואכן, שללה כליל כי ידה הייתה במבצע או שידעה עליו מראש; (3) אמנם, מצדה רמזה ממשלת ארגנטינה שאינה מאמינה באותה גירסה, והיא חושדת שאין בה אמת, אך עם זאת, היא לא השתיתה את טיעונה בדבר אחריות ממשלת ישראל לפגיעה בריבונותה על כך שהחטיפה בוצעה על-ידי סוכנים ישראלים שפעלו בהסכמת ממשלתם או בידעתה; (4) בדיונים שנתקיימו במועצת הביטחון כאמור לא באו רוב נציגי המדינות, החברות במועצה, לחקור את גירסת ישראל, ואף החלטת המועצה בנדון עוברת בשתיקה על שאלת אמיתותה, והיא אינה עומדת בהכרח בניגוד לה; (5) ההודעה המשותפת מיום 3.8.1960, שלפיה חוסל הסכסוך, מבוססת אך ורק על הגירסה ש"הפעולה בוצעה על ידי אזרחים ישראלים" ודבר שאינו מחייב להסיק שאלה השתייכו לשירותים הרשמיים של מדינת ישראל או פעלו בהרשאת גורמים ממלכתיים של ישראל; (6) לא למותר להזכיר את ההודעה שבה הוכחש שהיה קשר כלשהו בין פרשת המבצע לבקשת הרשות לטיסת כמה נוסעים במטוס הנדון.

סיכום זה אינו מאבד את ערכו בגלל תוכן ההודעה שמסר ראש-הממשלה (בן-גוריון) לכנסת ביום 23.5.1960: "עלי להודיע לכנסת כי לפני זמן מה נתגלה על ידי שירותי הבטחון הישראליים... אדולף אייכמן... ויעמוד בקרוב למשפט בישראל". ראשית, דובר שם רק על החלק שנטלו אותם השירותים בגילוי הפושע, אך לא נאמרה מילה אחת על שהם השתתפו בעצם מבצע הלכידה. מזכיר אני עניין זה הואיל ובטיעונו ביקש בא-כוחו של העותר להיבנות מהעובדה כי בדברים שהשמיע נציג צילון במועצת הביטחון התייחס לאותה הודעה. שנית, מסירת ההודעה קדמה לשליחת האיגרת הדיפלומטית של ישראל מיום 3.6.1960 ולזו שכתב ראש-הממשלה ביום 8.6.1960 לנשיא ארגנטינה, שבה אמר כי באיגרת הראשונה "תמצא כל עיקרי גישתנו למקרה". אין זה אלא כי מר בן-גוריון הבדיל אז בין הודעתו מיום 23.5.1960 בכנסת כמיועדת כלפי פנים לבין שתי האיגרות הנ"ל כמיועדות לצורכי היחסים עם ארגנטינה. ואמנם, קובעת, לעניין האחרון, שורת ההודעות של ממשלת ישראל שבהן הגדירה בפני ארגנטינה ובפני העולם כולו את עמדתה הרשמית לגבי פעולת הלכידה, עמדה שיסודה הונח בגירסת המתנדבים. שלישית, וזה העיקר, עצם ההודעה המשותפת מיום 3.8.1960, שלפיה חוסלה התקרית בין ישראל לארגנטינה, הושתתה על הגירסה של "פעולה שבוצעה על ידי אזרחים ישראלים", והלא מבחינת האספקט של הבטחת יחסים ידידותיים עם ארגנטינה, שבו אנו דנים כאן, קובעת הגירסה הזאת דבר הנוטל מההודעה מיום 23.5.1960 את חשיבותה. בגלל שתי הסיבות האחרונות גם העובדה כי במעמד מתן ההודעה הזאת נהגו חברי-כנסת שונים בחופשיות-מה כאשר הגיבו עליה באמירת דברי ברכה למבצעי הלכידה על הישגם זה, אשר נתפרסמו למחרת היום

בעיתונות – גם עובדה זו אינה מעלה ואינה מורידה (ראה העתירה, סעיף 4). הוא הדין לגבי המכתב שכתב מר בן-גוריון למר גלילי ושפורסם ב"דבר" ביום 27.5.1960 (שם, סעיף 19).

א

והנה, בא עתה העותר, מי שהיה אז ראש שירותי הביטחון והמודיעין, ושבתורת שכזה ניצח על כל שלבי המבצע, והוא כותב ספר אותנטי על הנושא, ספר שבשל ריבוי הפרטים המתוארים בו והנוגעים בגורמים השונים שהיה להם חלק בלכידה, מבליט היטב שכל הודעותיה הרשמיות של ממשלת ישראל כאמור היו כוזבות ומסולפות, ואף הגרסה שבה הונח יסוד הפשרה שנעשתה בין שתי המדינות לשם חיסול התקרית, נתרוקנה מתוכן. הלא, כפי שראינו, התמונה המצטיירת מן הספר היא שלצורך המשימה פעלו סוכנים ישראלים במשך חודשים רצופים על אדמת ארגנטינה תוך שימוש בשיטות פעולה חשאיות למיניהן; כי לשם כך נוצלו שירותיה של חברת התעופה הלאומית בידעתם ובעזרתם הפעילה של מנהליה ועובדיה; כי למען לא תיוודע המטרה של נסיעת המטוס לארגנטינה וחזרה ננקטו אמצעי הסוואה, שהיו כרוכים ביציאת משלחת רשמית לחגיגות יובל העצמאות של ארגנטינה ובבקשת רשות מאת השלטונות שם לנסיעת כמה אנשים באותו מטוס לארץ; שגם יהודים מקומיים – כך עשוי הקורא להתרשם מן הספר – סייעו למבצע; כי גורמים ממלכתיים בישראל, גורמים חשובים מאוד, היו בסוד המבצע.

ב

ג

ד

נוכח חשיפת אמת זו על-ידי הספר – האם אין מקום להערכה שעם פרסומו תיווצר בקרב הארגנטינים ההרגשה כי במשך כל תקופת הסכסוך משנת 1960 בין שתי המדינות, לרבות במשא ומתן שהסתיים בפשרת החיסול, רימתה ממשלת ישראל את ארגנטינה? שהשלטון שם עלול לראות בהתנהגות זו משום זלזול בכבוד העם הארגנטיני ופגיעה ביוקרת מדינתם? שבשל כך הוא עשוי להסיק מסקנה מרחיקת לכת ולהגיב? שהעניין יכול להביא לידי הרעה מחדש של היחסים בין שתי המדינות, ואף אפשרי שתהיה לו השלכה שלילית על יחסינו עם שאר מדינות אמריקה הלטינית? ושסיוכו זה אינו רצוי דווקא בשעה זו, ואף לא בעתיד הקרוב, הואיל ובמאבקנו עם מדינות ערב בזירה הבין-לאומית, אשר טרם נסתיים, נהיה זקוקים לעזרתן של ארגנטינה ושל המדינות האחרות של היבשת ההיא, כשם שנזקקנו לעזרתן בהצבעה בעצרת האו"ם ובישיבת מועצת הביטחון שלאחרי מלחמת ששת הימים?

ה

ו

ז

ג. כזאת הייתה ההערכה שהביע שר החוץ אבא אבן בכתב-הערעור שהגיש לישיבת הממשלה מיום 24.3.1968, בהסתמכו שם על מכתבו של השגריר משה אלון

מיום 11.3.1967. אכן, בתצהיריהם של שר החוץ ושל מר אלון, שהוגשו לבית-משפט זה, הם חוזרים על הערכה זו ומחזקים אותה בנימוקים שונים, ואלה אחדים מהם:

א

(1) בעוד שהמשטר של הנשיא פרונדיזי היה משטר בעל אופי ליברלי, ועניין זה עזר לחסל את התקרית בצורה שבה חוסלה ובמהירות יחסית, הרי המשטר הנוכחי בארגנטינה הוא בעל אופי לאומני-צבאי, המבוסס על גאווה לאומית מודגשת. עקב הגורם הזה יש להניח שאנשי השלטון יהיו נוטים לראות בפרסום בספר של העותר משום פגיעה בפומבי בכבוד מעמדה הריבוני של ארגנטינה, והם יהיו עשויים לראות את עצמם חייבים להגיב. בלאו הכי אנשי המשטר הנוכחי ששים לכל הזדמנות לתקוף את המשטר של פרונדיזי, ועתה יאפשר להם פרסום הספר לטעון כלפיו שהוא מחל על כבודו והולך את עצמו שולל בכך שהסכים, כיסוד לפשרת החיסול, לגירסה אשר כמוה כגירסה הישראלית הרשמית. אולם גם אם יש להניח כי הארגנטינים חושדים עד היום שאין אמת בגירסת המתנדבים היהודים, וכי הפשרה היא הייתה "דיפלומטית", אין בכך כלום, הואיל ומבחינה זו השלטון בארגנטינה עלול לראות בספר הוכחה שאין לסמוך על שלטונות ישראל בקיום "הסכמים ג'נטלמניים", המקובלים בין מדינות, ואשר יסודם ברצון לשמור על יחס נאות והולם במישור הבין-לאומי (תצהיר אבן, סעיף 4, סעיפים קטנים (1), (2) (ב) (ג), (9); תצהיר אלון סעיפים 7 (ג), (14)).

ב

ג

ד

(2) נוסף על כך לאנשי השלטון יהיה קשה לעמוד בפני הלחצים שיופעלו מצד גורמים וארגונים אזרחיים-לאומניים ופשיסטים, שהם מתומכי המשטר הנוכחי ונתחזקו בחסותו; מצד קצינים וחיילים לאומיים, הרואים בלכידת אייכמן פגיעה ביוקרתם כאנשי צבא; מצד שונאים של ישראל והיהודים, לרבות הסניף המקומי של הליגה הערבית, עם כל אמצעי התעמולה הרבים העומדים לרשותם (תצהיר אבן, סעיף 4 סעיף קטן (3) (ג), סעיף קטן (4); תצהיר אלון, סעיפים (ד) 4, (18, 19, 22)).

ה

ו

ז

(3) הגורם שמעשה הלכידה הפר את עקרון הריבונות מקבל אצל מדינות דרום-אמריקה – ולא רק ארגנטינה – משנה חשיבות מחמת רגישותן היתרה בשאלת "המקלט הפוליטי" על-אף העובדה שאייכמן בא לארגנטינה בהסתר ובשם בדוי (תצהיר אבן, סעיף 4(2) (ג)); תצהיר אלון, סעיף 17; וראה דברי הטיעון של נציג ארגנטינה על נושא זה בדיוני מועצת הביטחון, נספח ז, עמ' 8 לתצהיר אחיאל פן). רגישות זו אינה מצומצמת לחוגים לאומניים קיצוניים בארגנטינה, אלא היא חופפת גם חוגים קונסרבטיביים וליברליים, שאינם אנטישמיים, ואשר פרסום הספר יעורר אצלם רגשות מעורבים. ראיה לדבר: כאשר ערכה גב' גולדה מאיר ביקור בארגנטינה במאי 1968, הובעה הסתייגות מביקור זה על-ידי אנשים השייכים לחוגים ההם בצינים כי גב' מאיר

הייתה שרת החוץ בעת לכידת אייכמן, והיא שנאמה את הנאום הנזכר במועצת הביטחון, ולכן "לא היה זה נאות להזמין דווקא אותה" (תצהיר אלון, סעיף 17).

א

(4) ארגנטינה וברזיל הן מנהיגות יבשת דרום-אמריקה, והראשונה עזרה לנו רבות במאבקנו עם הערבים באו"ם, שהתנהל בשנת 1967 אחרי מלחמת ששת הימים. ההצעה הארגנטינית, שנתקבלה ברוב דעות, ואשר מאחוריה עמדו 27 מדינות היבשת, באה להזים את ההצעה של הערבים ושל הרוסים. העמדה שהיא נקטה כאמור היה בה משום שינוי הקו של ניטרליות מוחלטת, שלפיו הייתה נוהגת עד אז באשר לסכסוך ישראל-ערב. בארגנטינה יש המערערים על התמיכה הזאת בישראל, ואסור לנו לחזק את ידי המערערים. גם במושב מועצת הביטחון שנתקיים לאחר מכן, ובו נמשך המאבק, באה ארגנטינה לקראתנו כאשר הסירה את הצעתה שלה והסכימה, לפי בקשת ישראל, להצביע בעד הצעת ההחלטה הבריטית שנתקבלה ביום 22.11.1967 (תצהיר אבן, סעיף 4(ב); תצהיר אלון, סעיף 4).

ב

ג

ד. הדברים שהובאו לעיל, ואשר יש להם המשקל של השר הממונה על ענייני החוץ של המדינה ושל נציגה במקום, מראים שההערכה כי לפרסום הספר עלולה להיות השלכה מזיקה על יחסי ישראל עם ארגנטינה (ואולי גם על היחסים שלנו עם מדינות היבשת), ושהזמן אינו מתאים לסיכון שכזה – היא הערכה סבירה. לא זו בלבד, אלא ברוח דומה חיוותה את דעתה שרת החוץ לשעבר – ואף עניין זה הנהו בעל חשיבות – בעת הדיונים של ועדת המשנה: "לפני עבור עשר-חמש-עשרה שנה אין הממשלה צריכה לפרש את הזהות שלה ואת האחריות שלה על המבצע... טרם הגיע הזמן להודות בכך" (ראה פרק 1 סעיף 10 שלעיל). עוד יוזכר כי בספטמבר 1967 התחשבו גם שרי ועדת המשנה בסיכון מעין זה כאשר במסקנות הביניים שהוציאו אז, ואשר אושרו על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון (ממ/ש/3), הם קבעו ש"מחמת טעמים מדיניים ראשונים במעלה" – קרי: החשש שהדבר ישפיע על ההצבעות של מדינות אמריקה הלטינית לרעתנו – "לא רצוי כי הספר יראה אור בימי דיוני עצרת האו"ם". אמת, כל עוד התקיימו דיונים אלה נראתה סכנת הנזק המדיני העלול לצמוח מפרסום הספר באור של סכנה מוחשית ומידית. אולם אין לומר, בשים לב לאמור לעיל, שבמרס 1968, עת החליטה הממשלה בדבר אי-התרת פרסום הספר, שלא היה מקום להערכתה שהתנאים לא השתנו מאז באופן יסודי במובן זה שהמאבק עם מדינות ערב עדיין נמשך, ושלא מן הנמנע שישאל תהיה זקוקה לעזרתן של ארגנטינה ושל אותן המדינות האחרות בזירה הבין-לאומית גם בעתיד.

ד

ה

ו

ז

בסוף פרשה זו רצוני לציין כי אם התנאים הנזכרים בפסקות 1-2 להחלטת ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968 (ממש/30) נועדו למעט את ערכו של הסיכון הנדון, הרי שמטרה זו לא הושגה. הטעם לכך הוא זה: לפי הפירוש שנתן להם השר גלילי בתשובה לשאלות של הצנזור ושל העותר, כוונת התנאים היא כי "בספר לא ייאמרו דברים הסותרים במפורש את ההודעות המוסמכות", וכן שלא "ייאמר בספר במפורש כי הממונה על שירותי הביטחון פעל בתוקף תפקידו או עפ"י סמכות שהוטלה עליו ע"י מוסד ממלכתי" (ממש/31). בהתאם לפירוש זה, נהג העותר בעניין תיקון הטיוטה של הספר לשם מילוי התנאים, אולם כפי שראינו, גם לאחר תיקונו כאמור משתמע ברורות מהספר כי אכן בוצעה המשימה על-ידי אנשי המוסד, וכי גורמים ממלכתיים חשובים הוכנסו בסוד המשימה.

הנימוק שפרסום הספר עלול לפגוע בשלום יהודי ארגנטינה

גם נימוק זה, שאף הוא נזכר בכתב-הערעור של שר החוץ מיום 24.3.1968 ובמכתבו של השגריר אלון מיום 11.3.1968, יש לראותו כנימוק סביר. השניים מעלים בתצהיריהם לעניין זה את הנקודות האלה:

א. הדאגה לשלום קיבוצים יהודיים בעולם וההתחשבות בטובתם הן מהיסודות הקבועים במדיניות החוץ של מדינת ישראל מאז הקמתה (תצהיר אבן, סעיף 4(6)).

ב. פרסום הספר האותנטי של העותר, בעל הגילויים המצביעים על הפרת הריבונות הארגנטינית, עלול לגרום לגל של התפרצויות ומעשי אלימות פיזיים נגד אנשי הקהילה היהודית ומוסדותיה. כזאת היא הערכתם של ראשי הקהילה, אשר השגריר אלון התייעץ אתם לפני כתיבת מכתבו האמור, הם ד"ר יצחק גולדנברג, נשיא ה-D.A.I.A. (ארגון גג של כל המוסדות והגופים היהודיים בארגנטינה), והמהנדס רדו'חובסקי, נשיא ההסתדרות הציונית (תצהיר אלון, סעיפים 5, 6 ו-14). על הדאגה הזאת חזר ד"ר גולדנברג, לאחר שעניין פרסום הספר נדון מחדש בהנהלת ה-D.A.I.A., במכתבו לשגריר מיום 12.6.1968.

ג. אחת מעובדות היסוד שעליהן מבוססת ההערכה הנ"ל היא תופעת הרגישות היתרה של הארגנטינים לעקרון הריבונות "הבלתי מופרת", ולעניין זה מצטרפת העובדה כי קיימת נטייה בקרב חוגי השלטון והעם לזהות את יהודי המקום עם מדינת ישראל. מכאן שגילויי הספר, המבליטים את הפרת העיקרון הנ"ל על-ידי סוכנים ישראלים, בדיעת גורמים ממלכתיים, עלולים לעורר את זעם הארגנטינים גם כלפי

א יהודי המקום (תצהיר אבן, סעיף 4(4)). יתר-על-כן, תופעת הרגישות האמורה תנוצל על-ידי אותם גורמים וארגונים לאומניים-פשיסטיים ועל-ידי יסודות אנטישמיים ואנטי-ישראלים, לרבות הסניף המקומי של הליגה הערבית, אשר כולם נתעצמו בחסות המשטר המקומי, כדי להסית נגד יהודי המקום ונגד ישראל (שם; תצהיר אלון, סעיף 5).

ב ד. גם הרמזים בספר על השתתפות יהודים מקומיים במבצע הלכידה עשויים לשמש "מזון" אנטי-יהודי בידי הגורמים האמורים, מה עוד שיוכלו לטעון שנאמנות היהודים במקום נתונה לישראל ולא לארגנטינה (תצהיר אבן, סעיף 4(4)).

ג ה. בלאו הכי קיימים יצרים אנטישמיים עמוקים בקרב חלק מן האוכלוסייה, המתפרקים מעת לעת ובאים לידי ביטוי בצורות שונות. כך למשל לא השתלט המשטר הליברלי של הנשיא פרונדיזי על ההתפרצויות האנטי-יהודיות שבאו בזמן משפט אייכמן ומיד לאחר פסק-הדין, ואף הנשיא איליה לא השתלט עליהן (תצהיר אלון, סעיף 14). גם המאמצים שנעשו על-ידי השלטון הנוכחי – בשל הלחץ בלבד של דעת הקהל הבין-לאומית – כדי לבלום התפרצויות כנ"ל לא נשאו פרי, ולדעת השגריר אלון, השלטון גם לא רצה לחסלן (סעיף 19 לתצהירו; ראה דוגמאות לגילויים אנטישמיים של הזמן האחרון במכתביו של נשיא ה-D.A.I.A. מימים 6.5.1968 ו-1.6.1968 לשר הפנים הארגנטיני). בחישת פרשת הלכידה מחדש בספרו של העותר עלולה אפוא לשחרר את היצרים העוינים, עם כל הנזק שיצמח מזה ליהודי ארגנטינה.

ד ו. הפרסום יסכן את שלומם ואת ביטחונם של אותם יהודי ארגנטינה שעזרו למבצע חרף העובדה שאין בספר פרטים הבאים לזהותם. הטעם לדבר הוא זה: יהודים אלה אינם זהירים בלשונם, ובהזדמנויות שונות מרבים לספר על החלק שנטלו במשימה. מר אלון מציין בתצהירו (סעיף 17):

ו "בהגיעי לבירה (בואנוס איירס) ועם קשירת קשרי עם ראשי היישוב ונכבדיו החלו הם ביוזמתם הם לספר ולספר כל אחד – את חלקו במבצע וכל פעם ניסיתי להניע... יהודים טובים אלה להפסיק הדיבורים כי הדבר יגרום נזק חמור גם להם וגם לישראל. תוך פטפוטים אלה הוזכרו שמות של אנשים שהעמידו לרשות המבצע מכוניותיהם ובתייהם וביניהם בעל החוילה לשם הובא הצורך, לדבריהם, לאחר הלכידה".

מתוך הדיבורים הנ"ל נודע לו, מוסיף השגריר ואומר, כי אפרים אילני היה קשור למבצע, ולכן כאשר הופיע האחרון, בחודש אוגוסט 1967, בבואנוס איירס כנציג של חברת "כלל", הוא פעל לשם העברת אילני למקום אחר מחמת חרדתו לסיכונו (שם).

א

חשובים גם דבריו דלהלן של מר אלון לעניין הסיכון האחרון:

ב

"נכון הוא שאין ללמוד מתוך הספר שבמבצע עזרו יהודי ארגנטינה ומדובר בו בעיקר על יהודים מהיבשת. אך מה משנה הדבר הזה? האם אנחנו יכולים להיות רגועים ושקטים שסיפורי היהודים לא הגיעו לשירותי הבטחון הארגנטיני ושהאנטישמיים למיניהם יהיו 'בררנים' עד כדי שיחפשו אך ורק את משתפי הפעולה במבצע ולאחרים לא יאונה כל רע?" (סעיף 17).

ג

"השאלה היא מה ידוע לשרותי הבטחון משיחות הרחוב... עובדה מרה כי בשרותי הבטחון מתרכזים אנשים הידועים באנטישמיותם, בנטיות הפשיסטיות שלהם..." (סעיף 22).

ד

ז. לא למותר להזכיר גם את הדברים שהשמיע השר פ' ספיר לעניין הנימוק הנדון בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 (ממ'ש/37, עמ' 22, 21):

ה

"אין הענין הזה קובע שאנו זכאים לנגוע ביהודי ארגנטינה... אפילו בצפורן... לי אמר יהודי אחד לפני שנתיים, שאם יוזכר, ואפילו ברמז, שהוא נתן את ביתו כמקום-מחבוא לאייכמן לשבוע-ימים: 'אני אאבד את עצמי לדעת. זה לא מגיע לי'".

וממשיך השר ומחווה את דעתו:

ו

"זה לא מגיע ליהודי ארגנטינה... בגלל הסכנה של פצצה אחת לבית כנסת יהודי בארגנטינה או פגיעה במועדון יהודי באחת מארצות דרום-אמריקה, ואני מתנגד בכל תוקף לפרסום הספר".

ז

על סמך כל הדברים הללו, הריני מוצא שגם הדאגה, שמפרסום הספר צפויה סכנה לשלום יהודי ארגנטינה ובטחונם, מהווה נימוק סביר.

הנימוק הביטחוני

א. כזכור, האספקט העקרוני של הנימוק הזה אומר שיהיה בכך תקדים המסכן את ביטחון המדינה, אם יורשה למי שהיה ראש שירותי הביטחון והמודיעין של המדינה – או לאדם אחר שהיה חבר השירותים הללו – לפרסם, אחרי פרישתו, ספר מהימן על מבצע שהיה קשור בו, אלא אם עברו שנים רבות אחרי שהתרחש המאורע. על עניין זה עמדו, באופן בלתי תלוי, האלוף עמית, הרמטכ"ל דאז, רב-אלוף רבין ("זה יהיה תקדים שיכנה את כולנו") וראש אמ"ן, אלוף יריב ("זה תקדים מסוכן") (ראה לעיל פרק I, סעיפים 3, 7). לא זו אף זו, בהחלטתה מיום 10.1.1968 (ממש/29), שבה התירה את פרסום הספר, הזדהתה גם ועדת השרים לענייני ביטחון עם הדעה האמורה, לפיכך ראתה להדגיש שההיתר ניתן הפעם בשל טעמים יוצאים מן הכלל (ראה להלן), ושיש לראות בזה עניין חד-פעמי:

ג
ד
"הועדה מעלה את דאגתה שלפרסום הספר יכולה להיות השפעה שלילית, מחמת התקדים של פרסום ספר על ידי מי שהיה ראש המוסד לביון ולמודיעין בסמיכות קרובה כל כך לפרישתו מן השירות ובטרם עברו אפילו עשר שנים מאז התרחשו המאורעות בהם מטפל הספר. הועדה מדגישה כי את ההיתר שינתן יש לראות כיוצא מן הכלל וחד-פעמי בהתחשב עם הנושא הסגולי של לכידת אייכמן ובהתחשב באמור לעיל".

ה
ו
ז
יש להוסיף כי הראיה שהביא העותר מתוך המאמר ("The Craft of Intelligence") של Allen Dulles, מי שהיה לימים לראש שירותי הביון של ארצות-הברית, שסופר בו על פעולה חשאית שהלה ביצע על אדמתה של מדינת שווייצריה בנובמבר 1942 – איננה ראיה. ראשית, מדובר שם במאורע שהתרחש כעשרים שנה לפני פרסום המאמר (אפריל, 1963). שנית, מדינה מדינה ובעיותיה המדיניות ותנאיה הביטחוניים, ולא הרי אלה של ארצות-הברית כהרי אלה של ישראל. לשון אחר, מה שעשוי להיראות בארצות-הברית כמותר ובלתי מזיק מבחינה מדינית-ביטחונית, אינו חייב להיראות כך באספקלריה של האינטרסים המדיניים והביטחוניים של ישראל.

ח
ט
י
ב. אשר לאספקט המעשי-הספציפי של הנימוק הביטחוני, הרי כזכור, האלוף עמית הוא שהעלה עניין זה הן בפני שריה של ועדת המשנה הן בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 (ראה לעיל, פרק I, סעיפים 7 ו-15). יושם לב כי משמעותו של האספקט האמור איננה כי גילוי של פרט זה או אחר בספר יזיק לעבודת המוסד בעתיד, שהרי פרטים מעין אלה נמחקו בינתיים לפי דרישת הצנזור הראשי בהתחשב בהערותיהם של אנשי המוסד, דבר אשר מר עמית בעצמו ציין בישיבת הממשלה ("מבחינה בטחונית צרה, הנקודות שאנחנו ביקשנו להוציא, המחבר הוציא אותן" שם, סעיף 15). משמעותו

א של האספקט הנדון היא כי פרסום הספר עשוי לגרום נזק כאמור מחמת הריכוז ה"אנציקלופדי" של שיטות העבודה שלפיהן אנשי המוסד פועלים, בצירוף ה"אכסניה" של העותר, הגם שהנזק אשר ייגרם לא יהיה במידה – כך הדגיש אלוף עמית – כזאת שתיפול "קטסטרופה" על המדינה. כיוון שמדובר כאן בהערכה שבאה מפי אדם אשר כראש המוסד חזקה עליו שהוא בעל הבנה גדולה ושרכש ניסיון רב בשטח הביון והמודיעין, לפיכך יש להסיק שהממשלה נהגה בדרך סבירה כאשר ראתה להיזקק לאותה הערכה ולאמצה.

ב

במה הדברים אמורים? אם אין יסוד לטענת העותר כי ראש המוסד הודרך, לצורך חוות-דעתו, על-ידי מניעים של חוסר תום-לב, שיסודם בקיום יחסים אישיים מעורערים בינו לעותר. אכן, עוד אקדיש דיון מפורט לטענה הזאת במקום אחר, ושם אראה שהיא לא הוכחה. במקום הזה מסתפק אני בהזכרת דבריו של מר עמית בסעיף 3 לתצהירו: "עשיתי כמיטב יכולתי שלא לערב גורמים אישיים בשאלת פירסום הספר". מר עמית לא נחקר על דבריו אלה מטעם העותר, ולכן אם הנחתנו צריכה להיות שיש בהם אמת, כי אז גם חייב להיות ברור כי גורם היחסים האמורים לא די בו כדי ליטול מראש המוסד את סמכותו הרשמית – ואם תרצה לומר: לפוטרו מהחובה שחב בתוקף תפקידו – לגלות בפני הממשלה את דעתו המומחית, שאכן, לפרסום הספר עלולה להיות, מהטעם הנזכר, השלכה מזיקה על עבודת המוסד שהוא עומד בראשו. הואיל וכך, הייתה הממשלה רשאית לנקוט את העמדה כי שורת הזהירות הביטחונית דורשת להתחשב באותה חוות-דעת לצורך ההחלטה בנדון חרף הגורם האמור. אין כוונתי לומר בזה שהממשלה יכלה להתעלם כליל מעובדת היחסים המעורערים, ושלא היה עליה לשקול שמא עובדה זו משפיעה על ראש המוסד ולו רק מתחת לסף הכרתו. אולם עניין זה רק דרש שהממשלה תתייחס לדבריו בזהירות, לאו דווקא שתשלול מהם את ערכם מכול וכול. כיוון שאין לחשוב שעובדת היחסים המעורערים לא הייתה ידועה לחברי הממשלה, סביר להניח גם כי הם הביאו עניין זה בחשבון שיקוליהם.

ה

העולה מכל זה, שגם הנימוק הביטחוני, על שתי בחינותיו, עומד במבחן הסבירות, עם זאת יש להבין כי נוכח השלב המאוחר שבו נתקבלה ההחלטה שלא להתיר את פרסום הספר, תפס הנימוק הביטחוני, בעיני השרים שהצביעו בעדה, חשיבות משנית לעומת שני הנימוקים הראשונים (הרעת היחסים עם ארגונינו והדאגה לשלום יהודי הארץ הזאת) שבהם ראו את העיקר. תוכיח זאת העובדה שההחלטה לא סתמה את הגולל על פרסום הספר אלא רק קבעה שהוא לא יראה אור עד להחלטה אחרת. הסייג האחרון אין לפרשו אלא כמובן זה שאם יחלפו שני הסיכונים האמורים, כי אז לא מן הנמנע שהאיסור יוסר.

ט

השיקולים הנגדיים

א בהחלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968 (ממש/29) מוזכרים הנימוקים שבגללם הכשירה זו את פרסום הספר, ואלה הם: (1) הוועדה התחשבה בעובדה כי שני ראשי-ממשלה "התירו לעותר לעיין במסמכים הסודיים השמורים במוסד המרכזי למודיעין לשם כתיבת ספר על לכידת אייכמן"; (2) "בערך הלאומי החינוכי שנודע לספר אותנטי על הנושא הזה"; (3) בעובדה כי לאחר שהוכנסו לספר השינויים שנדרשו על-ידי הצנזור הראשי, ואם יתמלאו התנאים שהותנו על-ידי הוועדה, יתמעט ערכם של הסיכונים הכרוכים בפרסום הספר (ראה לעניין האחרון דברי השר בגין בישיבת הממשלה, ממש/37, עמ' 17 ואילך, וכן דבריו בישיבה המסכמת של ועדת המשנה, ממש/24, עמ' 1). בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 נשקלו הנימוקים הללו, אך דעת השרים ששללו את פרסום הספר הייתה שמכריעים כנגדם שלושת הסיכונים שנדונו לעיל. אין ספק שעל הדעה הזאת השפיע, בין השאר, תוכן מכתבו של השגריר אלון מיום 11.3.1967, שבו הודגשו הסיכונים של הרעת היחסים עם ארגנטינה וגרימת נזק ליהודים שם (ראה דברי השר אבן, ממש/37, עמ' 11). מכתב זה לא היה, מטבע הדברים, לנגד עיני שרי הוועדה לענייני ביטחון.

ט בנוגע לנימוק הראשון של הוועדה הובעה בישיבת הממשלה הדעה שאין להתחשב בו, הואיל ומאז מתן ההיתרים על-ידי שני ראשי-הממשלה, נשתנו הנסיבות הבין-לאומיות במובן זה שישאל זקוקה היום, עקב סכסוכה עם מדינות ערב, להמשכת התמיכה באו"ם, שהושיטו לא לאחרונה ארגנטינה ושאר מדינות דרום-אמריקה, ואילו פרסום הספר עלול למנוע את מתן התמיכה הזאת (הסיכון הראשון). דעה זו משתקפת למשל בדבריו של שר המשפטים (ממש/37, עמ' 15-16):

"רק לפני חצי שנה היינו תלויים בקולן של מדינות אמריקה-הלטנינית... האם מותר לנו לשכוח זאת?... זו הזדמנות יוצאת מן הכלל שהממשלה כולה תגיד שאינה מקבלת את דעתו של ראש הממשלה הקודם ואינה מקבלת את דעתו של ראש הממשלה הנוכחי".

ט כמו כן בישיבתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968 תמך השר פ' ספיר בהצעתה של ועדת המשנה בדבר התרת פרסום הספר אך מהנימוק כי "ההיתרים שניתנו על ידי שני ראשי ממשלה הם הקובעים את העניין" (ממש/28, עמ' 29). אולם בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 לא התחשב עוד השר בנימוק הזה באומרו

(ממ"ש/37, עמ' 28): "אחרי ששמעתי את הנימוקים לגבי יהודי ארגנטינה, אני נגד פירסום הספר" (הסיכון השני).

א

בנוגע לנימוק השני של הוועדה (הערך הלאומי-החינוכי של הספר), עליו התנהל ויכוח ער בין שרים אחדים. הובעה הדעה שאין להתחשב בו אם מפני שהסיכונים הנזכרים שקולים כנגדו, ואם מפני שהוא מוטעה מדעיקרא, באשר הערך החינוכי אינו טמון בפרטי הלכידה, אלא בעובדות של מעשה הלכידה, עריכת המשפט נגד אייכמן וההוצאה לפועל של גזר-הדין (ראה דברי השר ישעיהו בעמ' 20-21; דברי השר י"ש שפירא בעמ' 15).

ב

אשר לנימוק השלישי של הוועדה ציין השר ברזילי כי השאלה איננה אם באמצעות השינויים והתיקונים שהוכנסו לספר ניתן "לצמצם" את הנזק העלול לצמוח מפרסומו, אלא אם ניתן "לבטל" – קרי למנוע כליל – את הנזק. התשובה שנתן לכך הייתה שנוכח שלושת הסיכונים הנדונים מן הנמנע להבטיח באמצעות השינויים והתיקונים הנ"ל שלא תבוא התוצאה המזיקה. אלה דבריו (שם, עמ' 16):

ג

ד

"אני רוצה להציג שאלות אלו בגלל שלוש סיבות: א) היחסים הבינלאומיים עם ארגנטינה; ב) הציבור היהודי; ג) חשיפה מוסמכת של שיטות-העבודה במקובץ... לאור שלושת הנימוקים האלה, איך שלא נגלגל את הענין, לא נוכל לבטל את הנזק על ידי תיקונים. אם נראה את הדברים עד הסוף, נוציא מראי-מקומות, נוציא שמות יהודיים ונאמר 'מתנדבים' סתם, בכלל נסרס את ערכו של הספר, כאילו לא היתה יד יהודית בעסק הזה".

ה

היוצא מהדברים הללו כי הנימוקים הנגדיים שהניעו את ועדת השרים לענייני ביטחון, ביום 10.1.1968 להכשיר את פרסום הספר, לא נעלמו מעיני הממשלה בישיבתה מיום 25.3.1968, והיא נתנה את דעתה עליהם, אלא שרוב השרים מצא שהם אינם שקולים כנגד שלושת הסיכונים שבגללם ראתה לאסור על פרסום הספר בשלב הנוכחי.

ו

לסיום פרשת נימוקי המשיבה להחלטת האיסור מיום 25.3.1968, רצוני לחזור ולהדגיש את הנחת היסוד ששימשה נר לרגליי בפרק הזה והיא שהשאלה העובדתית שהיינו מצווים לענות עליה איננה השאלה אם הערכת המשיבה, כי עקב שלושת הסיכונים האמורים מן הנמנע להתיר, לפי שעה, את פרסום הספר, יש לה הצדקה או בייקטיבית בעינינו, ואם זו הערכתנו שלנו, אלא רק אם היא עומדת במבחן הסבירות.

ז

- מבחינה זו סבור אני, נוכח החומר שהובא לעיל, שאין לנו כל יסוד להתערב באותם הנימוקים, מה עוד שהם נוגעים ביחסי החוץ של המדינה ובביטחונה. לשון אחר, גם אם אין להתעלם מעובדת ההיתרים שנתנו שני ראשי-ממשלה בעבר, ואף אם נסכים עם העותר שהספר מכיל בקרבו ערך לאומי-חינוכי, אין בכך כדי לשנות את פני המסקנה כי המשיבה לא טעתה בשיקול-דעתה בקבלה את העמדה כי ההשלכות המזיקות הנחזות מפרסום הספר מכריעות בעיניה, ולפיכך השעה אינה כשרה לכך שהוא יראה אור. יוטעם כאן כי בהביעי את המסקנה הזאת לגבי השאלה העובדתית שעמדה לפנינו עדיין לא באתי להשיב לשאלה אם הייתה המשיבה מוסמכת, מבחינה משפטית, לבטל את החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968. שאלה זו תידון להלן. כל אשר באתי להראות כאן הוא שנימוקי המשיבה עומדים, כשלעצמם, במבחן הסבירות, וכי מבחינה זו לא חלה כל טעות בשימוש בשיקול-דעתה, כאמור.
- בעוברי עתה לטענות העיקריות שהשמיע בפנינו בא-כוחו של העותר, אדון קודם בטענתו כי החלטת האיסור של המשיבה נגרמה על-ידי ההתנהגות שלא בתום-לב של ראש-הממשלה, של שר החוץ ושל ראש המוסד והושפעה מהתנהגות זו.
- ראש המחשלה: ראינו לעיל כי עד תחילת אוגוסט 1967, עת דרש ראש המוסד להעמיד לדיון את התנגדותו לפרסום הספר, לא חזר בו מר אשכול מהבטחתו הקודמת לעותר בעניין זה; שכדי להרחיק את עצמו מהתפקיד להכריע בהתנגדות הנ"ל הוא העביר את שאלת פרסום הספר להחלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון; שהוא דאג לצמצם את הרכב ועדת המשנה, כדי שלא יהיו חברים בה שני שרים שנבחרו להרכב המקורי, פן עלול העותר להרהר אחרי גישתם האובייקטיבית לעניינו; כי הסכים שוועדת השרים לענייני ביטחון תקיים בהיעדרו את הדיון בהצעתה של ועדת המשנה להתיר את פרסום הספר; שהצהיר שהוא יכבד כל החלטה שתתקבל על-ידיה. הטענה של חוסר תום-לב מצטמצמת עתה להתנהגותו ולמניעיו של ראש-הממשלה בתקופה שבין תאריך ההחלטה המתירה של ועדת השרים לענייני ביטחון (10.1.1968) לבין תאריך ההחלטה האוסרת של הממשלה (25.3.1968). אולם ראיתי לחזור על העובדות האמורות, שמהן עולה כי לא היה כל דופי בדרך שבה התייחס ראש-הממשלה אל שאלת הספר בתקופה הקודמת כדי שתמונת התנהגותו ומניעיו בכל הפרשה הזאת תיראה בשלמותה.
- טענת העותר בתמציתה מורכבת מהנקודות דלהלן:

- א (1) אחרי שוועדת השרים לענייני ביטחון סמכה את ידיה על פרסום הספר, הסכים ראש-הממשלה להיעתר לבקשת העיתון "ידיעות אחרונות" לפתוח בפניו את חומר המוסד בקשר לנושא הלכידה לצורך פרסום סדרת מאמרים על נושא זה. וזאת עשה, הואיל ואותו עיתון היה משרת את יחסי הציבור של ראש-הממשלה (בא-כוחו של העותר לא חזר עוד בסיכומיו על הטענה כי מגמתו של מר אשכול, בתתו את הרשות האמורה, הייתה "לקטול את הספר");
- ב (2) כאשר נודע הדבר לאנשי עיתון "מעריב", שבו עמדו להתפרסם קטעים נבחרים מהספר, הם נפגשו עם מר אשכול והעלו הצעת פשרה שנועדה למנוע תחרות בין שני העיתונים, וראש-הממשלה הגיב כי לאור הצעה זו ייתכן שיימצא פתרון נאות ושייקח דברים עם ועדת השרים הדנה בעניין;
- ג (3) בסופו של דבר, לא נעשתה כל פשרה בנדון, ולכן כדי לצאת מ"סבך העיתונות" שאליו נקלע הניע ראש-הממשלה את שר החוץ, הוא חבר מפלגתו, לערער בפני הממשלה על החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון;
- ד (4) לישיבת הממשלה שבה נדון הערעור הזמין ראש-הממשלה את ראש המוסד, כדי שיחווה את דעתו על ההשלכה הביטחונית של פרסום הספר, ביודעו שדעתו של האחרון היא שלילית;
- ה (5) במהלך ישיבת הממשלה העיר ראש-הממשלה הערות מספר, שהיו מכוונות להשפיע על שרי הממשלה לקבל החלטה שהספר לא יראה אור.
הנני דוחה את הטענה הזאת.
- ו א. העובדות הנוגעות לפרשת העיתונות כפי שהן עולות מהתצהירים של ד"ר הרצוג ומר דיסנצ'יק, הן אלה:
- ז (1) ביום 25.1.1968 פנה בא-כוחו של "ידיעות אחרונות" (מר יודקוסבסקי) לד"ר הרצוג בבקשה שיינתן לעיתון זה היתר לראיון עובד המוסד שהיה קשור למבצע הלכידה, בטענה כי יש לנהוג בשוויון כלפי עיתונו לעומת עיתון "מעריב". בקשה זו הועברה לראש-הממשלה, והוא מצדו העביר את השאלה ביום 30.1.1968 לשר גלילי וביקש שייועץ בשני חבריו בוועדת המשנה (ראש/15).

א (2) ביום 6.2.1968 השיב השר גלילי כי דעתם של שרי ועדת המשנה היא שלאחר מתן היתר הפרסום לעותר, "פסק נושא לכידת אייכמן מהיות מנוע מפרסום ובלבד שתשמרנה המגבלות שאושרו על ידי ועדת השרים לענייני בטחון" (ראש/ש16).

ב (3) בהתאם לדעה זו, הורה ראש-הממשלה ביום 22.2.1968 לאלוף עמית שהוא רשאי "לאשר לאחד מאנשי המוסד לתת ראיון ולספק את החומר לסופר שיפנה אליו בנושא זה, כפוף כמובן להגבלות הכלולות בהחלטת הועדה" (ראש/ש17).

ג (4) ביום 5.3.1968 נפגש ראש-הממשלה, בנוכחות ד"ר הרצוג, עם עורכי "מעריב", ה"ה דיסנצ'יק ורוזנפלד. בפגישה זו הציע מר דיסנצ'יק ששני העיתונים יוותרו, כל אחד, על פרסום סדרת מאמרים בגין נושא הלכידה, אלא שלאחר צאתו של ספר העותר לשוק הוא יהיה חופשי לביקורת בידי כל העיתונים באופן שווה. על הצעה זו אמר ראש-הממשלה שהיא הכניסה גורם חדש, וייתכן שיימצא פתרון נאות, והוא ייקח דברים עם ועדת השרים הדנה בעניין.

ד (5) למחרת היום (6.3.1968) נערכה פגישה בין ראש-הממשלה לאלוף עמית, ובה הביע האחרון את התנגדותו לשחרור חומר המוסד לעיתונים אחרים, ואז נאמר לו על-ידי ד"ר הרצוג כי יש לראות בהוראת ראש-הממשלה מיום 22.2.1968 כמוקפאת. הוא אמר זאת – כך ציין ד"ר הרצוג בתצהירו (סעיף 32(ו)) – מפני שקיווה "שאם יושג ההסדר שהועלה באותה שיחה שוב לא תעלה שאלת הראיונות וסיפוק חומר מהמוסד".

ה (6) בחודש מרס, 1968 הגיעה לראש-הממשלה ידיעה שהעותר התקשר עם מפיק סרטים בחוץ-לארץ לשם הפקת סרט על-פי ספרו, ונתעוררה אצלו השאלה שמא יעשה הסרט בצורה שאינה שומרת אמונים לטקסט של הספר והחורגת מההגבלות שהוטלו על העותר בהחלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון, לפיכך בלכתו לשיטתו הפנה ראש-הממשלה גם את השאלה הזאת למר גלילי, וזה מצדו ביקש את מזכירת ראש-הממשלה לשאול בעצתו של היועץ המשפטי לממשלה (תצהיר גב' יעל עוזאי, סעיף 27). דבר זה נעשה ביום 8.3.1968 (שם), והיועץ המשפטי "חיווה את דעתו כי לאחר שניתן אישור לפרסום הספר... אין למנוע פרסום תוכן הספר בכל צורה שהיא. לכל היותר אפשר לבקש ממר הראל שבהסכם שיעשה עם המפיק הוא יכניס תנאי כי בסרט לא יכללו... אישים ומוסדותיה של המדינה (בהתאם להגבלות שחלו על הספר)" (ממ/ש34).

א (7) לאחר מכן ביקש השר גלילי להעלות את שאלת העיתונות והסרט על סדר יומה של ישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון שעמדה להתקיים ביום 13.3.1968, אולם בישיבה זו לא הגיע העניין לכלל דיון, והוא נדחה לישיבה מאוחרת יותר.

ב (8) בינתיים בא ד"ר הרצוג בדברים עם אנשי עיתון "ידיעות אחרונות", וביום 21.3.1968 הוא הודיע למר דיסנצ'יק, עורך "מעריב", כי התרשם מתוך שיחותיו אתם שהצעת הפשרה שהועלתה על-ידיו ביום 5.3.1968 מתקבלת על דעתם, וכן שהוא מקווה כי ועדת השרים לענייני ביטחון תדון בעניין בשבוע הבא, ושהדבר "יסתיים בחיוב".

ג (9) עוד יש להזכיר כי ביום 6.2.1968 כתב שר החוץ לראש-הממשלה שבשיחה שנערכה בינו לבין השגריר אלון, חיווה זה את דעתו שלפרסום הספר תהיה השפעה "הרסנית" על יחסי ישראל-ארגנטינה ועל מעמדה של הקהילה היהודית באותה מדינה, והשר מסיים: "ייתכן כי נפל הפור... אצטמצם, איפוא, במסירת חוות הדעת הנ"ל המצטרפת אי-שם למאזן האחריות ושיקול הדעת" (ראש/16).

ד למכתב זה השיב ראש-הממשלה ביום 6.3.1968, באומרו: "הועדה החליטה מה שהחליטה. אם יש לך הערות ספיציפיות או הינך יכול להצביע על קטעים מסוימים שרצוי להוציאם או לתקנם, הבא נא את הדבר לממשלה או לוועדה" (ראש/19). יש להבין כי בתחילה לא התכוון ראש-הממשלה להשיב על מכתבו של שר החוץ, אשר תוכנו לא חייב, אחרי שניתן האישור לפרסום הספר על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון, כל תגובה, וכי ביום 6.3.1968 החליט בכל זאת לענות על המכתב בגלל הדברים ששמע מפי ד"ר הרצוג במעמד השיחה שנערכה יום לפני כן עם עורכי "מעריב". במעמד זה סיפר ד"ר הרצוג כי בסוף פברואר נפגש באקראי עם השגריר אלון בלונדון, ואז תיאר לו השגריר בצבעים שחורים את התוצאות העלולות להיגרם על-ידי פרסום ספרו של העותר. בשומעו זאת אמר ראש-הממשלה שעל ד"ר הרצוג להפנות את העניין לשר החוץ, שהוא הממונה על השגריר אלון.

ה ב. מסכת העובדות הללו שוללת לדעתי את טענתו הנ"ל של העותר בדבר חוסר תום-לבו של ראש-הממשלה. ראשית, מראות הן כי בתתו תחילה את ההוראה בדבר ראיון איש המוסד ושחרור החומר ל"סופר שיפנה", נהג ראש-הממשלה בהתאם להצעתם של שריה של ועדת המשנה, דבר המפריך את הטענה שהודרך על-ידי הרצון להסב נחת רוח לעיתון שהיה משרת, לפי הטענה, את יחסי הציבור של ראש-הממשלה. ושם לב כי ההוראה הנ"ל, כפי שנוסחה, לא הייתה מוגבלת לסופר העיתון הנ"ל דווקא,

ואין זה אלא כי הובא בחשבון שגם סופרי עיתונים אחרים יהיו עשויים לפנות בבקשת רשות לראיון ולקבלת חומר מהמוסד, כפי שעשה עיתון "הארץ" עוד באוגוסט 1957 (תצהיר הרצוג, סעיף 32; תצהיר אביעד יפה, סעיף 7 (ה) ומוצג א.י.3/)

עוד מוכיחות העובדות כי ראש-הממשלה ראה בעין יפה את הצעת הפשרה שהועלתה על-ידי "מעריב" ביום 5.3.1968, ורק אמר שייקח דברים לגביה עם ועדת השרים הדנה בעניין, ולפיכך הוקפאה בינתיים ההוראה הנזכרת; כי בהתאם לכך, פעל ד"ר הרצוג כדי להשיג את הסכמת "ידיעות אחרונות" להסדר המוצע; כי בשומעו על האפשרות שיופק בחוץ-לארץ סרט על-פי הספר, שוב הפנה ראש-הממשלה את שאלת ההשלכות של עניין זה לשר גלילי; כי לאחר שהיועץ המשפטי חיווה את דעתו כאמור – והיא לא הייתה לרעת העותר – עמדה ועדת השרים לענייני ביטחון, לפי בקשת השר, לדון בשאלת העיתונות והסרט; כי ביום 21.3.1968 היה ההסדר "קרוב לגמר", וד"ר הרצוג סבר אז שהכול "יסתיים בחיוב" (תצהיר דיסנצ'יק, סעיף 5; תצהיר הרצוג, סעיף 34(ו), סעיף 35), אלא שכעבור שלושה ימים הוגש לממשלה הערעור של שר החוץ.

כל העובדות הללו טופחות על פני הטיעון כי ראש-הממשלה ראה צורך לחלץ את עצמו מסבך העיתונות שנקלע אליו בעניין שחרור חומר לעיתונים אחרים, וכי מסיבה זו הניע את שר החוץ לנקוט את הצעד האמור. נהפוך הוא: בזמן של ערב הגשת הערעור לא היה קיים כל סבך שכזה, הואיל והייתה תקווה מבוססת שיתקבל פתרון שישביע את רצון כל הנוגעים בדבר. יצוין כי גם במכתבו לשר החוץ מיום 6.3.1968 יצא ראש-הממשלה מתוך ההנחה שאין עוד להרהר אחרי היתר הפרסום, שאושר על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון, והוא לא הציע שם ששר החוץ יערער על עצם ההיתר הזה, אלא רק אמר שהרשות בידי להצביע בפני הממשלה או בפני הוועדה על קטעים מסוימים בספר אשר רצוי "להוציאם או לתקנם".

האמת ניתנת להיאמר שעד לקיום הדיון בממשלה, שהסתיים בהחלטת האיסור מיום 25.3.1968, לא הייתה כל מניעה בעד פרסום הספר או קטעים ממנו, והעובדה כי השתלשלות העניינים שבאה עקב החשש של העותר ושל המו"ל שלו מפני התחרות על פרסום סדרת מאמרים על-ידי "ידיעות אחרונות" בנושא הלכידה, גרמה להחלטתם לעכב את הפרסום עד שעניין זה יבוא על פתרונו – עובדה זו אין בינה לבין הטיעון של חוסר תום-לב, המיוחס לראש-הממשלה בקשר להתנהגותו ולמניעתו בזמן ההוא, ולא כלום.

ג. גם אין יסוד לטענה כי ראש-הממשלה הזמין את אלוף עמית לשיבת הממשלה מיום 25.3.1968 במגמה שדעתו על התוצאה המזיקה העלולה להיגרם על-ידי פרסום הספר מבחינה ביטחונית, תשפיע על חברי הממשלה לאסור על כך. אין יסוד לטענה זו: ראשית, מפני שכוונת ההזמנה, שעליה הודיע ראש-הממשלה בסוף הישיבה מיום 24.3.1968, הייתה "לבדוק מה הוצא ומה לא הוצא" מן הספר (ממ/ש/35, עמ' 88). אמת, בדבריו בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 חרג ראש המוסד מהמסגרת הזאת והעלה את נימוקיו הביטחוניים נגד עצם פרסום הספר, אולם הוא עשה זאת אחרי שנשאל על-ידי השר משה קול אם לפי דעתו יזיק העניין של הופעת הספר לאינטרסים הממלכתיים של המדינה (ממ/ש/37, עמ' 6). שנית, משעמדו לדון בערעור של שר החוץ היה מן הנכון שחברי הממשלה ישמעו מפי האדם, שהוא ראש שירותי הביטחון ובעל ידע מקצועי בשטח הביון והמודיעין, את דעתו בשאלת ההשלכה הביטחונית שעלולה לבוא מפרסום הספר. אפשר לשאול אם לא היה על הממשלה לשמוע גם את דעת העותר בעניין זה, מה עוד שהוא בעצמו שימש בתפקיד ראש השירותים האמורים במשך שנים רבות, וגם מומחיותו בשטח הנזכר לעיל אינה מוטלת בספק. אולם שאלה זו שייכת לטענת אחרת של העותר, שעוד אדון בה, ואין בכוחה להעלות או להוריד לעניין תום-לבו של ראש-הממשלה.

ד. אין בכוונתי להתעכב הרבה על הטענה האומרת כי הערותיו של ראש-הממשלה בישיבה הגורלית מיום 25.3.1968 היו מכוונות להשפיע על חברי השרים לקבל החלטה האוסרת על פרסום הספר. סבור אני כי משהחליטה הממשלה להיכנס לדיון בשאלת הפרסום לגופה, שוב היה מר אשכול רשאי, בתוקף תפקידו כראש הרשות המבצעת של המדינה, וחרף התרחקותו הקודמת מהתפקיד להכריע בשאלה זו, לגלות לחברי הממשלה את דעתו כי עתה מתחוור לו שהעניין כרוך בסיכונים לאינטרסים הממלכתיים של ישראל, המונעים להכשיר את פרסום הספר. ברם האמת היא שאם מסכמים את הערותיו השונות, אין להסיק מהן בהכרח כי נתגבשה אצלו דעה מוחלטת בכיוון האמור, אלא רק שלפעמים הבליט שלבו אינו שלם עם פרסום הספר, ולפעמים הציע את הפתרון לעשות בו שינויים ותיקונים נוספים. ראה למשל את הערתו בעמ' 22 (ממ/ש/37) : "אם נחוץ – אפשר אולי להגיד דבר אחר, ולא להגיד פרבר בבואנוס איירס. זאת אני אומר לא מפני שאני להוט כל כך שהספר ייצא".

ולבסוף, אין אני נותן ערך לעובדה כי בתחילת הישיבה מיום 24.3.1968 (ממ/ש/35, עמ' 86) הפנה מר אשכול את תשומת הלב של חברי הממשלה לבעיית "העיתונות והסרט", מפני ששאלה זו ממילא עמדה להתברר בוועדת השרים לענייני ביטחון.

מסקנתי היא אפוא כי הטענה של חוסר תום-לב המיוחסת לראש-הממשלה, אין לה שמץ יסוד.

א

שר החוץ: טיעונו של העותר כי השר אבא אבן פעל שלא בתום-לב בערעורו בפני הממשלה על החלטת ההיתר של ועדת השרים לענייני ביטחון, מבוסס על הנקודות האלה:

ב

(1) מר אבן התנגד כל הזמן לפרסום הספר שלא מטעמים שביחסי חוץ, כי אם מהסיבה האישית שהוא היה ראש המשלחת הרשמית שיצאה באווירון "אל-על" כדי להשתתף בחגיגות היובל הלאומי של ארגנטינה. זאת אומרת, התנגדותו נבעה אך מהשיקול שאם יופיע הספר יבינו הרבים שהוא נתן ידו לתחבולה של הסוואת מטרת הנסיעה של האווירון שהיה מיועד להביא את אייכמן לישראל, ולפיכך ייפגע שמו הטוב בעיני שלטונות ארגנטינה, ולא יהיה לו נוח להיראות בפניהם בשעת ביקוריו העתידיים באותה מדינה. ראיה לדבר: במכתבו לעותר מיום 29.2.1968 (ע/10) ציין מר גדעון רפאל, מנכ"ל משרד החוץ, כי בספר (הכוונה לטיוטה המקורית) הוזכרה טיסתו של מר אבן באווירון הנ"ל, ושהשר הורה לו "שיש להשמיט איזכור בכל צורה שהיא, במפורש או בעקיפין, על קיום קשר בין שליחות שר או אישיות רשמית אחרת בארגנטינה ובין מבצע אייכמן". למען השלמות יצוין כי דרישה זו נתמלאה כך שבטיוטה המתוקנת של הספר (ע/20) אין זכר לעובדה שמר אבן היה בין הנוסעים באותו אווירון. עניין זה כשלעצמו אינו גורע מטענתו של העותר, הואיל ובלאו הכי ידוע לשלטונות ארגנטינה, מטבע הדברים, על היותו של מר אבן ראש המשלחת שנסעה באווירון הקשור למבצע.

ה

(2) בבואו לערער על היתר הוועדה הונע שר החוץ על-ידי רצונו לעשות את מלאכתו של ראש מפלגתו, מר אשכול, על-מנת לחלצו מהסבך שנקלע אליו כאשר הרשה לשחרר את חומר המוסד לעיתון "ידיעות אחרונות". עובדה היא שמר אבן פנה לממשלה בערעורו רק ביום 24.3.1968, אף-על-פי שהוא נפגש עם השגריר אלון בלשכתו עוד ביום 26.1.1968 ושמע את טיעונו נגד פרסום הספר. גם עובדה היא כי שר החוץ לא ראה אז להסדיר שהשגריר יופיע בפני שריה של ועדת המשנה או שריה של הוועדה לענייני ביטחון, כדי שישמעו מפי נציג ישראל במקום על ההשפעה ה"הרסנית" שתשפיע, לדבריו, הופעת הספר משתי הבחינות שהוזכרו לעיל, ושעליהן עמד השגריר בשיחתו עם מר אבן. יתר-על-כן, במכתבו לראש-הממשלה מיום 6.2.1968 לא בא שר החוץ לערער על פרסום הספר אלא הסתפק במסירת חוות-דעתו של השגריר באומרו שהיא "מצטרפת אי שם למאזן האחריות ושיקול הדעת".

א (3) מכתב ה"זעקה" שכתב השגריר אלון ביום 11.3.1968, ואשר את תוכנו הביא שר החוץ לידיעת הממשלה בישיבה מיום 24.3.1968, "הוזמן" לצורך הערעור ובכוונה תחילה שישפיע על חברי הממשלה לאסור על פרסום הספר. הא ראה, שהנימוק בדבר גרימת הנזק ליהדות ארגנטינה, שהוזכר באותו מכתב, לא הובא על-ידי שר החוץ בהזדמנויות הקודמות שבהן התנגד להופעת הספר, ואף לא במכתבו של השגריר אליו מיום 9.10.1967 (ראה להלן). גם דברי ההערכה שהביע ד"ר יצחק גולדנברג, נשיא ה-D.A.I.A., לעניין הנזק הנ"ל, ושעליהם הסתמך השגריר אלון, הם חסרי ערך, הואיל וד"ר גולדנברג בעצמו ניאות לתת ריאיון למר מיכאל בר-זוהר לצורך כתיבת ספרו "הנוקמים" (Les Vengeles) על נושא לכידת אייכמן, דבר העולה מהכתוב בעמוד 307 לספר הזה. נמצא שהנימוק האמור נוצר באופן מלאכותי לצורך הערעור של שר החוץ.

ג (4) בישיבת הממשלה מיום 24.3.1968 העלים השר אבא אבן מעיני חברי הממשלה כי מכתבו של השגריר נושא את התאריך 11.3.1968, ואף ציין שהוא נתקבל "עכשיו". כל זה כדי שלא תיוודע העובדה שלא התכוון להגיש את הערעור עד שראש-הממשלה נקלע ל"סבך העיתונות" ופנה אליו בבקשה לחלצו ממנו.

ד הנני דוחה את הטיעון הזה:

ה א. ראינו בפרק I (סעיפים 7,3 ו-11) כי התנגדותו של שר החוץ לפרסום הספר באה לידי ביטוי בהזדמנויות שונות שקדמו לישיבת הממשלה מיום 24.3.1968, כגון בהתייעצות שקיים ראש-הממשלה בעניין זה ביום 20.4.1967; בחוות-הדעת של מר אבן מיום 1.9.1967 שהוגשה לישיבה הראשונה של ועדת המשנה; בתשובתו לשאלה שהוצגה לו על-ידי הוועדה בדצמבר 1967. עוד הביע את התנגדותו כאמור בישיבותיה של ועדת השרים לענייני ביטחון מימים 20.8.1967, 24.8.1967, ו-10.1.1968 (ממש/1, עמ' 26; ממש/3, עמ' 42; ממש/28, עמ' 22-23). עיקר הדגש בהסתייגותו הושם על הנימוק של הרעת יחסי ישראל-ארגנטינה, ומכאן שמדובר בהסתייגות עקבית ועקרונית, שאינה קשורה להיותו של שר החוץ ראש המשלחת שיצאה לארגנטינה באווירון שהיה מיועד למבצע אייכמן. עם זאת כדאי לציין שהעובדה האחרונה הוזכרה בחוות-דעתו מיום 1.9.1967 בין שאר הנימוקים שהביא שם מר אבן נגד פרסום הספר, ועניין זה כשלעצמו מעיד נגד הטענה של היעדר תום-לב. זאת ועוד, בתצהירו (סעיף 22) מבאר הוא לעניין משמעותו של הנימוק האחרון, שהוא חושש "למעמד שר החוץ של המדינה, ולא לאזרח אבא אבן הבא לביקור פרטי בארגנטינה... מצב בו שר החוץ אינו יכול לבקר בארגנטינה אינו מוסיף כח וכבוד לישראל". גם אם שיקול זה אינו מספיק הוא לבדו כדי

להצדיק את החלטת האיסור – ובישיבת הממשלה מיום 24.3.1968 לא הועלה נימוק זה על-ידי – מכל מקום אין לומר שהוא מעיד על היעדר תום-לב.

א

ב. בתצהירו (סעיף 12) אומר שר החוץ כי לולא מכתבו של השגריר אלון מיום 11.3.1968 "קרוב לוודאי שלא הייתי מערער על החלטת ועדת השרים לענייני בטחון אף שאותה החלטה לא תאמה את דעתי". דבריו אלה מראים כי לאחר שנתקבלה ההחלטה המתירה של הוועדה, הוא השלים למעשה עם פרסום הספר, ועובדה זו מתאשרת על-ידי תוכן מכתבו לראש-הממשלה מיום 6.2.1968, שבו ציין ש"ייתכן כי הפור כבר נפל", ולכן מצמצם הוא במסירת חוות-הדעת השלילית ששמע מפי מר אלון בשיחה שהייתה להם בסוף ינואר 1968 ואשר נערכה לפי יוזמת השגריר (ראה המכתב, מוצג ראש/18 או שר/4). הווה אומר, גם אחרי ששמע את דבריו של נציג ישראל בארגנטינה על הסיכונים הכרוכים בפרסום הספר, מצא שר החוץ שאין טעם שיפעל לשם מניעת הפרסום, הואיל ועקב ההיתר שניתן לכך על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון בהחלטתה מיום 10.1.1968, הפך הדבר הזה להיות כמעט עובדה מוגמרת. מכאן שבמכתבו האמור לא בא עוד לערער על אותה החלטה, אלא רק להבטיח כי תירשם חוות-הדעת של השגריר כך שאם יפורסם הספר, והסיכונים, שעליהם הזהיר האחרון יתגשמו, ידעו לעשות את חשבון מאזן האחריות. עמדה זו שנקט השר אחרי שיחתו עם השגריר מסבירה אפוא מדוע לא הסדיר בזמן הזה שהלה יופיע בפני השרים של ועדת המשנה או של הוועדה לענייני ביטחון וישמיע בפניהם את נימוקיו נגד פרסום הספר. יצוין כי מר אלון הגיע לארץ, לרגל חופשת מולדת, רק ביום 10.1.1968, הוא היום שבו התקבלה ההחלטה המתירה.

ב

ג

ד

ה

ג. מתצהירו של מר אבן (סעיפים 12-13) נובע שעמדתו הנ"ל נשתנתה מן הקצה אל הקצה אחרי שהגיע אליו המכתב מיום 11.3.1968, שכן לאור הדברים הקשים ו"זעקת השבר ממש" שהעלה שם השגריר, ראה מחובתו "לשתף את חברי הממשלה באחריות לתוצאות העלולות לצמוח מפרסום הספר", וכי לא היה "עושה את מלאכתו נאמנה" לו היה "גונז את המכתב בתיקיון המשרד ועובד עליו בשתיקה", מה עוד ש"התרשמותו הבלתי אמצעית של שגריר חשיבות רבה נודעת לה". בענייני ברור שאם אין יסוד לשאר הטענות של העותר שבגללן ייחס חוסר תום-לב לשר החוץ, כי אז אין קיימת סיבה שלא לתת אמון בדבריו הנ"ל של מר אבן שלא נחקר עליהם חקירת שתי וערב.

ו

ז

ד. כזכור, אחת הטענות הללו היא שמכתב השגריר מיום 11.3.1968 נוצר לפי הזמנתו של שר החוץ, כדי שיחזק את טיעונו בבואו להשפיע על חברי הממשלה

שיאסרו על פרסום הספר, אולם העובדות האמורות בתצהירים של ה"ה אבן ואלון מוכיחות שהטענה הזאת אין לה על מה שתסמוך. אלו הן העובדות:

א

ערב צאתו של השגריר מישראל, בסוף חודש פברואר 1968, הוא שמע כי הצנזור הראשי הכשיר את פרסום הספר ואז החליט להתראות עם שם החוץ בשנית וללא דיחוי. בבואו ללשכת השר נאמר לו שהוא עסוק, ושהוא הורה לאנשי לשכתו שלא להפריע לו, ואז נכנס השגריר אל השר ללא הזמנה או רשות והביע בפניו את חרדתו לידיעה שהספר יתפרסם בהדגישו מחדש את התוצאות השליליות העלולות לצמוח מעניין זה. לפי דברי התצהיר של מר אבן (סעיף 11(א)), הוא השיב למר אלון: "אולי אתה מפריז, כאשר תחזור לארגנטינה תבדוק ותשלח לי חוות-דעתך", ואז אמר לו הלה שיכתוב לו שנית לאחר שובו למקום כהונתו. גם מר אלון אמר בתצהירו כי שר החוץ הרגיעו ואף אמר לו כי יפעל ויעיר תשומת לבו של ראש-הממשלה לחששותיו, וכן שלפני צאתו הוא אמר לשר: "אני אחזור לנושא עם שובי לארגנטינה". אין אני מוצא סתירה יסודית, כפי שטען בא-כוחו של העותר, בין שתי הגירסאות הללו, לכן משתייך עולה שבסוף השיחה הזאת, שגם היא נערכה ביוזמתו של השגריר, סוכם בין השניים כי הוא יחזור לנושא אחרי שובו לארגנטינה. כולט הוא שסיכום זה בא כדי שהשגריר יבקר מחדש את חששותיו במקום כהונתו, כפי שאמנם עשה כאשר אחרי חזרו לארגנטינה התייעץ שם עם ראשי הקהילה היהודית. "רק לאחר שנוכחתי" – אומר מר אלון בסעיף 10 לתצהירו – "בכנות דאגתם וקבלת פרטים מהם על הפעילות האנטישמית בארגנטינה והסברים על האנטישמיות הלטנטית – שיכולה להיות לא לטנטית תוך פרסום הספר – התישבתי לכתוב מכתבי אל המנכ"ל".

ה

ה. אמת, הנימוק בדבר הנזק העלול להיגרם ליהדות ארגנטינה לא הועלה על-ידי שר החוץ בהזדמנויות הקודמות שבהן הביע את הסתייגותו מהופעת הספר, אף-על-פי שכבר בהתייעצות שקיים ראש-הממשלה ביום 20.4.1967, הוא שאל: "מה אומר חצי מיליון יהודים בארגנטינה על עסק זה" וביקש לברר זאת מפי שגרירנו במקום. יש להבין שהברור הזה לא נעשה בזמן ההוא, ואפשר שהסיבה לכך הייתה נעוצה במשבר המדיני הקשה שפקד אז את ישראל עקב הסכסוך עם מדינות ערב, ואילו לאחר מכן באה מלחמת ששת הימים והעניין נשכח. עוד יש להבין כי בזמן הדיונים בוועדת המשנה ובוועדת השרים לענייני ביטחון ריכז שר החוץ את תשומת הלב בנימוק של הרעת היחסים עם ארגנטינה בשל המשכת המאבק עם מדינות ערב בעצרת האו"ם ובמועצת הביטחון ושל תלותנו בעזרת מדינות דרום-אמריקה, לרבות המדינה ההיא, במאבק הבין-לאומי האמור. עניין זה גם עשוי להסביר מדוע הדגיש מר אלון במכתבו מיום 9.10.1967 לראש מחלקת אמריקה הלטינית במשרד הוץ את הנימוק כי פרסום הספר

ט

א "רק יעכיר יחסינו עם ארגנטינה דווקא כעת, עת אנו זקוקים להם במאבקנו המדיני". אולם יהא ערכם של ההסברים האלו אשר יהא, ברור כי מצד אחד, חרף הדברים ששמע מפי השגריר בפגישות שהיו ביניהם בינואר-פברואר 1968, לא מיהר שר החוץ לערער על היתר הוועדה, אלא קבע אתו שהוא יבקר מחדש את חששותיו במקום כהונתו, ומן הצד האחר, גם מר אלון כתב את מכתבו מיום 11.3.1968, שבו העלה את הנימוק בדבר הנזק העלול להיגרם ליהודי ארגנטינה, רק אחרי שהתייעץ עם ראשי הקהילה שם והשתכנע שנימוק זה משקף גם את הערכתם שלהם.

ב

אין אני מחשיב את הטענה כי הדברים שאמר על נושא זה ד"ר גולדנברג, ראש ה-D.A.I.A., הם נטולי ערך רק מפני שהוא בעצמו היה באנשים אשר ראיין מר מיכאל בר-זוהר לצורך כתיבת ספרו הנזכר. הטעם לדבר הוא זה: אין אנו יודעים את הנסיבות שבגללן נאות ד"ר גולדנברג לקיים את הריאיון הזה, ואף לא את הדברים שאמר אז למחבר. הלא ברור שהוא לא יכול למנוע את פרסום הספר האמור, ולכן לא מן הנמנע למשל שהסכים לריאיון מתוך תקווה שדבריו למחבר יהיו עשויים להקטין, במידת האפשר, את הסכנה שתהיה נשקפת ליהודי ארגנטינה, בכללם, וליהודים היחידים שעזרו למבצע, בפרט, עקב פרסום הפרטים האמורים בספר. יוזכר גם שעל הנימוק הנדון סמך את ידיו גם נשיא ההסתדרות הציונית בארגנטינה, וכן כי ביוני 1968 העלתה הנהלת ה-D.A.I.A. מחדש וביוזמתה את הדאגה לגורל יהדות ארגנטינה למקרה שיפורסם הספר של העותר (ראה לעיל, פרק III).

ג

ד

בא-כוחו של העותר הצביע על העובדה כי בזמן שכתב את מכתביו מימים 9.10.1967 ו-11.3.1968 טרם קרא מר אלון את הספר, וכן הפנה את תשומת הלב למילים הבאות בסוף המכתב הראשון: "הלא ברורים לך מניעי חרדתי תוך הכירי את האיש וכונותיו. ברצוני רק לשתפך בבעיה ולבקשך במידת האפשר להשפיע על אלה שאפשר וצריך להשפיע שקטעים פוגעים יוצאו מן הספר. אני למד שהספר נמצא בשלב בדיקה בצנזורה". הדברים הללו מלמדים, טען בא-כוחו של העותר, כי לשגריר הייתה דעה קדומה על הספר, ואף עניין זה מוכיח כי הנימוק בדבר הנזק שייגרם ליהודי ארגנטינה הנהו נימוק מלאכותי שנוצר לצורך הערעור של שר החוץ.

ה

ו

גם טענה זו אין בידי לקבלה. בזמן כותבו את המכתבים האמורים ידוע מר אלון כי העותר עומד לפרסם ספר מהימן, המכיל פרטים הדנים בנושא לכידת אייכמן, והנחתו כי הפרסום של ספר כזה עלול לסכן את שלום יהודי ארגנטינה אינה מעידה על דעה קדומה דווקא. העובדה כי בזמן ההוא טרם קרא את הספר יורדת, לכל היותר, לשאלת ההערכה של אותה הנחה. מכל מקום, לפני שערך את תצהירו לצורך המשפט, הספיק

ז

א השגריר לקרוא את הספר, והודות לכך נתחזק בדעתו שהסכנה הנזכרת בעינה עומדת (שם, סעיפים 14, 23). אשר למילים הבאות בסוף המכתב מיום 9.10.1967, ושעליהן הסתמך בא-כוחו של העותר, הרי מר אלון לא נחקר עליהן, ואין לדעת בבירור מה כוונתן. לדעתי, ניתנות הן לפירוש שמר אלון העריך אז כי החלטתו של העותר נחושה להסיר כל מכשול שיעמוד בדרכו לפרסום הספר וגם יצליח במשימה זו, ולכן הסתפק בעל המכתב במשאלה בלבד: "שקטעים פוגעים יוצאו מן הספר".

ב יש לציין כי הטענה שבמכתב מיום 11.3.1968 הועלה הנימוק הנדון באופן מלאכותי וכדי לעשות את רצונו של שר החוץ, כמוה כטענה המייחסת חוסר תום-לב למר אלון גופו, על-כן לא למותר יהיה אם אביא כאן את הדברים שהעיד על עצמו השגריר – והם נאמנים עליי – בראשית תצהירו:

ג "כשעוררתי הנושא לראשונה במכתב... מה-9 לאוקטובר 1967, עשיתי זאת תוך הרגשת רטט: הלא רעייתי ואנוכי משרידי הפליטה אנו כשעל שנינו עברו שבעה מדורי גיהינום של השואה ונתיתמנו ממעשי הפשע של חלאת אדם זה – חוזה הרעיון של 'הפתרון הסופי'. ואנו ככל בית ישראל הרגשנו במומנט ההסטורי הנעלה של לכידת אייכמן על ידי הטובים בבנינו שהשתתפו במבצע, ושל הדין שניתן לו על ידי בית משפט של מדינת ישראל העצמאית. אך כאמור לעיל שיקולים של אינטרס לאומי עליון קרי, פגיעה ביחסים עם מדינה – שלטיפוחם אנו מקדישים כל מאמצינו וכוחותינו – גברו על כל שיקול אחר. כן לא נעלמה מעיני הסכנה של פגיעה ביישוב יהודי תוסס, ציוני, בעל רגשות חמים לארץ, שרבים מבניו (כ-18 אלף נפש) עלו ולוקחים חלק פעיל בבניין הארץ".

וכן דבריו בסעיף 23 לתצהיר:

ד "הנני חוזר ומדגיש שלא היה גורם לוקלי ולא ישראלי שהשפיע עלי לכתוב מכתבי מ-11.3.68 אלא ידיעת המצב במדינה בה אני מאומן".

ו. אשר לטענה כי הערעור של שר החוץ הוגש כדי לחלץ את ראש-הממשלה מ"סבך העיתונות", הרי כבר הראיתי, שעה שדנתי בפרשת התנהגותו של ראש-הממשלה בזמן הנדון, שהוא לא היה נתון אז בכל סבך כזה, וממילא לא היה צורך לחלצו ממנו. כיוון שכך, דינה של הטענה להידחות גם לגבי שר החוץ. זאת ועוד, בתצהירו (סעיף 23) מציין מר אבן: "ראש הממשלה לא ביקשני מעולם, לא במישרין

א ולא בעקיפין, לעשות דבר וחצי דבר למניעת פרסום ספרו של העותר". גם אין ממשי בטענה כי שר החוץ הטעה את חברי הממשלה בישיבה מיום 24.3.1968 בכך שאמר שמכתב השגריר מ-11.3.1968 נתקבל "עכשיו". קרוב לוודאי כי המכתב נתקבל במשרד החוץ והגיע לידיעת השר ימים אחרים לפני תאריך הישיבה, ולפיכך טענת בא-כוחו של העותר בעניין זה היא ממין הטענה של "דקדוקי עניות" בלי שיש בצדה כל ראייה להטעיה.

ב מסקנתי היא אפוא שגם הטענה המייחסת חוסר תום-לב לשר החוץ אין לה שמץ יסוד.

ראש המוסד: בבואו לטעון שמאחורי התנגדותו של אלוף עמית לפרסום הספר עמדו מניעים של חוסר תום-לב הסתמך העותר על הנקודות דלהלן:

ג (1) גורם היחסים האישיים המעוררים, הקיימים עד היום בין ראש המוסד לעותר, הוא שהניע את הראשון להתנגד לפרסום הספר. כזכור, נתערערו היחסים הללו עד היסוד עוד בזמן שהעותר שימש בתפקיד של יועץ כללי לראש-הממשלה, וזאת עקב פרשה אחת אשר בגללה מתח ביקורת קשה על ראש המוסד ואף הציע להדיחו מכהונתו, היא הפרשה הנזכרת בחלק ב לעתירה, ואשר לאור החלטתנו בתיק המרצה 401/68 אין עוד צורך לעמוד עליה. באותה החלטה קבענו כי לא ייכללו בעתירה הפרטים המוזכרים בחלק ב הנ"ל – פרט לאלה שצוינו בהחלטה – הואיל ומצאנו ש"אין בהם משקל פרובטיבי להוכחת הטענה, כי ההחלטה הנדונה של הממשלה הושפעה, במישרין או בעקיפין, על-ידי מניעים שיש בהם משום חוסר תום לב".

ד (2) ראש המוסד ידע כל הזמן שהעותר היה מקבל חומר מתיקי המוסד ומראיין את עובדיו, וכן שכל זה נעשה למטרה של כתיבת ספר מבצעי על נושא לכידת אייכמן, ואף-על-פי-כן השהה את הגשת התנגדותו לפרסום הספר על ליום 8 באוגוסט 1967, עד שכתבתו כבר הושלמה, והספר הוגש לצנזורה.

ה (3) בספטמבר 1967 נתפרסם בצרפת הספר "המרגל שבא מישראל", הדן בנושא שליחות הריגול הנועזת לסוריה של המנוח אלי כהן. מחברי הספר, שנכתב בשפה הצרפתית, הם ישעיהו בן פורת ואורי דן, שהיו אז כותבי "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" בפריז. הידיעה על הופעתו העתידה נתפרסמה בעיתונות הישראלית ביום 30.8.1967. בשנת 1968 יצא הספר לאור בישראל בתרגום עברי (מוצג ע/31). והנה, העיון בספר זה מעלה שהוא מכיל פרטים אופרטיביים ומבצעיים בקשר לשליחות הנ"ל, אשר מן

א
 ב
 ההכרח להסיק שהם נמסרו לשני העיתונאים-המחברים על-ידי המוסד. והוא הדין לגבי פרטים מסוימים מעין אלה, שעליהם סופר שם והנוגעים בפעולות מבצעיות אחרות של המוסד. יתר על כן, ביום 28.9.1967 ערכה שגרירות ישראל בפריז קבלת פנים חגיגית לרגל פירסום הספר, דבר שהטביע עליו חותם של רשמיות. וכאשר הוא יצא לאור בתרגום העברי, לא הושמטו ממנו, בהסכמת הצנזורה והמוסד, הסודות הביטחוניים שנכללו במקור הצרפתי. אמנם, בזמנו הקים ראש המוסד ועדת חקירה בהרכב של שלושה מעובדי המוסד, שעליה הוטל התפקיד לברר אם הפרטים הנדונים הודלפו למחברים מהמוסד, אך החקירה, שנערכה על-ידי הוועדה הזאת, "זויפה וסולפה במתכוון" (סעיף 43 (ז) לעתירה וסעיפים 13-2 לחלק ב מהעתירה כפי שנוכח מחדש).

ג
 ד
 (4) ראש המוסד התנגד כי בספרו של העותר יוזכר ד"ר באואר (ראה להלן) מהנימוק שהוא לא היה מעוניין בכך, וזוהי היה מסכן את חייו, בו בזמן שהאמת היא שד"ר באואר השאיר לממשלת ישראל להחליט בעניין זה לפי שיקול-דעתה, והוא עצמו ביטל את נימוק הסכנה האמורה. עקב התנגדות זו דרש הצנזור שד"ר באואר יופיע בספר בשם בדוי, והעותר נעתר לדרישה וכינה אותו בשם "ד"ר הופמן" (סעיף 45 (א) לעתירה וסעיפים 14-30 לחלק ב המתוקן).

דעתי היא שגם הטיעון הנ"ל דינו להידחות.

ה
 א. אשר לנקודה הראשונה, כבר נרמז לעיל שגורם היחסים האישיים המעוררים לא די בו כדי להוכיח את הטענה של חוסר תום-לב. לכל היותר, גורם זה יכול להעלות חשד שמא התייחס ראש המוסד לשאלת הספר שלא מתוך גישה אובייקטיבית. ניתן לומר שעובדת היחסים הנ"ל מהווה את הרקע הכללי אשר לאורו יש לשקול את שאר הנקודות שעליהן הסתמך העותר, כך שעם התווספותו של הגורם הזה אליהן יכול שתחייב המסקנה כי ראש המוסד פעל מתוך רצון להרע לעניינו של העותר.

ו
 עם זאת ברור שאם הנקודות ההן נטולות משקל, כי אז גם גורם הרקע הוא חסר חשיבות. בהקשר זה יוזכרו הדברים שעליהם הצהיר אלוף עמית בתצהירו (סעיף 3), ושבהם הכחיש את הטענה: "פעלתי בתום לב, ועשיתי כמיטב יכולתי שלא לערבב גורמים אישיים בשאלת פירסום הספר ובשאר עניינים שהיו כרוכים בדבר".

ז
 ב. אשר לנקודה השנייה, אמנם, יש להסכים שראש המוסד השהה את הגשת התנגדותו הרשמית כאמור עד שהספר הושלם והוגש לצנזורה (אוגוסט 1968), אף-על-פי שידע היטב שהעותר כותב ספר על נושא הלכידה ולשם כך שאב חומר מתיקיון

א המוסד ומפי העובדים שהיו קשורים למבצע. בא-כוחו של העותר הצביע על הדברים שאמר אלוף עמית לוועדת המשנה בישיבתה מיום 8.9.1967 (ממס/7, עמ' 9), ושבהם ביקש לתרץ את עניין ההשהיה האמורה בכך שהבין כי ראש-הממשלה התיר, לפי שעה, אך את כתיבת הספר, להבדיל מפרסומו, ושהעניין השני עדיין היה טעון החלטה עקרונית. גם כאן יש להודות שתירוץ זה אינו משכנע כלל ועיקר, ואמנם בתצהירו לא חזר עליו ראש המוסד. לעומת זאת יש להזכיר את הדברים שאמר אלוף עמית בהמשך עדותו באותה ישיבה, ושמהם עולה כי בזמנו הסתייג בפני ראש-הממשלה מהוראותיו בדבר רשות הריאיון שנתן לעותר, אך השאיר את העניין להחלטתו, הואיל והיה ברור לו – כך אמר לראש-הממשלה – שלא יקבלו את התנגדותו "כאוביקטיבית, שאין לה איזו משמעות ???". (שם, עמ' 10). עניין זה יכול ללמד – והוא מעיד נגד הטענה של חוסר תום-לב – שראש המוסד לא ראה אז בעין יפה את הרעיון של כתיבת הספר, אך הוא נמנע מלהתנגד לכך באופן רשמי דווקא בגלל קיום היחסים המעורערים כאמור, שמא יגידו הבריות שעניין זה הוא שגרם להתנגדותו. אכן, לא אתחשב בהסבר אפשרי זה הואיל ומר עמית לא הזכירו בתצהירו.

ב הסיבה להשהיה הנזכרת אשר העלה ראש המוסד בתצהירו (סעיף 8 (ב)) היא שרק אחרי קבלו את עותק הספר מהצנזור הראשי עמד לראשונה על אופיו האמיתי, והיינו שנושא לכידת אייכמן הוצג שם "בצורה קושרת את המבצע לשירותי הבטחון והמודיעין הישראליים". אם גם הסבר זה לא הובא על-ידי מר עמית בזמן שהעיד בפני ועדת המשנה, הריני מוצא שאין לשוללו משתי סיבות:

ג (א) כפי שראינו בפרק 1 שלעיל, השאלות אם הספר יציג את הגירסה של "פעולות המתנדבים" או את זו של "אישור פעולה רשמית", ומה יהיה הפורום שיחליט על כך, הועלו, ביוזמת העותר, עוד באפריל 1967 אך נשארו ללא תשובה. ברור שראש המוסד לא היה יכול לדעת, לפני שקיבל את עותק הספר מהצנזור הראשי, ולפני שהיה סיפק בידו לעיין בו, שהוא נכתב בצורה המציגה, ביסודם של הדברים, את הגירסה השנייה; (ב) גם אם ידע ראש המוסד, באופן כללי, כי מדובר בכתיבת ספר מבצעי על לכידת אייכמן, אין עניין זה דומה לקריאת התוכן הכתוב, דבר המאפשר לתהות על מה שסופר שם בנוגע לשיטות הפעולה של המוסד שאליהן התייחס אלוף עמית בנימוקו הביטחוני. נוסף על זה, הרי באפריל 1967 הסתייגו גם הרמטכ"ל וראש אמ"ן מפרסום הספר, הואיל וראו בעניין זה משום תקדים שיסכן את ביטחון המדינה, ואין סיבה אפוא מדוע לא יוכל ראש המוסד להביא נימוק זה נגד פרסום הספר, גם בחודש אוגוסט של אותה שנה, בלי שיחשידוהו שהוא נאחז בו כדי לעשות את חשבוננו עם העותר.

הנקודה השנייה אפוא נופלת.

- א. פרשת ההדלפות שאליה הנקודה השלישית מתייחסת, איננה אלא פרשה צדדית, אשר באמצעותה העותר מבקש להוכיח את חוסר תום-לבו של ראש המוסד בעניין שלפנינו. אם הבינותי נכונה את הנקודה הזאת, כי אז משמעותה היא שהספר ע/31 מכיל ריכוז של פרטים אופרטיביים ומבצעיים, שהוא הרבה יותר גדול מריכוז הפרטים שבספר של העותר, וגם חשיבותם הסודית והביטחונית עולה לאין ערוך על חשיבותם הסודית והביטחונית של האחרונים; כי אותם הפרטים נמסרו לשני המחברים על-ידי המוסד באין מפריע ולשם פרסום; שלא ייתכן שראש המוסד לא ידע על כך מראש; כי לשם בירור שאלת ההדלפות הוא הסתפק בהקמת ועדת חקירה פנימית, המורכבת מאנשים הסרים למשמעתו ביודעו היטב שחברי הוועדה הזו לא יהינו לייחס לו אחריות להדלפות; שמסקנות הוועדה מראות שהיא פעלה במגמה ברורה לנקות את המוסד מכל אשם בפרשה זו; שכל הדברים הללו מלמדים שהתנגדותו של ראש המוסד לפרסום הספר לא הייתה כנה והודרכה על-ידי הרצון להתנקם בו.

לדעתי, גם טענה זו אינה עומדת על יסוד מוצק:

1. מתוך תצהירו של אלוף עמית (סעיף 27) ומזה של מר שלמה כהן-אברבנאל (סעיפים 3-13) עולות העובדות דלהלן, שלא נסתרו:
- (א) בתחילת ספטמבר 1967 היה ראש המוסד בפריז, ואז נמסר לו הספר ע/31 (במקור הצרפתי) שכבר היה מודפס אך טרם הופץ בשוק. עד אותו זמן לא ידע מר עמית דבר על הכנתו לדפוס ועל הכוונה לפרסמו. בקבלו לידינו את הספר ביקש מהמחברים לעכב את הוצאתו למכירה למשך שבועיים עד שייבדק תוכנו בארץ. הדבר הובטח לו, אך המחברים לא עמדו בהבטחתם.
- (ב) ראש המוסד שלח מיד את הספר לשלושה עובדי המוסד בארץ בהוראה לבדוק את תוכנו. אחד מהם היה מר כהן-אברבנאל, והוא מצא שבספר מוזכרים עשרה פרטים סודיים שלא נתפרסמו קודם לכן והיו ידועים רק למתי מספר במוסד. המחברים נשאלו אז כיצד הגיעו פרטים אלו לידיעתם, אך תשובותיהם לא הניחו את הדעת.
- (ג) בשלב זה – אומר ראש המוסד בתצהירו (סעיף 27) (א) בצירוף מוצג מוס/7) – נראה הדבר חמור בעיניו מפני "ששום גורם במוסד לא הוסמך למסור אינפורמציה כלשהי למחברים". על כן ביום 15.9.1967 הקים ועדת חקירה, המורכבת ממר כהן-

אברבנאל כיושב-ראש ומשני חברים אחרים שנמנו עם עובדי המוסד. ועדה זו הוקמה לאחר שמר עמית התייעץ בדבר עם שר המשפטים. בכתב המינוי הוסמכה הוועדה לבדוק כיצד הגיעו הידיעות הסודיות לידי המחברים ולהביא את מסקנותיה והמלצותיה בפני ראש המוסד.

א (ד) הוועדה ישבה על המדוכה, גבתה עדויות מ-23 עדים בארץ ובחוץ-לארץ, כולל המחברים וראש המוסד, וביום 11.11.1967 הגישה לזה האחרון את המסמך המכיל את מסקנותיה והמלצותיה, ואשר הוצג במשפט. במסמך זה קבעה הוועדה כי מתוך עשרת הפרטים שנבדקו על-ידיה היו שניים שלא נמסרו למחבר על-ידי עובדי המוסד; חמישה פרטים שלגביהם קיים ספק שמהמחברים שמעו עליהם מפי עובדי המוסד; שלושה פרטים שלגביהם קיים ביטחון סביר שהם אמנם נמסרו למחברים על-ידי עובדי המוסד, אלא שזה נעשה שלא במתכוון. עוד מצאה הוועדה כי המסיבה בשגרירות ישראל בפריז לכבוד הופעת הספר ע/31 נערכה מתוך טעות, שחבר השגרירות הודה בה, שהוא נכתב על דעת המוסד ועם ברכותיו.

ב היוצא מהדברים האלה שאלוף עמית לא הסמיך את עובדי המוסד למסור מידע סודי למחברי הספר ע/31 ואף לא ידע על הכוונה לפרסמו עד שהספר המודפס הגיע לידי וזו ניסה, ללא הצלחה, לעכב את הוצאתו לשוק כדי לאפשר את בדיקת תוכנו בארץ. סבור אני שהעובדות הללו די בהן כדי לסתור את טענתו של העותר שראש המוסד ידע מראש על ההדלפות.

ג 2. העובדה שמר עמית הרכיב את ועדת החקירה על טהרת עובדי המוסד תחת לגרומם להרכבת ועדת חקירה "חיצונית" (דבר שהיה חייב לעשות, לפי טענת העותר), יכלה לעורר את השאלה אם הוא נהג מבחינה זו בתבונה, אך היא אינה מספקת כדי להוכיח שהתכוון בזה להבטיח שלא יוחזק אחראי להדלפות הנדונות, מה גם שהקים את הוועדה לאחר שהתייעץ עם שר המשפטים.

ד 3. כפי שצוין, הצביע בא-כוחו של העותר על שורה של פרטים סודיים בספר ע/31, שלא נדונו על-ידי הוועדה, ואשר לפי טענתו, מקורם בהדלפות מכוונות מהמוסד. כן מתח ביקורת על מימצאי הוועדה לגבי פרטים מסוימים באומרו שגם הם נמסרו למחברו על-ידי המוסד במתכוון, ובייחוד תקף את המימצא כי הפרט של "שידור סימן – תחת לחץ" (או "מגע יד" – ע/31, עמ' 70, 149) לא נמסר למחברים על-ידי אנשי המוסד אלא נודע להם הודות לכך שהוא נתפרסם בעיתונות המקומית. מימצא זה, אומר בא-כוחו של העותר, הוא מופרך, הואיל והידיעה שנתפרסמה בעיתונות המקומית איננה

ברוח האמור בספר ע/31. מכאן המסקנה שהוועדה לא עשתה את מלאכתה נאמנה וכלכלה את מימצאיה מתוך המטרה לנקות את המוסד מכל אשמה של הדלפה מכוונת.

א

לפי דעתי, אין לנו להיזקק לטענה הזאת. הטעם לדבר הוא שאין אנו יושבים כאן בערעור על עבודתה של ועדת החקירה הנ"ל, ולא מתפקידנו הוא להעביר את מימצאיה תחת שבט הביקורת. מימצאים אלו מתייחסים לפרטים הנוגעים בפרשיות שאין בינן לבין הנושא שבו דן ספרו של העותר ולא כלום. הוא הדין לגבי אותם הפרטים בספר ע/31 אשר לא נדונו על-ידי הוועדה, למעט שניים שיוזכרו להלן. ברור כי לא שמענו – ובמסגרת משפט זה גם לא היה מקום לשמוע – עדויות מלאות בשאלות שעורר בא-כוחו של העותר בקשר לפרטים הנדונים, ואשר אינן אלא שאלות צדדיות בלבד. למשל אפשר שחלה טעות במימצא זה או אחר של הוועדה; עדיין אין בכך הוכחה שהיא התכוונה לסלף את האמת. לעומת זאת, מר כהן-אברבנאל אומר בתצהירו (סעיף 12): "חקירת הוועדה הייתה לגופו של ענין. אובייקטיבית, אוטונומית וללא כל משוא פנים. החקירה נערכה ללא כל הכוונה לאפיק זה או אחר... כיושב ראש וחבר הוועדה פעלתי לפי מיטב מצפוני והכרתי ואני משוכנע שגם שני החברים האחרים של הוועדה פעלו כך". הלה לא הועמד לחקירת שתי וערב על דבריו אלה, כשם שלא נחקר על הנקודות הספציפיות שעליהן עמד בא-כוחו של העותר.

ב

ג

ד

נוכח הנסיבות האלו, המראות כי מדובר בשאלות צדדיות שלא נתבררו, ולא יכלו להתברר, עד תומן, סבורני כי מן הנמנע – וגם היא זה בלתי הוגן כלפי חברי הוועדה – שניגרו להבעת דעה על דברי ההאשמה הכבדים שהטיחו העותר ובא-כוחו כלפי עבודת הוועדה ומסקנותיה. יתר על כן, גם אם נניח כי היו הדלפות מכוונות של ידיעות סודיות על-ידי אנשי המוסד למחברי הספר ע/31, עדיין אין זה מעיד שלראש המוסד הייתה יד בהדלפות אלו או שידע עליהן מראש.

ה

ולבסוף, נכון הוא כי בספר האמור (עמ' 35) סופר – וכאן שני הפרטים שעליהם רמזתי לעיל – כי העותר תכנן את מבצע אייכמן וניצח עליו בבואנוס איירס וכן שליווה את הלה לארץ, כשהוא במצב מורדם, במטוס ישראלי. אולם ברור שהנימוקים הביטחוניים אשר בגללם התנגד ראש המוסד לפרסום הספר של העותר, אינם מבוססים על פרטים יחידים אלה.

ו

ז

נותרת העובדה כי הפרטים הסודיים הנדונים לא הושמטו, בהסכמת הצנזורה וראש המוסד, מהתרגום העברי של הספר ע/31, אולם בעניין זה הסביר אלוף משנה בר-און, בסעיף 26(ב) לתצהירו, שהסיבה לכך הייתה "שמפאת הפרסום הקודם בחו"ל הייתה

עשיית צנזורה בספר עלולה להסב את תשומת הלב להבדלים בין הנוסח שפורסם בחו"ל לבין הנוסח שפורסם בארץ". הסבר זה מתקבל על הדעת, והוא שולל את ערכה של העובדה האמורה כראיה לחוסר תום-לב.

א

גם הנקודה השלישית אפוא נופלת.

ד. הנקודה הרביעית: ד"ר באואר, אשר במהלך המשפט נפטר לבית עולמו, הוא היהודי היקר אשר שימש תובע כללי של מדינה אחת בגרמניה הפדרלית ואשר עשה הרבה לגילוי פושעים נאצים והעמדתם לדין. לענייננו חשוב שהמידע שמסר לשלטונות ישראל היה נקודת המוצא לנקיטת הצעדים שהביאו לאיתורו וללכידתו של אייכמן. העותר היה מעוניין, למען ההיסטוריה, להדגיש בספרו את חלקו ואת זכותו של ד"ר באואר בעניין זה, ובלבד שהוא יסכים לכך, ואילו ראש המוסד התנגד. במהלך הדיונים בוועדת המשנה נתבקש ראש המוסד מטעם חברי הוועדה לברר את עמדתו של ד"ר באואר עצמו לשאלה הנ"ל, ולפיכך הורה מר כהן-אברבנאל לקיים פגישה עם ד"ר באואר בגרמניה. פגישה זו נערכה ביום 15.10.1967, ובדין וחשבון (מוצג 8) שמסר כהן-אברבנאל על תוצאת הפגישה נאמר שהד"ר באואר ענה לשאלתו בדבר הזכרת שמו בספר, שהוא משאיר את ההחלטה לממשלת ישראל, ובידיה ההכרעה אם זה מתאים לאינטרס הישראלי. עוד אמר שאין זה מעניין אותו אם תהיה צפויה לו סכנה אישית מהפרסום. יצוין כי בתצהירו, שעליו הסתמך העותר, אישר ד"ר פ' שנער שבשיחתו עם ד"ר באואר מיום 13.2.1968 הגדיר זה האחרון את עמדתו לגבי השאלה הנזכרת ברוח הדברים האמורים לעיל. אכן, במסמך האמור הוסיף מר כהן-אברבנאל ודיווח כי בהמשך השיחה סיפר לו ד"ר באואר שהוא הפך להיות "מטרה לחיזיהם של הריאקציה והאנטישמיים", וש"כבר היה נסיון להתנקש בחייו, בתוך כתלי משרדו".

ב

ג

ד

ה

נוכח דברי הדין וחשבון הנ"ל התנגד ראש המוסד להזכרת שמו של ד"ר באואר בספר משני נימוקים: (א) עניין זה עלול לסכן את חייו; (ב) ד"ר באואר המשיך לשמש למוסד מקור חי למידע על נושאים שוטפים, ומקור זה יחוסל אם יפורסם שמו בספר (ראה תצהיר עמית, סעיף 20 ומוצג מוס/10). אין ספק כי הנימוק הראשון הוא סביר, שכן גם אם ד"ר באואר לא התחשב הוא עצמו בסיכון הנזכר, מכל מקום, היה ראש המוסד רשאי להביאו בחשבון שיקוליו. הנימוק השני מדבר בעד עצמו. ברור כי אף אחד משני הנימוקים אינו מעיד כי התנגדותו של ראש המוסד הייתה נעוצה במניעים פסולים. למותר לציין שעם פטירתו של ד"ר באואר ירדה מן הפרק שאלת הסיכון הכרוך בהזכרת שמו האמיתי בספר.

ו

ז

מסקנתי היא אפוא שהטענה המייחסת חוסר תום-לב לראש המוסד לא הוכחה, ודינה להידחות.

א

טענתו של העותר היא שכל הפרטים החשובים שהובאו בספרו על מבצע הלכידה, לרבות העובדה שהוא אשר תכננו וניצח עליו בארגונינה, כבר נתפרסמו בספרים שחברו על-ידי אחרים, בעיתונות המקומית ובכתבי עת שונים בחוץ-לארץ. מכאן שבלאו הכי הם כולם ידועים לציבור בישראל ובעולם הרחב, וכיוון שכך, לא הייתה המשיבה מוסמכת, במרס 1968, לאסור על פרסום הספר.

ב

גם טענה זו גורלה נידון לכישלון.

ג

א. הוראת החוק שצריכה לשמש נר לרגלינו בעניין זה מצויה בסעיף 27 לחוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים), תשי"ז-1957, כפי שתוקן בשנת תשכ"ז. סעיף זה קובע לאמור:

ד

"(א) עובד הציבור שמסר, ללא סמכות כדין, ידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו, לאדם שלא היה מוסמך לקבלה, וכן מי שהגיעה אליו ידיעה בתוקף תפקידו כעובד הציבור, ולאחר שחדל מהיות עובד הציבור מסרה, ללא סמכות כדין, לאדם שלא היה מוסמך לקבלה, דינו – מאסר שלוש שנים..."

ה

...
(ה) (1) לנאשם לפי סעיף קטן (א) תהא זו הגנה טובה שהידיעה כבר פורסמה לרבים על פי סמכות כדין או הועמדה לעיון הרבים על פי סמכות כדין.

ו

(2) לנאשם לפי סעיף קטן (א) בשל מסירת הידיעה לאחר שחדל מהיות עובד הציבור, תהא גם זו הגנה טובה שמסירת הידיעה היתה כעבור חמש שנים מהיום שחדל מהיות עובד הציבור ושהידיעה לא נגעה לבטחון המדינה או ליחסי החוץ שלה ושבמסירת ההודעה לא היה משום פגיעה באינטרס ציבורי או בזכותו של פרט."

ז

בולט הוא שהוראה זו טומנת בחובה הגבלה על חופש הביטוי, אשר מאחוריה עומדת המטרה להבטיח שעובדי הציבור ועובדי הציבור לשעבר לא ידליפו, ללא רשות

חוקית, ידיעות – ואם תמצי לומר: סודות רשמיים – שהגיעו אליהם בתוקף תפקידם. הנחתנו צריכה להיות כי המחוקק ראה מטרה זו כמוכתבת על-ידי האינטרס הציבורי (ראה שם, סעיף קטן (ה) (2)). העיקרון המונח ביסוד ההוראה הוא כי עובד הציבור חב כלפיו את החובה לשמור בסוד ידיעה כנ"ל ולא לפרסמה בלי שיקבל רשות לכך, וזאת גם בתקופה שלאחר פרישתו ממשרתו. אף כי מדובר כאן בהוראה פלילית, המתייחסת למעשה מסירה כנ"ל שבוצע בעבר, הרי היא גם מלמדת – וזה מובן מאליו – שעובד הציבור (או עובד כזה שפרש) חייב להצטייד מראש בהיתר מאת הראשות המוסמכת לתתו, אלא אם קיימת הוראת חוק כלשהי המסמיכה את הפרסום בלי צורך בהיתר שכזה. לשון אחר, רק מתן ההיתר בכוחו למנוע שמעשה המסירה יהפוך להיות בלתי חוקי. אכן, בחוק הנ"ל לא הוגדר הביטוי "על פי סמכות כדין", וממילא לא נקבע שם מי ומי היא הרשות המוסמכת להעניק את ההיתר, אולם בענייננו אין קושי לקבוע שראש-הממשלה היה בעל סמכות להתיר לעותר לפרסם את ספרו, אם בתוקף היותו ראש הרשות המבצעת ואם מפני שכראש המוסד היה העותר כפוף לראש-הממשלה. גם ברור כי מכיוון שהחלטה בדבר מתן היתר הפרסום כמוה כהחלטה מינהלית, הרי שההיתר היה ניתן לביטול, ובלבד שקיימת הצדקה לכך בנסיבות העניין. נמצא שראש-הממשלה הוא שהיה הרשות המוסמכת לביטול את ההיתר שנתן בזמנו לעותר, ומשהחליט שלא להכריע בעצמו בשאלת הביטול, הרי שלצורך זה יכלה לבוא במקומו הממשלה כולה או ועדת הממשלה, היא ועדת השרים לענייני ביטחון.

בהקשר זה חשוב להבהיר כי הדיבור "על פי סמכות כדין" הנזכר בסעיף 27 הנ"ל, אין בינו לבין הסמכות שהוענקה לצנזור לפי תקנה 87(1) לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, ולא כלום. הסמכות האחרונה משמעותה היא שהצנזור רשאי לאסור על פרסום החומר הנדון אם הוא סבור שדבר פרסומו עלול לפגוע לרעה בהגנת המדינה, בביטחון הציבורי או בסדר הציבורי. אין צריך לומר שלא הרי הסמכות לאסור על פרסום שהיה חוקי אלמלא האיסור, כהרי הסמכות להתיר פרסום שהיה בלתי חוקי אלמלא ההיתר שניתן לכך. למשל, אם יחליט הצנזור שלא "למחוק" את החומר שנבדק על ידי (או למחוק רק חלק ממנו), כי אז פירוש הדבר יהא שהוא נמנע מלהפעיל סמכותו לאסור על פרסום החומר הבלתי נמחק; זאת ותו לא. אמנם, במקרה הזה תהיה התוצאה שהחומר האמור מותר לפרסום, אך רק בתנאי שאין מניעה לכך על פי חוק אחר. מניעה כזאת קיימת, מכוח סעיף 27 לחוק הנדון, בנוגע לפרסום ידיעה על ידי עובד הציבור לשעבר אשר הגיעה אליו בתוקף תפקידו, אלא אם יש בידו רשות פוזיטיבית – להבדיל מהיעדר איסור מטעם הצנזור – לפרסמו. היוצא מזה כי העובדה בלבד שהספר של העותר עבר את הביקורת של הצנזור הראשי, והוא החליט כי מבחינתו הספר הנהו כשר לפרסום (פרט לדברים שדרש למוחקם), אין בכוחה להשפיע על סמכותה של הממשלה להחליט,

א מטעמים ענייניים שלה, בדבר ביטול ההיתר שניתן על-ידי ועדת השרים לענייני ביטחון. יצוין כי אלוף משנה בר-און אמר בתצהירו (סעיף 1 (ג)) שהוא נוהג להפעיל את הסמכות האמורה בתקנה 87(1) רק אם השתכנע "שהדבר דרוש לשם הגנה על ענייני בטחון מובהקים, להבדיל מעניינים מדיניים".

ב עוד יש לשים לב כי ההגנה המוזכרת בסעיף קטן (ה) (1) לסעיף 27 של החוק – דהיינו, כי "הידיעה כבר פורסמה לרבים" – מותנית בתנאי שפרסום זה נעשה "על פי סמכות כדין". עניין זה בא ללמד כי העובדה שהידיעה אשר עובד הציבור מעוניין לפרסמה, כבר פורסמה ברבים על-ידי אחרים, איננה מחייבת בהכרח כי יוענק לו היתר לעשות כן, אלא רק יכולה לשמש שיקול לטובת מתן ההיתר. שאם לא כן, היה יוצא כי התנאי האמור הנהו כהיתר.

ג למשל, לא מן הנמנע כי בבואה להחליט אם עליה להעניק לעובד הציבור את ההיתר המבוקש, תיווכח הרשות המוסמכת לדעת שאין לה להתחשב בעובדה שהידיעה כבר פורסמה מפי אחרים, הואיל וקיימים טעמים חשובים, שיסודם באינטרס הציבורי, ואשר מתחייבת מהם המסקנה שטרם הגיעה השעה לגלות את הידיעה מתוך מקור מוסמך ומהימן. גם ההפך מזה יכול להיות נכון, דהיינו: שהיא תשתכנע, כי מכיוון שהידיעה ממילא כבר יצאה לאור העולם, מוטב שיינתן לה לאלתר אישור מוסמך בפומבי. לעניין זה אחזור בבואי לדון בטענת בא-כוחו של העותר מבחינה קונקרטיית.

ד לא נעלם מעיניי כי רק בשנת תשכ"ז תיקן המחוקק את סעיף 27(א), כדי שהאיסור הנדון יתפשט גם על אדם אשר לא היה עוד עובד הציבור בעת שמסר את הידיעה אשר הגיעה אליו בתוקף תפקידו זה, ואילו לפני התיקון חל האיסור רק על עובד הציבור. אף ההגנות הנזכרות בסעיף קטן (ה) נתווספו רק מכוח החוק המתקן משנת תשכ"ז, אולם אין בכך כלום, הואיל וגם אם יש להסכים שתחולתו של התיקון משתרעת מכאן ואילך, הרי מעמדו של העותר היום הוא זה של עובד הציבור שפרש מתפקידו, ולפיכך מחובתו לנהוג באופן שלא ייתפס ברשתו של סעיף 27, כפי שתוקן. הוזה אומר, לשם פרסום הספר דרוש שיהיה בידו היתר שהוא בעל תוקף חוקי (בג"ץ 77/58 כהן בע"מ נ' שר העבודה, פ"ד י"ג 80, 84).

ה ב. יש לציין – ובעניין זה היו באי-כוחם של הצדדים בדעה אחת – כי ההוראה בסעיף 27 (א) לחוק אינה אלא בבואה של עיקרון כללי המושרש במשפט האנגלי הפרטי, והוא זה: במקום שקיימים יחסי אמון (confidential relations) בין ראובן לשמעון, והודות ליחסים אלה נתגלה לראשון מידע קונפידנציאלי בנוגע לעסקיו של

השני – כגון סוד מסחרי או ידע תעשייתי – חייב ראובן לנהוג באשר לשימוש במידע האמור בדרך העולה בקנה אחד עם האמון שנתן בו שמעון (duty of confidence), זאת אומרת: אסור לראובן, בלי רשות משמעון, לגלות לאחרים את הדברים שנודעו לו כאמור או לנצלם לצרכיו הפרטיים. והיה אם ימצא שהלה עומד להפר את החובה הזאת, או כבר עשה כן, יהיה מקום להוציא צו מניעה נגדו, לבל תבוא כל הפרה מצדו בעתיד (ראה הלסבורי-סימונדס, כרך 21, עמ' 395 סעיף 825; הספר Law of Revolution מאת Goff ו-Sones, עמ' 454 ואילך). כיוון שהעיקרון הנ"ל כשלעצמו הוא ברור, לא אכנס כאן לניתוח הטעמים שבהם ראו להצדיקו (ראה לעניין זה הלסבורי-סימונדס, שם, עמ' 826, הערה (3) Goff (שם)). אסתפק בהבאת דבריו של השופט *Holmes* במשפט *Du Pont De Nemorous Powder Co. v. Masland* (37 Supreme Court Reporter) 575,576:

“Whether the plaintiffs have any valuable secret or not the defendant knows the facts, whatever they are, through a special confidence that he accepted. The property may be denied but the confidence cannot be. Therefore the starting point for the present matter is not property... but that the defendant stood in confidential relations with the plaintiffs or one of them. These have given place to hostility, and the first thing to be made sure of is that the defendants shall not fraudulently abuse the trust reposed in him. It is the usual incident of confidential relations”.

וכן דברי לורד *Greene* במשפט *Saltman Engineering Co Ltd v. Campbell* :
Engineering Co Ltd ((1963) 3 All E.R. 413, 414)

“If two parties make a contract, under which one of them ??? for the purpos of the contract or in connection with it ??? confidential matter, then, even though the contract is silent on the matter of confidence, the law will imply an obligation ??? confidential matter ??/ confidential way, as one of the implied terms of the contract; but the obligation to respect confidence is not limited to cases where the parties are in contractual relationship”.

ראה גם *Seager v. Copydex Ltd* ((1967) 2 All E.R. 415, 417):

והנה, גם היחסים שנוצרו מכוח הסכם עבודה נושאים אופי של יחסי אמון בין המעביד לעובד, ומכאן שהעיקרון האמור מחייב שהעובד לא יגלה לאחרים את המידה הסודי של עבדו שהגיע אליו במהלך עבודתו ובעקבותיה, ולא ינצלו לצרכיו הפרטיים, אלא אם קיבל ממנו רשות לכך. חובה זו של העובד ממשיכה להתקיים גם אחרי שעזב את העבודה. ראה הלסבורי סימונד, כך 25 עמ' 465 סעיף 899:

“The principle that a servant is under a duty not to disclose confidential information obtained in the course of his employment continues to apply after he has left the employment, ??? the master is entitled to an injunction... if after leaving his employment the servant uses against the interest of his late employer confidential information gained by his during that employment”.

וכן ראה הספר *Am. Jur.* (כרך 35, עמ' 527, סעיף 97):

“The employee's duty in this respect is implicit in the relations of employer and employee and is an absolute and not a relative one, which exists as well after the employment is terminated as during its continuance. It matters not, in such a case whether the secrets are secrets of trade or secrets of title, any other secrets of any party important to his interests”.

מהדברים האמורים בקטע האחרון נובע כי החובה הנדונה של העובד הפרטי היא חובה מוחלטת, המוטלת עליו גם לאחר שהסכם העבודה בא לקצו. אכן, לאחרונה הוחלט באנגליה שהכלל הזה נתון לחריג הקובע שהעובד יהיה זכאי לגלות לנוגעים בדבר, בלי רשות מאת מעבידו, מידע סודי שאמנם הגיע אליו בתוקף תפקידו, אך אשר תוכנו מלמד כי האחרון ביצע, או עומד לבצע, עבירה שלילית, תרמית או כל מעשה עוול אחר, ובלבד שהאינטרס הציבורי מצדיק זאת (ראה דברי לורד דנינג' במשפט *(Initial Services, Ltd. v. Putterill)* (1967) 3 All E.R. 145,148).

עד כאן עולה בבירור כי האיסור הספציפי שנקבע בסעיף 27 (א) הנ"ל לגבי עובד הציבור, ואשר כוחו יפה, לאור התיקון משנת תשכ"ז, גם בתקופה שבה כבר פרש מתפקידו, טומן בחובו את העיקרון הכללי של המשפט הפרטי כפי שמחילים אותו על יחסי מעביד ועובד. נמצא שגם אילולי האיסור המפורש שקבע המחוקק המקומי, ואף

אם לא נתחשב בתיקון הנזכר, הייתה מוטלת על עובד הציבור, מכוח העיקרון האמור, החובה לשמור בסוד על הידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו, וזאת גם לאחר שפרש ממנו. עניין זה יש בו כדי לבאר משום מה היה העותר זקוק, אחרי שכבר התפטר ממשרתו כראש המוסד, להיתר מאת ראש-הממשלה כדי לפרסם את ספרו. אכן, יש לשים לב כי בו בזמן שבמשפט הפרטי בא העיקרון הנדון להגן בעיקר על האינטרס הכלכלי של המעביד (או של כל אדם אחר הנתון במצבו), לבל יפיקו אחרים רווחים מהשימוש, ללא רשות ממנו, בסודו המסחרי או התעשייתי, הרי מטרת האיסור התחיקתי היא להגן על האינטרס הציבורי, לבל ייפגע האינטרס בשל הדלפה בלתי מוסמכת של סודות רשמיים על-ידי עובדי הציבור, לרבות אלה שפרשו מתפקידם. אולם שוני זה בין שתי המטרות מתחייב מההבדל הקיים בין טיבם של סודות מסחריים ותעשייתיים וכיוצא באלה לבין המאטריה (חומר) של סודות רשמיים. עניין זה כשלעצמו לא היה מספיק כדי למנוע את תחולת העיקרון על עובד הציבור באשר לחובתו לשמור בסוד על הידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו גם אילו ציווה עליו המחוקק לעשות כן, ורק אופן החלתו על עובד הציבור עשוי להיות שונה, בשל הבדלי המטרה והמאטריה, מדרך החלתו על העובד הפרטי, כפי שיתברר להלן. כמו כן דרוש להבהיר כי בעוד שהמעביד הפרטי חופשי, לפי רצונו, להסכים – או לסרב – לבקשת עובדו לגלות לאחרים את סודו המסחרי או התעשייתי או לנצלו לצרכיו הפרטיים כך שמבחינה זו חובת האמון המוטלת על השני היא חובה מוחלטת (בנתון לחריג הנזכר), הרי בבוא הרשות המוסמכת לדון בבקשת עובד הציבור לפרסם ידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו, יהיה מחובתה לשקול אם ההיעתרות לבקשה תעלה בקנה אחד עם האינטרס הציבורי ואם לאו. עם זאת ברור כי בית-משפט זה לא יתערב בהחלטת הרשות המוסמכת שלא להתיר את הפרסום המבוקש, אלא אם החלטה זו ניזונה ממניעים הנעוצים בחוסר תום-לב או הנוגדים בעליל את האינטרס הציבורי, דבר הגובל בחוסר תום-לב. יצוין כי אינני דן כאן בשאלת סמכותו של בית-משפט זה להתערב בהחלטה לבטל היתר פרסום שכבר ניתן לעובדי הציבור. שאלה זו שייכת לטענה אחרת שעורר בא-כוחו של העותר ואשר תידון להלן.

כאן הגעתי אל היסוד המשפטי, עליו תמך בא-כח העותר את הטענה בה עסקינן, והוא: כיון שישי להבין, כי בקבעו את ההוראה האומרה בסעיף 27(א) לחוק, רק העתיק המחוקק המקומי את העקרון הכללי של המשפט הפרטי, שהוזכר לעיל, הרי מחייבת שורת ההגיון להתחשב גם בסייג בו סוייג עקרון. סייג זה קובע כי חובת-האימון, המוטלת על העובדת (או על כל אדם אחר הנתון במצב קונפידנציאלי דומה), פגה ברגע שהסוד המסחרי של המעביד הגיע, שלא באשמת הראשון, לידיעת הרבים (Public knowledge). לפי הסייג הזה יוצא, אמר בא כח העותר, כי הפרסומים הרבים שנעשו על

ידי אחרים ושעליהם הצביע, שללו מהפרים שעליהם סופר בספר הנדון את אפיים החסוי.

א

אכן, יש להודות כי אמנם קיים סייג כנ"ל במשפט הפרטי. טעמו של הסייג הוא, שאם הסוד המסחרי או התעשייתי חדל להיות סוד, כי אז אין עוד למעביד אינטרס כלכלי המצריך לאסור על עובדו שלא לגלות את תכנו לאחרים, ומכאן, שפגה לענין זה חובת-האימון, שהיתה מוטלת על זה האחרון. כזה יהיה הדין למשל, אם בנתיים גילה המעביד בעצמו את תוכן המצאתו התעשייתית בבקשת הפטנט שהגיש לשלטונות. הוא הדין אם אנשים זרים גילו בעצמם את תוכן המצאתו ופירסמו אותו. הנה כי כן, בספרו *The Law of Trade Secrets* (ע' 454) כותב Turner:

ב

ג

"Whether the publication of the secret is deliberate (by the owner of it in the form of an issued patent), or whether it occurs by accident or inevitability (form the owner's exploitation of his secret by use and sale), or whether it occurs by the diligence of strangers who discover it themselves and publish it – in all this events it is the publication which destroys the protectable secret...".

ד

כמו כן במשפט *Mustad and son v. S. alcock O. and Co., Ltd.* ((1963) 3 All E.R. 416, 418): *Buckaster* אמר לורד

ה

"The important point about the patent is not whether it was valid or invalid, but what it was that it disclosed, because, after disclosure had been made by the appellants to the world, it was impossible for them to get an injunction restraining the respondents from disclosing what was common knowledge. The secret, as a secret, had ceased to exist".

ו

ראה ברוח זו גם דברי פסד-הדין בעניין *Peter Pan Manufacturing Corporation v. Corsets Silhouette, Ltd.* ((1967) 3 All E.R. 402, 408).

ז

יוטעם כאן כי דינו של הסייג הנ"ל לא יחול אם הידיעה על תוכנו של הסוד המוגן הגיעה לציבור אך ורק הודות לעובדה שהעובד הפר את חובת האמון המוטלת עליו:

"If the secrecy ends *because* of the disclosee's breach of confidence or contraot, the disclose will not be able to set up such end of secrecy

as a defence for justifying such of his use as occurred after it" (Turner *supra*, 428).

א

נשאלה השאלה אם הסייג הנדון כוחו יפה במקום שהידיעה, אשר הגיעה לעובד הציבור בתוקף תפקידו, פורסמה בינתיים ברבים, לאמור: האם בנסיבות אלו פגה חובת האמון שחלה עליו לגביה? תשובתי לשאלה זו היא זאת: אם הידיעה, שפורסמה כאמור, אינה נושאת על פניה את האופי של ידיעה שבאה, ואשר אמנם גם באה, ממקור מוסמך או אותנטי, וגם אין קיים סימן אחר, המעיר שהיא שאובה ממקור שכזה, כי אז אין לומר שיוסר ממנה לוט הסודיות במידה המצדיקה לפטור את עובד הציבור מהחובה האמורה. רצוני לבאר: אם מעביר פלוני מגיש בקשה לרישום פטנט על המצאתו, כי אז יבינו הכול, נוכח המקור שממנו בא שם תיאור ההמצאה, שתיאור זה משקף אל נכון את תוכנה, ומכאן שההמצאה חדלה להיות סודית והפכה לנחלת הכלל. לעומת זאת אם עיתונאי אלמוני מפרסם בעיתונו ידיעה על סוד רשמי בלי לגלות שהוא שאבה ממקור מוסמך או אותנטי, וגם שאר הנסיבות הידועות לציבור אינן מאפשרות להיווכח בדבר אמיתותה, כי אז מן הנמנע שהיא תיראה כידעיה בטוחה או ודאית, אשר איש אינו מטיל בה ספק, ולכן לא יהיה מקום להסיק בהכרח כי הסוד יצא כולו לאור העולם. המושג של סודיות בסוגיה זו הוא מושג יחסי. למשל סוד מסחרי או תעשייתי איננו מאבד את אופיו הסודי אם תוכנו ידוע למתי מספר העוסקים בענף המסחרי או התעשייתי שבו עוסק בעל הסוד, אך לא למרביתם (טורנר, עמ' 15-17). לדעתי, המושג של סודיות יחסית חל ביתר שאת – מחמת האינטרס הציבורי המחייב זאת – על סודות רשמיים במובן זה שאם פורסמה הידיעה על סוד כזה ברבים, בלי שיש סימן לכך שהיא נובעת ממקור מוסמך או אותנטי, כי אז מצד אחד, תוכן הידיעה ממשיך להיות, באופן יחסי, סודי, ואילו האינטרס הציבורי יכול שיחייב, מן מצד האחר, שלא יינתן לידיעה אישור בפומבי ממקור כנ"ל. כיוון שכך, חרף הפרסום האמור תעמוד בעינה חובתו של עובד הציבור, אשר הידיעה על הסוד הגיעה אליו בתוקף תפקידו, שלא לגלותה לאחרים בלי סמכות כדין. כפי שראינו לעיל, מסקנה זו מתחייבת בלאו הכי מן הכתוב בסעיף 27 לחוק, המצריך – ללא קשר לשאלת אופיו ה"מהימן" של הפרסום שנעשה על ידי אחרים – שהוא נעשה על פי סמכות כדין. אך לדעתי, כוחה יפה גם אם מתחשבים בסייג הנזכר של המשפט הפרטי, שעליו הסתמך בא-כוחו של העותר. הוא אשר אמרתי: המאטריה של סודות רשמיים והמטרה אשר בגללה יש להגן עליהם, שונות מהמאטריה של סודות מסחריים ותעשייתיים ומהמטרה שבגללה יש להגן על אלה האחרונים, ושוני זה מן ההכרח שייתן אותותיו בדרך החלתם של עקרונות המשפט הפרטי, שעליהם דובר לעיל, בשני סוגי המקרים.

ב

ג

ד

ה

ו

ז

ג. אם מתחשבים אפוא במסגרת המשפטית שבה יש לדון בטענה הנדונה של העותר ואשר נתבארה לעיל, כי אז יש להסיק שהפרסומים הרבים שעליהם הצביע אין בכוחם לסייע בידו.

א

אלה הטעמים למסקנה זו:

(1) כפי שראינו, הספר של העותר הנהו ספר המגולל בצורה מלאה ומהימנה את פרשת לכידתו של אייכמן תוך הבלטת המבצע, הודות לריכוז הגדול של הפרטים, כפעולה רשמית של ישראל, להבדיל מפעולת מתנדבים, וכיוון שספר זה מעיד על עצמו שהוא נכתב על ידי האדם שעמד בראש המוסד הממלכתי שהיה קשור למבצע, ומן המסופר בו עולה שהמחבר בעצמו תכננו וניצח עליו בכל שלביו, הרי לפנינו ספר אותנטי למהדרין על נושא הלכידה.

ב

ג

לעומת זאת הפרסומים האחרים, מהם ספרים ומאמרים שחוברו על ידי אנשים שונים; מהם כתבות קצרות ומקוטעות שפורסמו בעיתונות המקומית והלועזית, אין לראותם (רובם ככולם), אם לפי מהותם של האנשים שחיברו אותם, ואם לפי כל סימן אחר הבא להעיד על המקור או המקורות שמהם נשאב תוכן הדברים, כפרסומים הנושאים אופי אותנטי כלשהו. ניתן לומר אפוא כי הספר הנדון מכיל בקרבו את התיאור המוסמך הראשון שנכתב עד כה על פרשת הלכידה, ואכן, כל מטרת כתיבתו – ובזה גם הערך הטמון בפרסומו – היא בכך שהדברים הנוגעים לפרשה זו יועמדו פעם על מכונם, כדי שהאמת כולה תתגלה לעולם. אם כך הדבר, הרי כל עוד לא פורסם הספר, נשאר בעינו המצב שבו נשתמרה, לפחות באופן יחסי, הסודיות האופפת את הפרטים האמורים בו ואשר יש להם חשיבות מדינית-ביטחונית.

ד

ה

(2) אמת, בהזדמנויות שונות סיפר העותר לעיתונאים שראיינו אותו כי הלכידה בוצעה על ידי קבוצת עובדי המוסד בהנהגתו, ולא עוד, אלא באותם הראיונים שנתקיימו אחרי החלטת הממשלה מיום 25.3.1968, הוזכר על-ידי עניין כתיבת הספר. הדברים הללו נתפרסמו בעיתונות המקומית ואף הלועזית (ראה דברי הריאיון שנכתבו על ידי מר רפאל בשן בגיליונות העיתון "מעריב" מהימים 8.7.1966 ו-24.4.1968, וכן אלה שנתפרסמו בגיליון העיתון הארגנטיני Confirmado מיום 11.7.1968). גם נכון הוא כי העותר חזר מהשמיעם בריאיון שנערך על ידי מר אריה אבנרי ואשר שודר בתכנית קול ישראל מיום 1.4.1968, וכן בריאיון שנערך בתכנית הטלוויזיה הצרפתית וששודר ביום 8.3.1968. אולם ברור כי לא הרי הדברים הקצרים והמקוטעים המתפרסמים בעיתונות היומית או באמצעות הרדיו והטלוויזיה, ואשר ערכם חולף עם הזמן, כהרי

ו

ז

ערכו ה"נצחי" של ספר העשוי להוות דוקומנט היסטורי מפורט על נושא הלכידה ושנכתב כדי שזיכרון העובדות שהוזכרו בו יישמר לדורות.

א

(3) גם אם אצא מתוך ההנחה כי בישראל מקובל על הציבור שפעולת הלכידה בוצעה בהסכמת הממשלה או בהשראתה, הרי אין לומר בביטחון שדעה כזאת קנתה לה היום שביתה בחוץ-לארץ, הגם שרבים שם חושדים שיש לה יסוד. עניין זה משתקף בדברים שכתבו לאחרונה שני חוקרים חשובים בתחום המשפט הבין-לאומי:

ב

(א) במאמר "Morality and the International Legal Order" שנתפרסם בחודש ספטמבר 1968, וב-Modern Review (כרך 31, עמ' 520) כותב המלומד J.G. Merrills

ג

"On may 11, 1960, Adolf Eichmann...

was taken to Israel by certain Israeli national. It is *not clear* whether Eichmann left voluntarily or under duress or how far those who removed him were acting with the authority of Israel".

ד

(ב) בספרו *How Nations Behave*, שיצא לאור בשנת 1968, כותב המלומד Louis Henkin, פרופסור למשפט בין-לאומי ודיפלומטיה באוניברסיטת Columbia של ארצות-הברית (ע.207):

ה

"The details of Eichmann's identification, seizure, abduction, and transportaion out of Argentina have *not yet been wholly revealed*.

...There is evidence, however, that the Israeli government was involed, that the persons who abducted Eichmann acted with the blessing if not under direct orders of the government".

ו

נוכח המבואות הללו הייתה הממשלה רשאית לנקוט את העמדה כי בעולם הרחב עדיין שוררת אי-בהירות לגבי אחריותם של הגורמים הממלכתיים בישראל למבצע הלכידה; שעניין זה הוא עדיין בגדר סוד רשמי; כי פרסום ספרו המפורט של העותר, בייחוד בשים לב לגושפנקה שניתנה על-ידי אישיות מחברו, יהיה לגלות את הסוד הזה מתוך מקור מוסמך ומהימן; כי יהיה בכך משום הפרכה פומבית של הגירסה בדבר היות המבצע פעולה של אזרחים ישראלים, היא הגירסה הנזכרת בפרשה הדיפלומטית

ז

שנעשתה לשם חיסול התקרית בין ישראל לארגנטינה; כי הדבר עלול להביא להרעת היחסים עם המדינה האחרונה, ולכן טרם הגיעה השעה לפרסום הספר.

א

ד. אם נפנה עתה אל הספרים שעליהם הצביע העותר בסעיף 67 3 (ד) לעתירתו, כי אז נימצא למדים שאין לראות אף באחד מהם כספר אותנטי על נושא הלכידה.

1. הספר "איך נתפס אייכמן" מאת משה פרלמן

ב

ספר זה יצא לאור בדצמבר 1960. המחבר הוא מי שהיה בזמנו ראש שירותי המודיעין (הסברה) ויועץ ראש-הממשלה, אך ביום 1.5.1960 פרש מתפקידו כדי להתמסר לכתיבה (ראה סעיף 1 לתצהיר פרלמן). אכן, אמת, ספר זה נכתב ופורסם באישור ראש-הממשלה דאז (שם, סעיפים 3 ו-6 ומוצג מפ/1), אולם כבר בהקדמה המחבר כותב:

ג

"ספר זה אינו בשום פנים פרסום רשמי, אף אין לראותו כמחייב במידה כלשהי את ממשלת ישראל. חיברתיו כאדם פרטי ורק עלי בלבד האחריות לתכנון".

ד

ברם העיקר הוא כי בספר הוצג המבצע כפעולה של מתנדבים ישראלים (ראה שם, עמ' 10-11: ו-137-114). זאת ועוד, הוצגה שם הגירסה שלפיה חכרו החוטפים אווירון לשם הבאת אייכמן לארץ בלי שהוזכר השם של חברת התעופה המחכירה, ובלי שנאמר שהיא ידעה על מטרת הנסיעה (שם עמ' 121: ראה גם סעיפים 5-7 לתצהיר פרלמן). הדברים הללו די בהם כדי לשכנע כי אין זה ספר אותנטי או אפילו מהימן על נושא הלכידה. יצוין כי מטרתו העיקרית של המחבר בכתיבת הספר הייתה שהקוראים ילמדו על השואה, הגם שזה על רקע לכידתו של אייכמן, ואילו הכותרת באה רק כדי למשוך את תשומת לב הקורא (תצהיר פרלמן, סעיף 2).

ה

2. הספר *Justice in Jerusalem* מאת גדעון האוזנר

ו

מחבר הספר הוא מי שהיה היועץ המשפטי לממשלה ובתור שכזה עמד בראש הקטגוריה במשפט אייכמן. ספר זה מכיל קרוב ל-500 עמודים, ואילו לנושא הלכידה הוקדשו שם פחות מארבעה עמודים. אם מוזכרים בו פרטים המראים כי השירותים הרשמיים של ישראל היו קשורים למבצע, הרי המדובר הוא בשלב שבו היו מתחקים על עקבותיו של אייכמן בארגנטינה.

ז

כתוב בעמ' 4-273:

א "At the time the Israeli secret service was already pursuing a clue passed on to them by our ministry of justice, which had received a strictly secret piece of information... that Adolf Eichmann was living in Buenos Aires... at the end of January, 1960, one of the Services ablest investigators arrived in Argentina...".

ב

3. "המרגל שבא מישראל פרשת אלי כהן" מאת ישעיהו בן-מורה ואורי דן

ג

כפי שמעידה הכותרת, נושא הספר הזה הוא תיאור שליחות הריגול של אלי כהן לסוריה, ואילו השורות המעטות שנכתבו שם על לכידת אייכמן הן תפלות לנושא ההוא. בנוגע למבצע האחרון כתוב רק כי זה היה "פעילותם של השירותים החשאיים של ישראל", וכי העותר "הכין אישית את חטיפתו של אייכמן, לפרטיה, והשתתף בעצמו בפעולת הלכידה בבואנוס איירס: הוא אשר ליווה את התליין הנאצי המורדם בתוך מטוס ישראלי, ומנמל התעופה לוד המשיך לירושלים כדי להודיע לבן גוריון: "אייכמן נמצא בישראל" (ע.35, 60). אם נזכור כי מחברי הספר הזה הם עיתונאים מקומיים – ולכן אנשים פרטיים – כי אז נתקשה לראות בשילוב הפרטים המעטים ההם עם התיאור המפורט של פרשת אלי כהן משום גרסה על לכידת אייכמן שניתן לסמוך עליה. יושם לב כי אין שם זכר לעובדת אחריותה של ממשלת ישראל לפעולת הלכידה, כשם שלא הוזכרו (לבד מהפרט בדבר הרדמת אייכמן) שיטות הפעולה שבהן השתמשו אנשי המוסד ואשר תוארו בספרו של העותר.

ה

4. הספרים האחרים שהוזכרו בעתירה (מוצגים ע/24, ע/25, ע/26 וע/27) חוברו על-ידי אנשים פרטיים בלי שיש בצדם כל סימן המראה שהדברים שנכתבו שם על נושא הלכידה באו ממקור אותנטי או מהימן.

ו

על יסוד כל הטעמים הנ"ל הריני מוצא כי בין שניזקק להוראת סעיף 27 לחוק הנדון ובין שניזקק לעקרונות המשפט הפרטי החלים בסוגיה זו, בין כך ובין כך אין בפרסומים שעליהם הסתמך העותר כדי להצדיק את טענתו כי הדברים הכתובים בספרו ידועים בעולם הרחב במידה שאיש אינו מטיל עוד ספק בהם, והמחייבת לפוטרו מהחובה שלא לפרסמם בלי היתר תקף לעשות כן, כי אם ההפך מזה נכון.

ז

א עוד טען העותר כי בשנים 1963 ו-1964, עת שלא היה עובד הציבור, הוא עיין, ברשות ראש-הממשלה, בחומר השמור בתיקי המוסד והמתייחס לנושא הלכידה, כגון למשל הסטנוגרמה הסודית (מוצג ע/30) של השיחה שנערכה בין העותר לראש-הממשלה (דוד בן-גוריון) ביום 27.5.1960, שבה מסר פרטים על המבצע האמור (ראה גם החומר הכלול במוצג ע/34), ובאותה תקופה רואיינו בשבילו – אף זה ברשות האמור – אחרים מאנשי המוסד שהשתתפו במבצע, ונמסר לו החומר שהכיל את סיכומי הדברים שהם סיפרו על נושא זה (מוצג ע/32). הספר של העותר, אמר מר שמרון, מבוסס, רובו ככולו, על החומר ששאב מהמקורות הללו בזמן שכבר היה אזרח פרטי, וחומר זה אין לראותו אפוא כחומר עובדתי שהגיע אליו בעת היותו ראש המוסד ובתוקף תפקידו זה.

ב כיוון שכך, ברגע שהחומר נמסר לידי העותר, הוא חדל להיות חסוי, והלה היה חופשי לפרסמו בכל עת בלי להיות זקוק להיתר, כשם שכל עיתונאי חופשי לפרסם את החומר השמור בתיקים הסודיים של הממשלה ואשר נפתחו בפניו ברשות. אמת, בעת שהרשה את שחרור החומר היה ראש-הממשלה רשאי להטיל על העותר הגבלה זו או אחרת באשר לשימוש בחומר זה, ואמנם בזמנו התנה ראש-הממשלה (לוי אשכול) את התנאי שהספר יעבור צנזורה, אולם תנאי זה נתמלא על-ידי העותר, כשם שנתמלאו על-ידי התנאים שהותנו בהחלטת ההיתר מיום 10.1.1968 של ועדת השרים לענייני ביטחון. לחיזוק דבריו הסתמך בא-כוחו של העותר על פסק-הדין בבג"ץ 253/68 טופרובר נ' שר האוצר, פ"ד כב(2) 771.

ג אם גם חריפה היא הטענה האמורה, אין בידי להסכים לה. החומר הנדון – והוא היה בעל אופי חסוי – שוחרר לעותר לא כדי להשתמש בו כאוות נפשו, כי אם למטרה המוגבלת, שהוא ייעזר בחומר כדי לפרסם ספר מהימן ואותנטי על נושא תפיסת אייכמן, ספר שנועד להיות דוקומנט היסטורי ולקדם את המגמה החינוכית-לאומית, שהוזכרה לעיל. לשון אחר, הרשות לעיין בחומר החסוי ולנצלו ניתנה לשם מימוש ההיתר שקיבל העותר לפרסם ספר כנ"ל, ולשם כך בלבד. על-כן כל עוד לא מומש ההיתר הזה, המשיך החומר לשאת את אופיו החסוי, ועל העותר חלה החובה הקונפידנציאלית שלא להשתמש בו אלא ככלי עזר לכתיבת ספרו. ברור הוא שאופיו זה לא נשתנה לאחר שבוטל ההיתר לפרסם את הספר, ובלבד שהוא בוטל – וכך צריכה להיות הנחתנו בדוננו בטענה הנדונה – כדת וכדין. העובדה שהעותר כתב בינתיים את הספר על סמך אותו חומר, איננה מעלה או מורידה לעניין זה.

א שאם לא כן, הייתה רשות השימוש בחומר הופכת להיות עיקר, וההיתר לפרסם את הספר, אשר לשם מימושו ניתנה הרשות הזאת, היה הופך להיות טפל. ולא היא. אם נניח כי ההיתר האמור בוטל לפני שהעותר כתב את ספרו, איש לא היה טוען שהחומר איבד את אופיו החסוי, והדין אינו יכול להיות שונה רק מפני שהספיק להשתמש בחומר לצורך כתיבת ספרו בטרם יבוטל ההיתר לפרסמו. נכון הדבר כי אחרי שנכתב הספר ניתן לעותר ביום 10.1.1968 היתר חדש לפרסמו, אך גם היתר זה בוטל לפני שהוא מומש, ונמצא שהחומר לא חדל להיות חסוי.

ב

פסק-הדין בבג"ץ 253/68, שעליו הסתמך בא-כוחו של העותר, ואשר בו נדונה ההוראה האמורה בסעיף 19 ב לחוק מס הקניה (סחורות ושירותים), תשי"ב-1952, אין לו עניין לכאן. נאמר שם (עמ' 775, ליד אותיות ד' ה'):

ג

"משהותרה מסירת ידיעה לפלוני והידיעה הגיעה אליו לאו דווקא בתוקף תפקידו לפי החוק הנ"ל, בידו הידיעה אינה חסויה עוד, והאיסור שבסעיף 19 ב הנ"ל אינו חל עליו. לא מצינו בסעיף 19 ב הוראה המחייבת את שר האוצר, עת נתן היתר גילוי לפלוני, להורות לאותו פלוני שלא יעביר את הידיעה שקיבל לאחר, או שלא יעשה שימוש בה כי אם למטרה מוגבלת."

ד

בענייננו נשאר החומר הנדון חסוי בידי העותר, כל עוד לא מימש את ההיתר לפרסם את הספר, באשר רק למטרה זו נמסר לו החומר, ולכן ממשיך הוא להיות חסוי, ואסור לעותר לפרסמו אחרי שההיתר בוטל, כאמור.

ה

מכאן לשאר הטענות של העותר.

ו

טענה אחת היא זו: בתוקף ההיתר שהוענק לעותר על-ידי שני ראשי-הממשלה הוא עשה פעולות שונות לקראת פרסום הספר, כגון אסף חומר, חיבר את הספר והתקשר עם מו"ל מקומי. כמו כן לאחר שהובאה לידיעתו החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968, שלפיה סמכה את ידיה על הפרסום, הוא המשיך לפעול בכיוון זה, דהיינו: נעשו ההכנות הדרושות כדי שהספר יגיע לדפוס ולשם הפצתו בארץ ובחוץ-לארץ; נשלחו פרקים מתורגמים ותקצירים של הספר למו"לים בארצות אחרות, והוכרז על כוונתו לפרסם את הספר. נמצא כי עקב ההיתרים שהוענקו לו מדי פעם בפעם, שינה העותר את מצבו לרעה, ולכן הייתה הממשלה מנועה מלקבל ביום 25.3.1968 את ההחלטה לאסור על פרסום הספר, והיא איחרת את המועד.

ז

אף-על-פי שאני רוחש לטענה זו אהדה מסוימת, הריני מוצא שאין מנוס מדחייתה. סבורני שאין זה שנוי היום במחלוקת כי החלטה מינהלית טהורה נתונה, בדרך-כלל, לביטול, ובלבד שהביטול נעשה על סמך נימוקים סבירים, שיסודם בטובת הכלל. דין זה חל גם באשר לביטול היתר מינהלי (בג"ץ 123/64 סאימנט טאני קליופי נ' הועדה המקומית לבניה ולתכנון עיר, פ"ד י"ח (3) 533; בג"ץ 162/67 בית יולט בע"מ נ' המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, פ"ד כ"א (2) 38, 374, 376), אף-על-פי שמבחינה עיונית היתר כנ"ל הוא אך "פריבילגיה" – קרי: החופש לעשות פעולה שהייתה אסורה אלמלא הורשה לעשותה – להבדיל מזכות קנויה (ראה הספר של De Smith, מהדורה שנייה, עמ' 208-209: עמ' 396).

שאלה אחרת היא זו אשר מעוררת טענת העותר: אם ההיתר ניתן לביטול מקום שבעליו כבר החל לפעול מכוחו ושינה את מצבו לרעה. הבעיה הזאת נדונה לאחרונה על-ידי חברי השופט לנדוי בבג"ץ 123/64, אך הושארה שם בצריך עיון (שם, עמ' 542-541): "באנגליה", אמר, "הדעה השלטת עד היום היא, כפי הנראה, שרשות ציבורית אינה יכולה למנוע את עצמה על ידי התנהגותה מלמלא את חובתה הציבורית" (עמ' 542). עוד הביא את דעתו של פרופסור Davis מארצות-הברית:

"אפילו נשארו הנסיבות כמו שהיו, יכולה הבנת הרשות המנהלית של אותן נסיבות להשתנות, והרשות צריכה להיות חופשית לפעול (כלומר לחזור בה מדעתה הקודמת)" (שם).

זאת ועוד אחרת, בעניין בג"ץ 311/60 מילר, מהנדס (סוכנות ויבוא) בע"מ נ' שר התחבורה, פ"ד ט"ו 1989, 2005) הוחלט, מפי השופט זוסמן, שהמדינה יכולה להשתחרר מכבלי חוזה שנעשה בינה לאדם פלוני בין שנושאו עניין אזרחי (מסחרי) ובין שהוא ציבורי, כאשר תמצא שצורכי ציבור חיוניים אינם מתיישבים עם קיומו ועם מילוי תנאיו. במקרה כזה, הוסיף השופט זוסמן ואמר אך בלי שקבע מסמרות, לא מן הנמנע שהמדינה תהא חייבת לפצות את האזרח בפיצויי נזק. אפשר לטעון כי אף האזרח, שהתקשר בחוזה עם המדינה, שינה את מצבו לרעה, ולכן מן הדין להחיל את ההלכה האמורה, מכוח גזרה שווה, גם על המקרה של ביטול היתר על-ידי רשות ציבורית במקום שבעליו סמך על ההיתר ושינה את מצבו לרעה.

עם כל זאת אני בדעתי לפסוק בעניין זה הלכה מכלילה, שתחייב גם לגבי מקרים אחרים. סבור אני כי במקרה שלפנינו, על-כל-פנים, מכריע השיקול בדבר טובת הכלל כנגד טענת המניעות. רוצה לומר: אם מתחשבים באיכותם החיונית של נימוקי הממשלה

א להחלטתה לאסור על פרסום הספר, מהם נימוקים של מדיניות גבוהה, הנוגעים ביחס החוץ שלה עם מדינה אחרת ובשלומה של הקהילה היהודית שם, ומהם נימוקים הנוגעים בביטחון המדינה, כי אז מתבקשת המסקנה שהממשלה לא הייתה מנועה, בשל הנסיבות אשר בגללן העותר טוען כי הוא שינה את מצבו לרעה, מלמלא את חובתה הציבורית לקבל את ההחלטה האמורה. אפשר שהפתרון המעשי כאן היה – ולו לפני משורת הדין – לפצות את העותר על הנזק שנגרם לו עד כה, ואכן, לאפשרות מעין זו נרמז במכתב מזכירתו של ראש-הממשלה מיום 29.3.1968 (ממ/ש/38), אולם מוצא כזה לא עמד לדין בפנינו, ואינני מביע דעה עליו.

ב הטענה האחרונה שהעלה העותר היא שדיוני הממשלה שבהם נתקבלה החלטת האיסור מיום 25.3.1968 היו פגומים משתי בחינות: פגם אחד הוא שרק שרי ועדת המשנה (ושר החוץ) קראו את הספר, ואילו אותם השרים שהצביעו בעד ההחלטה, גמרו את דעתם לעשות כן בלי שידעו מה כתוב בו. פירושו של דבר, הדגיש בא-כוחו של העותר, שלא היה בכוחם להצביע, כפי שהצביעו, באופן "אינטליגנטי", ודי בפגם הזה כדי לפסול את ההחלטה מדעיקרא.

ג טענה זו אינה נראית לי. אין ספק שבאופן כללי ידעו השרים על מהות הספר, ונוכח ידיעה כללית זו יכלו ליצור לעצמם את הדעה כי פרסומו טומן בחובו את שתי הסכנות המדיניות שהוזכרו לעיל. גם לא היה צורך בקריאת הספר כדי לקבל את הדעה כי הפרסום אינו רצוי בשל הנימוק הביטחוני העקרוני שדובר עליו, ואילו בנוגע לנימוק הביטחוני המעשי יכלו השרים לסמוך על חוות-דעתו המומחית של אלוף עמית. אם נצרף אל הדברים הללו את העובדה כי לאחר שאנחנו בעצמנו קראנו את הספר נמצאנו למדים שנימוקי הממשלה עומדים במבחן הסבירות, כי אז הטענה מאבדת את חשיבותה.

ד יותר רציני הוא הפגם האחר שעליו הצביע העותר, דהיינו: שהמשיבה לא הודיעה לו על החלטתה לרדון בערעורו של שר החוץ ולא נתנה לו הזדמנות – וזה העיקר – להשמיע בפניה את טיעונו נגדו. הטענה היא כי הפגם הזה מהווה הפרה של הכלל המחייב כי "יישמע גם הצד האחר" (audioter et altera pars), וכמוהו כפגיעה בעקרונות הצדק הטבעי. לדעתי, טענה זו יש לה על מה שתסמוך, מהטעמים דלהלן:

ה (1) בבג"ץ 3/58: 9/58 ברמן וכו' נ' שר הפנים, פ"ד י"ב, 1498, 1508) הוחלט כי בנסיבות מתאימות יחול הכלל האמור גם אם מדובר בהחלטה הפוגעת באזרח, שניתנה על-ידי גוף מינהלי טהור. נאמר שם על-ידי חברי ממלא-מקום הנשיא:

א "לא יורשה גוף אדמיניסטרטיבי – ואפילו אדמיניסטרטיבי טהור (לא מעין-שיפוטי) – לפגוע פגיעת גוף, רכוש, מקצוע, מעמד וכיוצא בזה, אלא אם כן ניתנה לנפגע הזדמנות הוגנת להשמעת הגנתו בפני הפגיעה העתידה. היקף החובה וצורת ההזדמנות יהיו תלויות, כמובן, במסיבות הקונקרטיות של הענין הנדון" (ראה שם, עמ' 1509, ליד אותיות ד'-ה').

ב ראה ברוח זו את דברי השופט זוסמן בבג"ץ 185/64 פלוני נ' שר הבריאות, פ"ד י"ט (1) 122, 126):

ג "עשיית צדק אינה חובה שיפוטית בלבד, אף המנהל חייב בה, אלא שתפקיד מנהלי נקרא 'מעין-שיפוטי' – מפני שאגב מילוי התפקיד חייב המינהל לקיים מקצת כללים, המחייבים שופט במילוי תפקידו כדבר המובן מאליו. כללים אלה הם כללי הצדק הטבעי... דמיון התוצאה הנובעת ממעשה המינהל-פגיעת גוף, רכוש, מקצוע או מעמד' – לתוצאה הנובעת מפסק דין של בית המשפט, מחייב את המינהל לשמור לפחות על מקצת הכללים של סדר דין שיפוטי... אחת מחובות הצדק הטבעי, המוטלת על בעל רשות מעין-שיפוטית, היא חובתו לשמוע דברו של מי שעשוי להיפגע על ידו...".

ד הכלל האמור הוחל לא פעם על מקרים של ביטול (או אי-חידוש) רישיון לעסוק במקצוע או במשלח יד. ראה: בג"ץ 13/52 זקס נ' שר המסחר והתעשייה, פ"ד ו 696, 700; בג"ץ 24/56 רוטשטיין נ' המועצה המקומית הרצליה, פ"ד י 1205, 1210; בג"ץ 59/56 למדן נ' מנהל המכס והבלו, פ"ד י 1405, 1409).

ה (2) כפי שצוין, החלטת הממשלה מיום 25.3.1968 לאסור על פרסום הספר, כמוה כביטול החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון מיום 10.1.1968 להתיר את פרסומו, ואילו ההחלטה האחרונה היה בה, בכפוף לתנאים שהותנו שם, אך משום מתן אישור להיתרים שהוענקו לעותר לפני כן על-ידי שני ראשי-הממשלה. היוצא מזה שמדובר כאן, ביסודם של דברים, בביטול רישיון שניתן. אמנם, לא היה זה רישיון לעסוק במקצוע או במשלח יד, אלא אך רישיון לפרסם ספר שהוענק לאדם שאיננו סופר לפי מקצועו, אולם אין בכך כלום: הלא ראינו כי בסומכו על ההיתרים האמורים עשה העותר כמעט את כל ההכנות הדרושות לשם הוצאת ספרו והפצתו בישראל ובחוץ-לארץ, והודות לכך שינה את מצבו לרעה. יתר-על-כן, משהכשירה החלטתה של ועדת השרים לענייני ביטחון – החלטה שנתקבלה אחרי דיון נוקב וממצה שכלל גם גביית עדויות – את פרסום הספר, הרי ראו בה הכול, ובצדק, משום סוף פסוק לעניין, ואין תמה שהעותר

א הכריז אז בפומבי על הופעתו הקרובה של הספר בשוק. בנסיבות מיוחדות אלו, ובשים לב לשלב המאוחר שבו הוגש ערעורו של שר החוץ, היה מן הצודק שלעתור תינתן הזדמנות הוגנת להביא בפני הממשלה את טיעונו נגד ביטול היתר הפרסום.

ב (3) בא-כוחה של המשיבה השמיע נגד ההשקפה האחרונה טענות מטענות שונות. ראשית, הסתמך על דבריו של De Smith (שם, עמ' 396):

ג "Not all licensing functions are thus review able... in some situations licensing decisions may be held to embody no judicial element and to be purely administrative – e.g, where as tribunal, lacks the trappings of a grant a hearing to applicants or objects and is empowered to take into account broad considerations of policy which may loom larger than the merits of individual case".

ד כל התכונות המוזכרות בקטע הנ"ל, אמר מר בן-זאב, מאפיינות את המקרה שלפנינו, ומכאן שהממשלה לא חבה כלפי העותר את החובה לאפשר לו להשמיע את טיעונו נגד איסור פרסום הספר. אין בידי להסכים עם טענה זו. סבור אני כי דברי הקטע הנ"ל כוונתם למקרה של מתן רישיון, להבדיל מהמקרה של ביטול רישיון (או אי חידושו), שכן במקום אחר (עמ' 210-211) המחבר מדגיש:

ה "Non-renewal of an existing license is usually a more serious matter than refusal to grant a license... Unless the licensee has already been given to understand when he was granted, non-renewal may seriously upset his plans, cause him economic loss and perhaps cost a slur on his reputation. It may therefore be right to imply a duty to hear before a decision not to renew even though so such duty is implied in the making of the license.

ו To equate a decision summarily to revoke a license with a decision not to grant a license in the first instance may be still more unrealistic... It is a presumption that prior notice and opportunity to be heard should be given before a license can be revoked".

טענה נוספת של בא-כוחה של המשיבה היא שהחובה הנדונה אינה חלה, לפי האמור במשפט ברמץ הנ"ל (שם, עמ' 1509), "על פעולות בעלות אופי שלטוני-ריבוני, במובן הנכון של מינוח זה", וכי כזהו אופייה של החלטת הממשלה במקרה דנא.

גם טענה זו אין לה יסוד. החלטת האיסור של הממשלה הנה במהותה, החלטה בדבר ביטול רישיון שניתן, והעובדה שהיא נתקבלה על-ידי הרשות העליונה של הזרוע המבצעת במדינה וניזונה משיקולים ציבוריים חיוניים, אין בכוחה להקנות לה את האופי של פעולה שלטונית-ריבונית במובנו הנכון של מינוח זה.

עוד טען כי שלושה מפסקי-הדין המקומיים שהובאו לעיל, ואשר נסבו על ביטול רישיון שניתן, דנים במקרים שבהם היה לרשות הציבורית חשד בנוגע ליושרו של הנפגע, וכיוון שלא ניתנה לו ההזדמנות לגול מעל עצמו את החשד הזה, אי לכך נפסלה החלטתה.

מכאן שפסקי-הדין ההם אינם עניין לכאן.

התשובה לטענה זו היא זו: היקף החובה לשמוע את דברו של האזרח העשוי להיפגע תלוי, כפי שצוין במשפט ברמץ הנ"ל, "בנסיבות הקונקריות של העניין הנדון". ברור כי רשימת הנסיבות הללו איננה סגורה. כאשר הרשות הציבורית חושדת ביושרו של בעל הרישיון, ומסיבת החשד הזה היא אומרת לבטלו, הרי זו מסכת אחת של נסיבות, שבהן שורת הצדק מחייבת שהיא תיתן לו הזדמנות הוגנת לגול מעל עצמו את החשד. כיוצא בזה אם בעל הרישיון כבר החל לממשו ושינה על-ידי כך את מצבו לרעה, כי אז לפנינו מסכת אחרת של נסיבות, המצדיקות שהוא יישמע בטרם יבוטל רישיונו. במשפט בג"ץ 59/56 הנ"ל (עמ' 409) הביא השופט ברנזון, לעניין ההלכה הנ"ל, את הדוגמה של ביטול רישיון בנייה לאחר שבעליו החל בהקמת הבניין והשקיע בעניין זה עמל וכספים (שם, עמ' 1410). ראה גם דברי דה סמית בקטע שלעיל, שבו ביאר כי התוצאה של אי-חידוש רישיון או ביטולו עשויה להיות, מבחינתו של בעל הרישיון, תוצאה חמורה, למשל עניין זה "עשוי לשבש באופן רציני את תכניותיו, לגרום לו הפסד כלכלי ואולי גם להטיל כתם על שמו הטוב", ומכאן החובה לשמוע את דבריו בטרם יוחלט על אי-חידוש הרישיון או על ביטולו.

לבסוף טען בא-כוחה של המשיבה כי הממשלה יצאה ידי חובתה לעניין זה בכך שלעתור אופשר להשמיע את טיעונו – ובצורה מלאה ביותר – בפני שרי ועדת המשנה. יתר על כן, בישיבת הממשלה מיום 25.3.1968 הגן השר בגין על החלטתה של ועדת

א השרים לענייני ביטחון להתיר את פרסום הספר, ובדרך עקיפין זו נשמעה תמצית טיעונו של העותר. גם טענה זו, על שני חלקיה, חייבת להידחות. הוברר לנו כי איש לא דיווח לחברי הממשלה על תוכן טיעונו של העותר בפני ועדת המשנה הנ"ל, ואף הפרוטוקול של דיוני הוועדה לא היה לנגד עיניהם.

ב גם ברור הוא שהעותר היה זכאי לטעון לעצמו בפני הממשלה ולהביא בפניה את נימוקיו שלו לדחיית הערעור של שר החוץ, להבדיל מהנימוקים שהשמיע השר בגין. פשיטא, שהשר לא שימש לעניין זה נציגו של העותר.

ג (4) לא נעלם מעיניי שהממשלה הינה גוף קולקטיבי, ולא עוד, אלא מוטלת עליה בכל ימות השנה האחריות הכבדה, אשר אין למעלה ממנה, הכרוכה בניהול העניינים המדיניים, הביטחוניים והכלכליים של המדינה. נוכח הדברים הללו מסכים אני שהממשלה לא הייתה מצווה להתפנות ולהקדיש מזמנה כדי לשמוע את דברי טיעונו של העותר מפיו, כי אם לשם מילוי החובה הנדונה די היה אילו הודיעה לו על הערעור של שר החוץ ונתנה לו את ההזדמנות להגיש את תעצומותיו בכתב או להביאן לתשומת לב באמצעות חוקר שנתמנה על-ידיה לצורך זה. כפי שצוין במשפט ברמן הנ"ל, לא רק היקף החובה לשמוע את דברו של הנפגע, אלא גם צורת ההזדמנות להשמיעו, בנסיבות הקונקרטיות של העניין הנדון. ראה גם דברי השופט לנדוי בבג"ץ 392/67 (פרץ נ' עירית ת"א-יפו, פד"י כ"ב (1) עמ' 429, 432):

ה "אין פגם בכך שמלאכת קביעת העובדות נעשתה על ידי בית הדין המשמעתי, ולא על ידי מועצת העירייה עצמה. דרך זו כשירה היא".

ו כמו כן ראה את ההנחיות שניתנו בפסק-דינו של השופט כהן בעניין אלנר נ' ראש העירייה ועירית רמת גן (בג"ץ 290/65, פד"י כ (1) עמ' 29, 34) בנוגע לשמיעת השגותיו של עובד עירייה על ההמלצה לפטרו:

ז "המשיבים יצאו ידי חובתם לענין זה אם יביאו לפני המועצה את השגותיו של העותר בכתב, או אם יתנו לו הזדמנות להשמיע משנותיו בעל פה לפני הנהלת העירייה או מי שיתמנה על ידיה או על ידי המועצה, והלה יביא השגותיו לפני המועצה, ואין צורך שהמועצה תשמעו במליאתה, או תדון בפיטוריו בישיבה פתוחה דווקא".

א (5) אף-על-פי-כן אין בדעתי להציע שהצו-על-תנאי ייעשה החלטי כדי שהעניין יחזור לממשלה לשם דיון נוסף אחרי שתקיים את מצוות הצדק הטבעי כאמור, כפי שהוחלט בבג"ץ 392/57 הנ"ל. אין בדעתי להציע זאת בשל הטעם הזה:

ב הממשלה לא אסרה על פרסום הספר לצמיתות אלא רק "עד להחלטה אחרת". מאז עבר משך זמן של למעלה משנה וארבעה חודשים, ואין ספק שאם יפנה העותר עכשיו לממשלה יהיה עליה לשקול מחדש את שאלת פרסום הספר, לאחר שתיתן לו הזדמנות להביא בפניה את טיעונו באחת הדרכים שהוזכרו לעיל או בכל דרך אחרת. מבחינה זו לא יהיה זה אפוא מעשי לשלול את החלטת הממשלה בשל הפגם הנזכר.

על יסוד כל האמור יש לבטל את הצו-על-תנאי.

ג בא-כוחה של המשיבה ביקש שנטיל על העותר הוצאות בשיעור גדול. לכאורה, הבקשה היא מוצדקת. לא רק שהטענות המרובות שהעלה העותר דרשו, לשם הפרכתן, כי באי-כוחה של המשיבה ישקיעו עבודה גדולה בהכנת תצהירי התשובה הרבים והמפורטים שהוגשו מטעמם ובעריכת דברי טיעונם, אלא אותן הטענות גם הכילו האשמות קשות וכבודות של חוסר תום-לב נגד מי שהיה עד לזמן האחרון ראש הזרוע המבצעת במדינה, נגד שר החוץ הנוכחי ונגד ראש המוסד לשעבר. ראינו כי ההאשמות נגד השניים הראשונים לא היה להן שמץ יסוד, והן היו מבוססות על חשדות שהופרכו כליל, ואכן אילו היה בהן אמת, היה הדבר עלול לגרום למשבר מדיני חמור במדינה. אף ההאשמות נגד ראש המוסד לשעבר לא הוכחו, ולא הייתה להן הצדקה. על כגון דא אמר בזמנו לורד Erongham (ראה Kenny, מהדורה 16, עמ' 416)

ד "The evidence before us is inadequate even to prove a debt – impotent to deprive of a civil right scandalous if brought forward to support a charge of any grave character monstrous if to ruin the honor of an English queen".

ה הננו רואים בעין רעה את העניין של העלאת ההאשמות המופרכות האמורות וכן גם את הצורה חסרת הריסון שבה הן נוסחו בעתירה, ואנו מביעים בזה את מורת רוחנו על התנהגותו הבלתי הולמת של העותר מבחינה זו. צר לנו לומר דברים כאלו על אדם אשר בתוקף התפקיד שמילא משך שנים כראש השירותים הביטחוניים החשאיים של המדינה, פעל רבות לטובתה והשיג למענה הישגים חשובים. אולם דווקא משום תפקידו הציבורי דאז וזכויותיו אלו – וחרף הרגשת האכזבה והתדהמה שתקפה אותו לרגל

האיסור שהוטל לפתע על פרסום ספרו – היה חייב לנהוג באשר לחשדותיו השונים
בזהירות מתאימה ובהתאפקות יתרה תחת לעשותם למוקד המאבק החריף שניהל
במשפט לשם ביטול האיסור.

א

ראינו מחובתנו לציין במילים הנ"ל את היחס החמור שבו אנו מתייחסים לאותה
פרשה. אולם משעשינו כן, חשוב שנתייחס גם אל הצד האחר של המטבע, והוא זה:
בעוד שער לשלב של הגשת המשפט נהג העותר בכל הנוגע לשאלת פרסום הספר
בצורה אחראית, הוגנת וסבלנית, הרי מצדה גרמה לו הממשלה – ויהיו נימוקיה לכך
חשובים כאשר יהיו – אכזבה מרה ונזק באוסרה על הפרסום בשלב כה מאוחר, ובלי
שהלה ידע שהוגש ערעור על ההחלטה המהירה של ועדת השרים לענייני ביטחון, וכי
השאלה של ביטול ההחלטה הזו עומדת על סדר יומה של הממשלה. יצוין כי בישיבת
הממשלה עמדו על צד זה של העניין אף שרים אשר הביעו התנגדות לפרסום הספר,
ומכאן שהועלתה ההצעה בדבר מתן פיצוי כספי לעותר. גם אם עניין זה איננו שקול
בעינינו כנגד העניין הראשון, די בו כדי שנחליט שלא לתת צו להוצאות המשפט.

ב

ג

החומר הסודי שהוגש לנו על ידי העותר ייגנו. אין בדעתנו לתת הוראה נוספת באשר
להמצאת חומר כזה, שנשאר בידי העותר או בידי בא-כוחו, כפי שביקש בא-כוחה של
המשיבה. יש להניח שהעותר ינהג לגבי עניין זה בהתאם לחוק, ומכל מקום, הדרך
פתוחה בפני היועץ המשפטי לממשלה להשתמש בתרופות שהחוק מעניק לו לשם
השגת מבוקשו.

ד

התוצאה הסופית היא זו:

ה

(1) הצו-על-תנאי מתבטל;

(2) אין צו להוצאות;

ו

(3) החומר הסודי שהוגש למשפט על-ידי העותר ייגנו.

הננו מציינים בזה את הערכתנו לפרקליטי הצדדים על העזרה הרבה שבה נעזרנו על-
דיהם לשם בירור השאלות שעמדו לדיון הן מבחינת מידור החומר העובדתי הענף, הן
מבחינת הצורה המוכשרת שבה ערכו את דברי טיעונם.

ז

ניתן היום, ג' באלול תשכ"ט (17.8.1969)